

A magyar adórendszer szerkezete és hatékonysága

Szakmai háttéranyag, 2007. szeptember 11.

A Gazdasági Versenyképesség Kerekasztal felkérésére készítette

a Pénzügyminisztérium Gazdaságpolitikai főosztály Közgazdasági kutató osztálya

Az anyagban megfogalmazott állítások és vélemények nem feltétlenül tükrözik a Pénzügyminisztérium álláspontját.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
1. Adószervezet nemzetközi összehasonlításban és adózók terhelése	2
1.1. Nemzetközi összehasonlítás, az EU tagországok adórendszere	2
1.2. A lakosság és a vállalkozások terhelésének megoszlása	9
2. A magyar adórendszer hatékonysága	11
2.1 Munkakínálat	11
2.2 Munkakereslet	17
2.3 Termelés és beruházás	21
2.4 Fogyasztás és megtakarítás	27
2.5 Adóadminisztráció és adóelkerülés	33
3. Új tendenciák: a zöld adók szerepének növeléséről	41
Hivatkozások	46
Függelék	49

Bevezetés*

A tanulmány célja, hogy feltárja a magyar adórendszer hatékonyságával kapcsolatos legfontosabb kérdéseket.¹ Az első részben összefoglaljuk a mai nemzetközi tendenciákat és összevetjük a magyar adórendszer sajátosságait más országokéval. A második részben térünk rá a magyar adórendszer részletes jellemzésére és főbb problémáinak elemzésére. Ebben a részben öt különböző területen – a munkakínálat, a munkakereslet, a termelés és beruházás, a fogyasztás és végül az adminisztráció és adóelkerülés terén vizsgáljuk meg a magyar adórendszer hatását a gazdasági szereplők viselkedésére. Végül, bemutatjuk egy új adónem, a zöld adók térnyerését, illetve az ebben rejlő lehetőségeket.

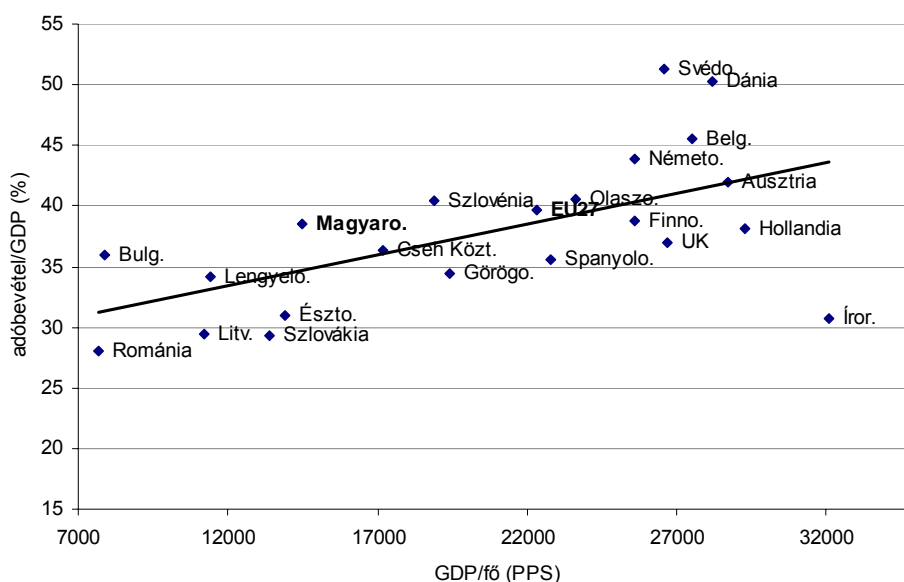
1. Adószervezet nemzetközi összehasonlításban és adózók terhelése

1.1. Nemzetközi összehasonlítás, az EU tagországok adórendszere

A lisszaboni folyamat célkitűzéseinek megfelelően az EU kiemelt figyelmet fordít egyrészt az adórendszerhez kapcsolódó munkapiaci ösztönzési hatásokra, másrészt az adórendszer szerepére a versenyképesség javításában. Ezért általában, mint ahogy azt a 2.1-es alfejezetben már láttuk, a direkt adók – vagyis a munkajövedelmet és a vállalati bevételeket terhelő adók – csökkentését, és az indirekt vagy „zöld” adók szerepének növelését javasolják.

Az Európai Unió tagországaiban az adóterhelés és a jövedelemszint között pozitív kapcsolat fedezhető fel (1. ábra), vagyis minél nagyobb az egy főre jutó jövedelem, arányaiban annál többet von el az állam adóbevételek formájában.

1. ábra Az adóbevételek aránya és az összjövedelem az EU27 tagországokban, 2005

Forrás: European Commission (2007b) és EUROSTAT (részletes táblázatért lásd a Függelék, F1.)

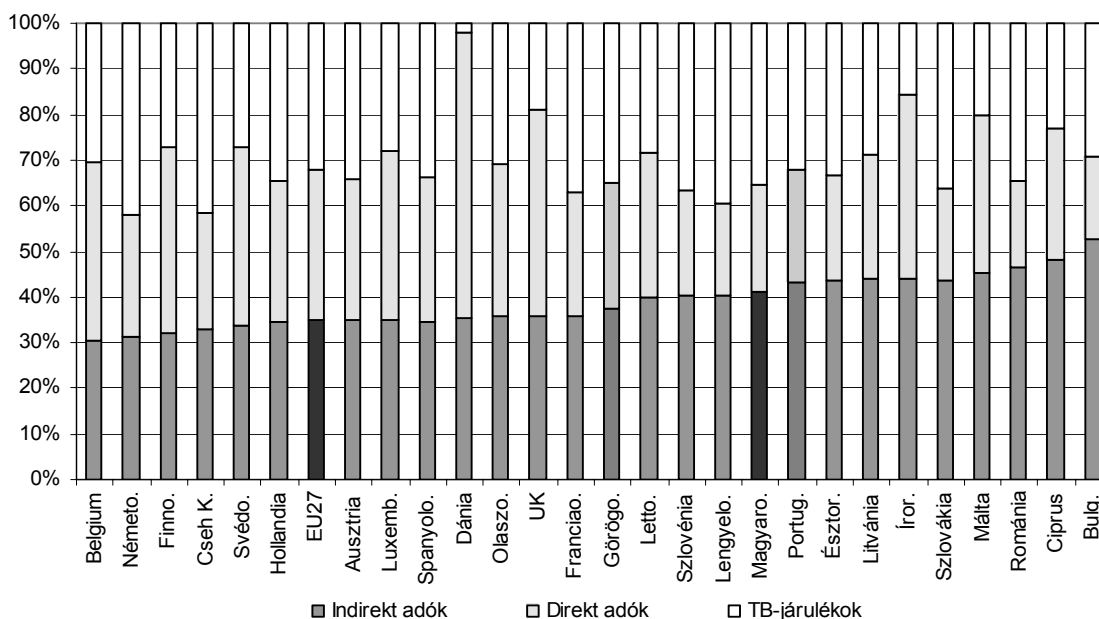
* A szerzők köszönettel tartoznak Antal László, Czákó Erzsébet, Hetényi István, P. Kiss Gábor, Krekó Judit, László Csaba, Semjén András, Török Ádám, Vámosi-Nagy Szabolcs, Zara László és Zólyomi Péter észrevételeiért, illetve a tanulmány egy korábbi változatának megírásához nyújtott segítségükért, valamint a tanulmány 2007. május 8-i és 2007. június 11-i műhelyvitáján kapott értékes megjegyzésekért.

¹ Az adórendszer elméletileg optimális kialakításáról lásd Benczúr (2007) és Bakos és szerzőtársai (2007).

Az adóbevételeken belül megkülönböztetünk három típust, amelyek ösztönzés, így a hatékonyság szempontjából eltérő hatásokkal járnak: indirekt adók, direkt adók és a társadalombiztosítási, munkaadói és munkavállalói járulékok. Az indirekt adókon keresztül nehezebben érvényesíthetők méltányossági szempontok, míg a direkt adók a hatékonyság ellen hathatnak. A tb-járulékok némileg hasonlóak a direkt adókhoz, azonban míg az utóbbihoz nem kapcsolódik közvetlen ellenszolgáltatás, a járulékok esetében általában biztosítási jogviszony alapján közvetlen jogosultságok kapcsolódnak a befizetéshez.

Magyarországon az EU átlaghoz képest magasabb az indirekt adóbevételek aránya, ám ez nem kirívó a szegényebb és az új EU-tagállamok között. Ezzel párhuzamosan alacsony a direkt adók aránya. A tb-járulékok aránya azzal van összefüggésben, hogy egy adott országban mennyire elterjedtek a társadalombiztosítási alapú juttatások. Németországban például kiterjedt a társadalombiztosítási rendszer, ami magas járulékkulcsokkal jár, így magas a tb-járulékok aggregált aránya is. Ezzel szemben a skandináv országokban elterjedtebbek a nem-biztosítási alapú szociális juttatások, amiket adóbevételből finanszíroznak, így ezekben nem jellemző a járulékok magas aránya, inkább a direkt adóbevételek képviselnek nagy súlyt. Összességében a 2. ábra azt mutatja, hogy Magyarországon az adóbevételek aránya adótípusonként nagyon hasonló szerkezetű, mint az újonnan csatlakozott országoké (pl. Lengyelország, Románia, Szlovákia, Szlovénia).

2. ábra Adóbevételek adótípusonként az összes adóbevétel százalékában az EU27 tagállamokban, 2005-ben

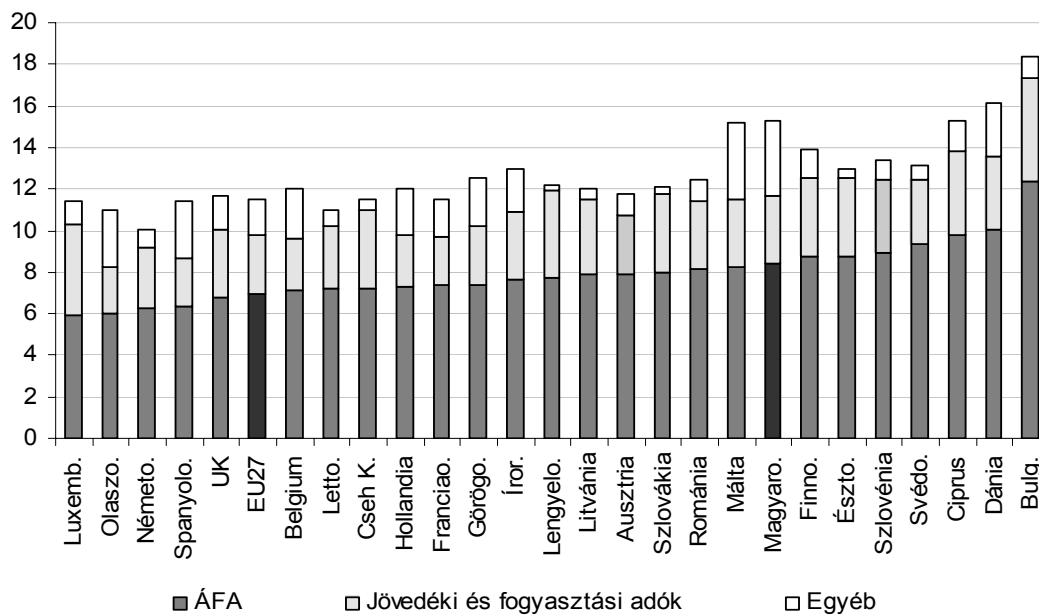

Forrás: European Commission (2007b), (részletes táblázatot lásd a Függelékben).

Bár az EU közvetlenül nem avatkozik be a tagországok adópolitikájába, az ajánlás az, hogy a tagországok csökkentsék az adóbevételek arányát, ezen belül pedig az EU támogatja a zöld (indirekt) adók szerepének növelését, és a direkt adók szerepének csökkentését. Ennek megfelel az EU átlagában látható trend, mivel nőtt az indirekt adóbevételek súlya és GDP-hez viszonyított aránya 1995-2001 között, azt követően pedig érdemben nem változott.

Az indirekt adók aránya Magyarországon esetében magas mind az összes adóbevételben, mind a GDP százalékában, ezen belül az ÁFA aránya Magyarországon (55%) meghaladja az EU átlagot (50%). A 3. ábra mutatja, hogy Magyarországon magasabb az ÁFA bevételek aránya (1,5 százalékponttal) és szintén magasabb (1,9 százalékponttal) az egyéb indirekt adók aránya a GDP százalékában a 27 EU tagállam átlagához viszonyítva.

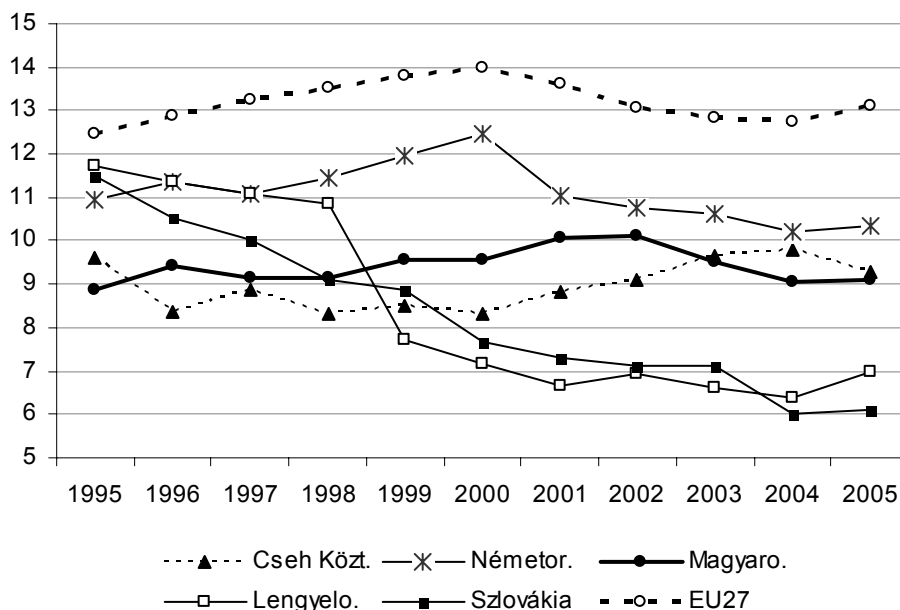
3. ábra Indirekt adóbevételek a főbb adónemek szerint a GDP arányában, 2005

Forrás: European Commission (2007b) (részletes táblázat a Függelék, F3. táblázatában)

Az EU tagországok többségében, és Magyarországon is hasonló trend jellemezte a direkt adók arányának változását az összes adóbevételeken belül és a GDP százalékában is (4. ábra): az ezredfordulóig növekedés, azt követően csökkenés. Ugyanakkor az újonnan csatlakozó országokban átlagosan minden évben csökkent a direkt adók aránya (pl. Lengyelország, Szlovákia). Emellett Magyarországon és a közép-európai országokban átlagosan is alacsonyabb a direkt adók aránya, mint az EU 27 tagállam összességének átlagában (pl. a direkt adóbevételek/GDP hányados a skandináv országokban, Belgiumban, Hollandiában és az Egyesült Királyságban is).

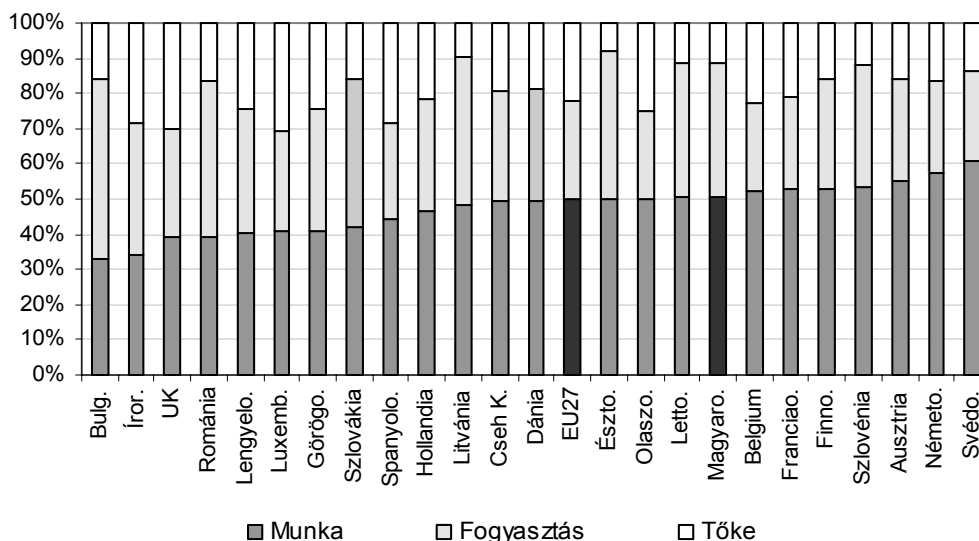
4. ábra Direkt adóbevételek a GDP %-ában

Forrás: European Commission (2007b) (részletes adatok a Függelék F4. táblázatában)

A fenti kategorizáláson túl (indirekt és direkt adók, tb-járulékok), érdemes közgazdasági funkciók szerint is megvizsgálni az adóterhek megoszlását, úgymint tőkejövedelmet, munkabért és fogyasztást terhelő adók. Magyarországon jóval az EU átlag alatti a tőkét terhelő adók aránya (5. ábra), és az EU átlag feletti a fogyasztást terhelő adóké. Ha azonban a közép-európai országokhoz mérjük magunkat, egyetlen kiugró különbség az, hogy Magyarországon a tőkét terhelő adók aránya jóval alacsonyabb.

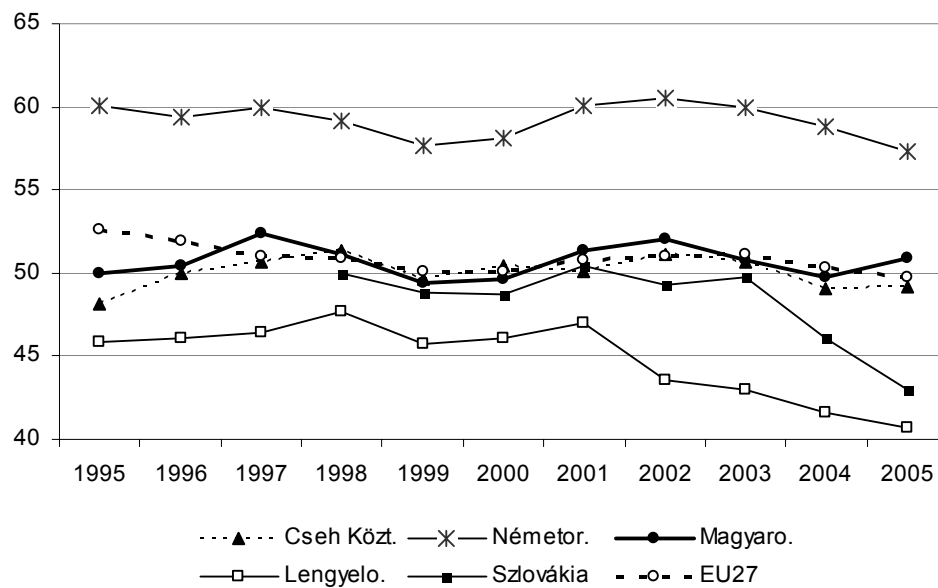
5. ábra Munkabért, tőkét és fogyasztást terhelő adóbevételek az összes adóbevétel százalékában, 2005

Forrás: European Commission (2007b) (részletes adatok a Függelék, F5. táblázatában)

A munkajövedelemből származó adóbevételek aránya az összes adóbevételen belül (6. ábra) jellemzően csökkent a tagországokban; bár Magyarország esetében nincs ilyen egyértelmű trend (1999-2002 között növekedett a munkát terhelő adók és járulékok aránya). A munkát terhelő adók és járulékok aránya nagyjából megfelel az EU átlagnak, de jellemzően magasabb, mint a környező országokban (pl. Lengyelország, Szlovákia). Ugyanakkor Németországban (vagy hasonlóan Ausztriában és Svédországban is) az adóbevételeken belül jelentősen magasabb hányad terheli a munkát, mint Magyarországon.

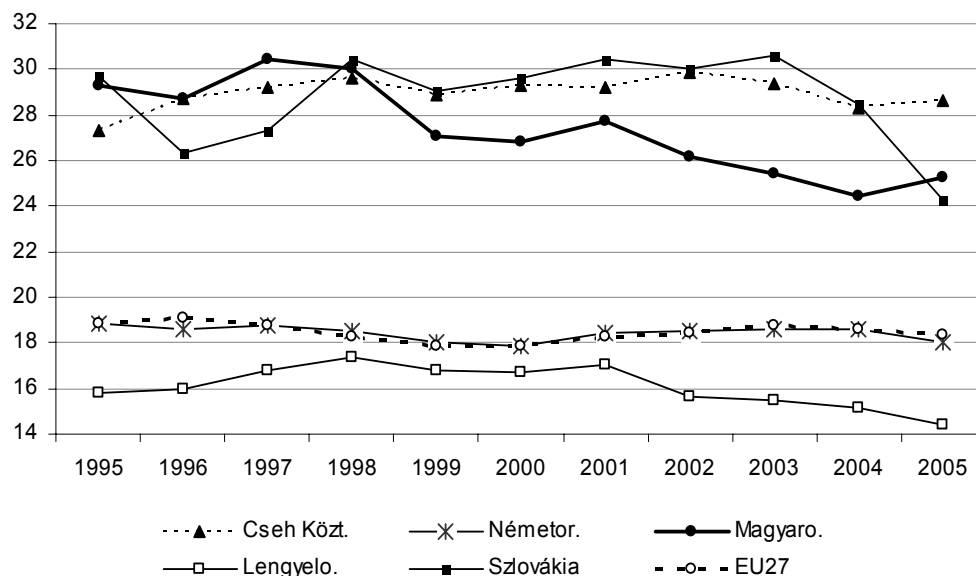
6. ábra A munkajövedelmeket terhelő adóbevételek alakulása az összes adóbevétel százalékában

Forrás: European Commission (2007b) (részletes adatok a Függelék F6. táblázatában)

A munkáltató által fizetendő járulékokat együtt tekintve a járulékos-kulcs 29 %. Az ebből befolyó bevétel a teljes adóbevétel közel 25%-át teszik ki, ami nem tekinthető kiugró értéknek a régióban, hiszen ugyanez az arány Szlovákiában 24% és a Cseh Köztársaságban 29%. Ugyanakkor az EU27 átlagnál és a lengyel szintnél jóval magasabb. Amellett, hogy a magyar érték az európai átlagnál jóval magasabb, kiemelendő, hogy az 1997 és 2004 közötti időszakban csökkent a különbség.

7. ábra A munkáltató által fizetett járulékok a teljes adóbevétel százalékában

Forrás: European Commission (2007b)

Az adórendszert jellemző indikátorok

Az adórendszer szerkezetét többféle szempontból lehet vizsgálni, és mindegyikhez más mutatót érdemes használni. A tanulmányban elsősorban a gazdasági szereplők viselkedését érintő hatásokat mérjük fel, az igazságosság és a költségvetési egyensúly kérdéseivel csak érintőlegesen foglalkozunk.

Az adórendszer vizsgálatának szempontjai és a megfelelő indikátorok

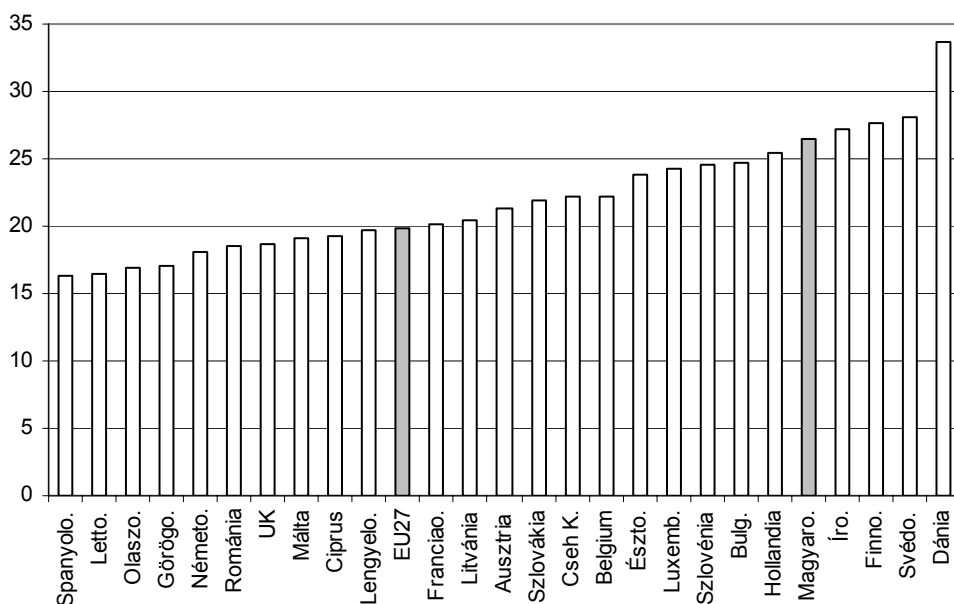
Költségvetési egyensúly	Igazságosság	Munkapiaci és beruházási ösztönzők	Adó-elkerülés	Fenntarthatóság és kiszámíthatóság
Adónem bevétele /GDP	Adónem bevétele /Összes adóbevétel	Adónem bevétele /Adóalap (implicit kulcs)		Adónem bevétele /Összes bevétel
-	-	Marginális kulcs		Kulcsok változása
-	Átlagos kulcs			-
-	-	-	Adónemek száma	

Magyarországon igen magas a fogyasztást terhelő implicit adókulcs², jóval az EU27 átlag feletti (8. ábra). Ez részben összhangban van a fogyasztási adóbevételek magas arányával, ugyanakkor az implicit adókulcs magas lehet abban az esetben is, ha a fogyasztási adóbevételek aránya mérsékelt a széles körű kedvezmények következtében (vagyis szűkebb adóalap esetén) – erre lehet példa Svédország.

A fogyasztást terhelő adókulccsal párhuzamosan a munkajövedelmet terhelő implicit adókulcs is magas Magyarországon (9. ábra), szintén az EU27 átlag feletti, amiben szerepet játszik a szűk adóalap és az adófizetők alacsony száma (vagyis a magas inaktivitás). A korábbi ábrákkal összhangban itt is látható, hogy Magyarország esetében mindkét implicit adórátát az 1995-2005-ös időperiódusban mindvégig jóval az EU27 átlag felett volt: 2005-ben munkajövedelmeknél 4 százalékponttal (ebben a különbségben 1997 után csökkenő trend érvényesült), míg a fogyasztás esetén közel 7 százalékpont az eltérés. Vagyis annak ellenére, hogy az összes adóbevétel GDP-hez viszonyított aránya nem magas, a háztartásokra jutó teljes adóteher jóval meghaladja az EU27 átlagot.

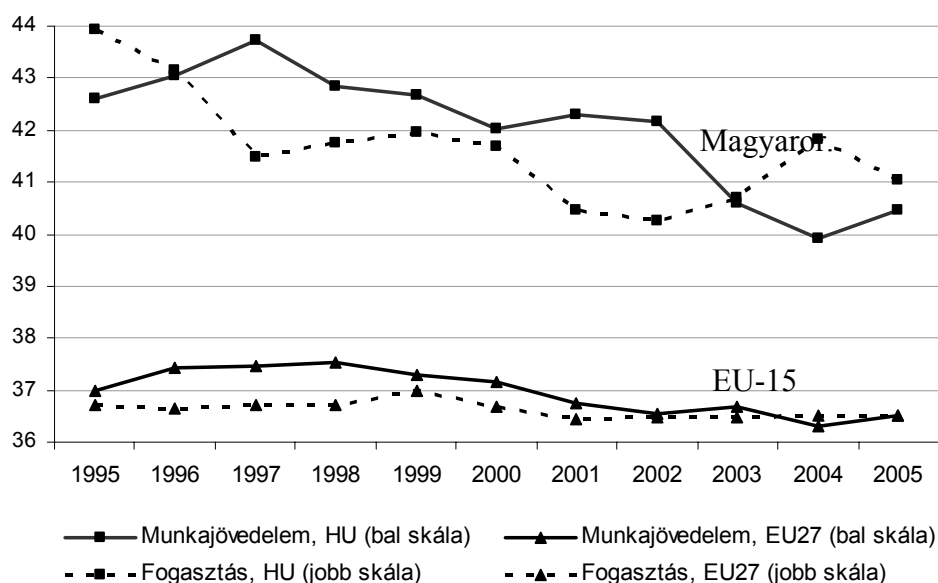
² Az implicit adókulcsot minden adónemnél az adott adóból befolyt bevétel és a megfelelő adóalap hányadosaként számítjuk ki. Természetesen az elemzésnek a tőkejövedelmet terhelő implicit adórátára is ki kellene terjednie, ám adathiány miatt Magyarországra ezt nem tudtuk elvégezni.

8. ábra Fogyasztást terhelő implicit adókulcsok 2005-ben, %

Forrás: European Commission (2007b) (részletes táblázatot lásd a Függelékben).

9. ábra Az EU27 és Magyarország átlagos fogyasztást, ill. munkajövedelmet terhelő implicit adókulcs alakulása

Forrás: European Commission (2007b) (részletes táblázat a Függelék, F8. táblázatában)

A 25 EU tagországból 19-ben van kötelező minimálbér, míg hatban (köztük Németországban) nincs. (A magyar minimálbér szintjéről és adóterheléséről bővebb elemzést ad Benedek és szerzőtársai 2006.)

Az 1. táblázatban látható, hogy a minimálbér adó- és járulékterhelése 2006-ban 20 százalék felett állt Hollandiában, Lengyelországban és Törökországban. 2000 és 2006 között összesen tíz ország csökkentette a minimálbér adóterheit. A minimálbéren foglalkoztatottak adóterheinek legjelentősebb csökkentése Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában és Magyarországon volt (az utóbbi esetében a minimálbér jelentős növelése ellenére).

Magyarország így 2006-ra megközelítette az OECD átlagát, a minimálbér adóterhe csak 1 százalékponttal volt magasabb nála.

A minimálbér szja mentességére közgazdasági vagy hatékonysági érvről nem tudunk, elsősorban szociális, vagy politikai megfontolások alapján alakítják így egyes országok adórendszerét. A minimálbér szintjéig adott adómentességnek két hátránya lehet. Egyfelől, a minimálbér és a sávós adózás is növeli a béralkalmazkodás rugalmatlanságát, illetve eltérítheti a bérszintet a tökéletes verseny esetén kialakuló, piactisztító szinttől (a minimálbér alsó korlátot jelent, a sávok pedig arra ösztönöznek, hogy a sávhatárok alatti tartományban legyen a bér). Ha a két rugalmatlanság találkozik a minimálbér szintjén, ez jelentős torzítást eredményezhet. Másfelől, ha az adómentesség csak az alkalmazottakra vonatkozik, akkor nulla kulcs helyett adójóváírást kell alkalmazni (ilyen a magyar rendszer), ez pedig magas marginális kulcsokat okoz a magasabb jövedelmi szinteken. Ezt a kellemetlen mellékhatást a 2.1. fejezetben vizsgáljuk meg részletesen.

1. táblázat A teljes munkaidőben dolgozók átlagos adókulcsai különböző bérszintek mellett (szja+alkalmazotti tb-járulékok) egyes OECD országokban, százalék

	2000			2006		
	MW*	67% AW	AW**	MW	67% AW	AW
Ausztrália (AU)	15,4	20,7	26,1	14,7	19,9	23,7
Ausztria (AT)		25,6	31,0		27,0	33,0
Belgium (BE)	23,5	35,8	43,0	17,2	34,8	41,8
Csehország (CZ)	14,9	20,8	22,6	15,6	19,1	22,5
Dánia (DK)		40,8	44,1		38,8	40,9
Egyesült Államok (US)	16,3	21,1	23,9	14,5	20,6	23,4
Egyesült Királyság (UK)	11,7	22,2	25,5	12,7	23,7	26,8
Finnország (FI)		28,1	34,2		24,3	30,7
Franciaország (FR)	21,0	25,7	28,8	16,7	26,1	29,1
Görögország (GR)	15,9	17,4	21,1	16,0	17,2	24,7
Hollandia (NL)	26,6	32,6	33,2	22,6	31,2	36,1
Írország (IE)	8,3	11,1	20,3	2,7	7,3	14,8
Lengyelország (PL)	26	30,4	31,6	27,4	30,8	32,2
<i>Magyarország (HU)</i>	<i>20,5</i>	<i>30,0</i>	<i>35,7</i>	<i>14,3</i>	<i>22,8</i>	<i>34,0</i>
Németország (DE)		38,1	44,5		36,6	42,7
Norvégia (NO)		26,7	30,7		25,5	29,0
Olaszország (IT)		23,7	28,2		22,8	27,6
Portugália (PT)	12,2	17,3	22,4	11,0	15,5	21,2
Spanyolország (ES)	6,4	14,7	19,8	6,7	16,3	20,5
Svédország (SE)		31,7	33,7		28,5	31,1
Szlovákia (SK)	12,4	17,9	19,5	13,4	18,7	22,4
Törökország (TR)	24,1	27,2	28,7	28,4	29,5	30,5
Új Zéland (NZ)	17,4	18,6	19,4	18,3	19,0	20,9
<i>Átlag (OECD-21)</i>	<i>14,3</i>	<i>22,5</i>	<i>26,6</i>	<i>13,4</i>	<i>22,0</i>	<i>26,4</i>

*minimálbér, **bruttó átlagbér

Forrás: OECD Taxing Wages 2006

1.2. A lakosság és a vállalkozások terhelésének megoszlása

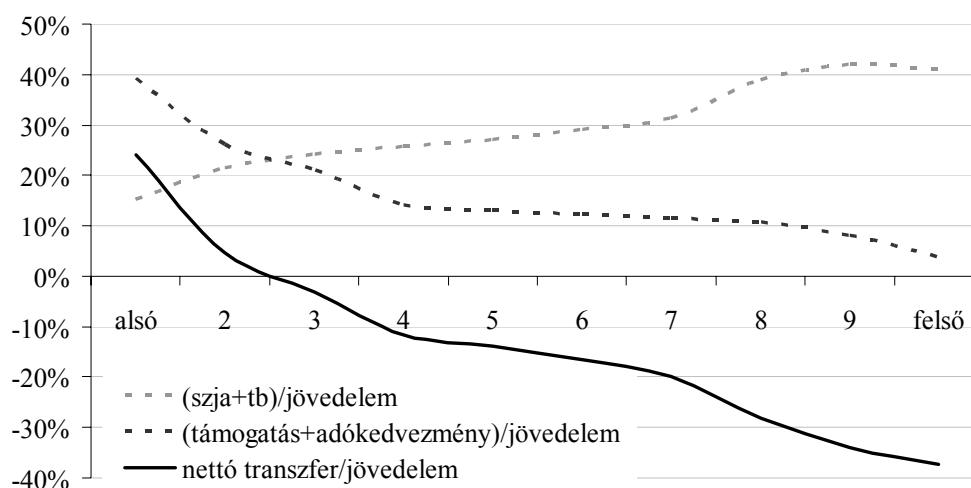
A lakosság adóterhelése jövedelmi szint szerint

A mikroszimulációval végzett számításaink szerint az adófizetési kötelezettséget és a kapott támogatásokat is figyelembe véve jelentős jövedelem átcsoportosítás figyelhető meg a háztartások között. Ha a tb-járulék fizetést is figyelembe vesszük, akkor a közepes jövedelműek

már nettó befizetői a rendszernek: fontos azonban megjegyezni, hogy a támogatások csak a pénzübeni támogatásokat és transzfereket tartalmazzák, a természetbenieket (a gázártámogatás kivételével) nem, így például az egészségügyi ellátást és az oktatást sem. (Az adók és támogatások célzottságáról bővebben lásd Benedek és szerzőtársai, 2006.)

Tovább módosítja az adóterhelés eloszlását, hogy a jövedelemhez viszonyított áfa kötelezettség (19. ábra) a gazdagabb háztartások esetében alacsonyabb, mint a szegény háztartásokban, mivel utóbbiak jövedelmük nagyobb hányadát fordítják fogyasztásra.

10. ábra Számított adókötelezettség, összes támogatás és adókedvezmény a jövedelem arányában, a háztartások jövedelmi tizedei szerint, 2007

Forrás: Saját számítás TÁRSZIM-2005 modellben.

Megjegyzések: Szja: számított fizetendő adó adókedvezmény és adójóváírás előtt, tb: munkavállalói társadalombiztosítási járulékok, jövedelem: összes jövedelem, adó és tb után, áfa előtt, támogatás: pénzübeni támogatások és a gázártámogatás, adókedvezmény: adójóváírások és adókedvezmények, mindez forintban, a decilisen belül átlagosan.

A vállalkozások adóterhelése vállalatméret szerint

Az APEH (2006c) adatai alapján a nagyvállalkozások átlagos adóterhelése mintegy 7 százalékponttal alacsonyabb, mint a többi vállalatcsoporté (2. táblázat). Az adóterhelés a mikrovállalkozások körében a legmagasabb, de a 250 fő alatti vállalatcsoportok között nincsen jelentős eltérés az átlagos adóterhelésben. Itt csak az átlagos társasági nyereséadó fizetést vizsgáltuk (az adófizetési kötelezettség és a pozitív adóalap hányadosa), az egyéb adók és járulékok nélkül.

Az adóterhelések mértéke közti eltérést alapvetően az igénybe vett adókedvezmények mértéke magyarázza: az igénybe vett adót csökkentő összegek a pozitív adóalapnak 7%-át teszi ki a nagyvállalkozásoknál, míg a többi vállalatcsoport esetében ugyanez az arány fél százalék alatti. 2005-ben a vállalatok mindösszesen 121.5 Mrd Ft értékben vettek igénybe a társasági adót csökkentő adókedvezményt, ennek 92%-a beruházások utáni adókedvezmény (beruházás elmaradott térségben és legalább 10 Mrd Ft értékű beruházás utáni kedvezmény). Ennek alapján arra lehet következtetni, hogy habár a nagyvállalatok társasági adóterhelése átlagosan alacsonyabb, mint a többi vállalatcsoport esetén, ennek az eltérésnek hátterében az áll, hogy a vállalati beruházások jelentős részét a nagyvállalatok valósítják meg. A beruházások után adókedvezmény vehető igénybe, aminek hatékonysági indoka a beruházások által okozott pozitív externália (pl. munkahelyteremtés) lehet.

2. táblázat Vállalati adóterhelés méret szerint, 2005

	Átlagos adóterhelés	Adókedvezmények / pozitív adóalap
Mikrovállalkozások (2-9 fő)	15.76%	0.24%
Kisvállalkozások (10-49 fő)	15.62%	0.38%
Középvállalkozások (50-249 fő)	15.55%	0.45%
Nagyvállalkozások (249 fő fölött)	8.96%	7.04%

Forrás: APEH (2006c)

2. A magyar adórendszer hatékonysága

Hatékonyságon azt értjük, hogy azonos bevételt kisebb társadalmi költséggel képes elérni az adórendszer. A társadalmi költséget szélesen értelmezve ide tartozik az adórendszerből eredő minden torzítás, ami az optimálistól eltérő erőforráselosztást eredményez, illetve a kormányzat és az adózók adminisztrációval kapcsolatos terhei is. Ennek megfelelően a gazdasági szereplők döntéseinek megfelelő csoportosításban vizsgáljuk az adók hatásait, és ezután térünk rá az adminisztrációra. Az áttekintésben elsősorban az általunk fontosnak ítélt, de az eddigi vitákban kevesebb figyelmet kapott kérdésekre koncentrálnunk. Kivétel ezalól az adminisztráció kérdése, amit adatok hiányában nem tudunk a fontosságának megfelelő részletességgel tárgyalni.

2.1 Munkakínálat

A munkakínálati hatások vizsgálatában abból indulunk ki, hogy a munkavállaló célja a saját jóléte maximalizálása, és ezért arra törekszik, hogy a lehető legkevesebb munkavégzés mellett a lehető legnagyobb legyen a jövedelme. A nettó bér csökkenése csökkenti a munkából származó jövedelmet, így a munkavállaló kevesebb szabadidőt engedhet meg magának, és többet fog dolgozni (jövedelemhatás). Az alacsonyabb bér viszont azt is jelenti, hogy csökken a pihenéssel töltött idő alatt elszalasztott bérjövdelem nagysága: így kevésbé éri meg dolgozni, azaz csökken a munkavállalási hajlandóság (helyettesítési hatás). A két hatás egymáshoz viszonyított nagyságától függ, hogy az adók végülis növelik vagy csökkentik-e a munkakínálatot, ezt pedig csak empirikus vizsgálatokkal lehet megállapítani. Minél több értéket tulajdonít az egyén a szabadidőnek a fogyasztással szemben, annál nagyobb a helyettesítési hatás, és annál valószínűbb, hogy kiegyenlíti a jövedelmi hatást.

A jóléti támogatások általában egyértelműen csökkentik a munkakínálatot, mivel úgy jut jövedelemhez az egyén, hogy szabadidejét sem kell feláldoznia. Még erősebb az ellenőztönzés, ha a támogatásra csak az jogosult, aki nem dolgozik (szegénységi csapda).

A támogatás összege mellett a hozzájutás feltételei is befolyásolják a munkakínálatot. A jogosultsági szabályok határozzák meg, hogy ki és mekkora támogatást kaphat; a magas helyettesítési ráta, vagy a hosszú jogosultsági idő például egyértelműen a munkavállalás ellen hat. A jövedelemtől függő támogatások esetében jövedelmi és helyettesítési hatás is van, mivel ezek a bérjövdelemre vonatkozó effektív marginális adókulcsot növelik. Ebben az esetben azonban mindkét hatás negatív (Moffitt 2002). A jogosultsági szabályok azonban nem szigoríthatók akármeddig anélkül, hogy a méltányosságot csorbítanák, vagy a létfenntartást veszélyeztetnék.

Az indokoltági³ feltételekkel biztosítják, hogy csak az kap támogatást, aki önhibáján kívül szorul rá erre. A munkanélküli segély esetében például az, aki tényleg munkanélküli (vagyis keres munkát, és képes munkába állni), és az elhelyezkedése érdekében hajlandó együttműködni a munkaügyi szervezettel. Ilyen feltétel például az álláskereső vagy a kötelező közmunka előírása, és az ezek elutasításával járó szankciók (pl. a segély felfüggesztése). Az indokoltági szabályok több szempontból alkalmasabbak a munkavállalás ösztönzésére: egyrészt kevésbé igényelnek a társadalmi szolidaritással ellentétes intézkedést, másrészt - az álláshoz jutást segítő magatartások előírása által - közvetlenebbül ösztönzik a munkába állást.⁴

3. táblázat Adók és támogatások szigorításának munkakínálati hatása

szja vagy járulék emelés	nettó bér kisebb	jövedelemhatás (+)	helyettesítési hatás (-)
segélyösszeg csökkentés	jövedelem kevesebb	jövedelemhatás (+)	0
jogosultság szűkítése	jövedelem kevesebb	jövedelemhatás (+)	helyettesítési hatás (+)
indokoltági feltételek szigorítása	szabadidő kevesebb	0	helyettesítési hatás (+)

Összefoglalva: az adók és járulékok esetében az egyéni preferenciáktól függ, hogy mi lesz a munkakínálati hatás, míg a támogatások esetében szabályozással is lehet kompenzálni a segélyből származó jövedelem munkakínálatot csökkentő hatását (3. táblázat).

A jelenlegi magyar szabályozás

A magyarországi személyi jövedelemadó rendszerben a munkából származó jövedelmek (például bérjövdelem, végkielégítés, stb.) az összevont adóalap részét képezik, ezek után a progresszív szja tábla (3. táblázat) szerint kell adót fizetni. A tőke típusú jövedelmek (például osztalék vagy ingatlan bérbeadás) úgynevezett külön adózó jövedelmek, amelyekre külön adókulcs vonatkozik.

4. táblázat Az összevont adóalapra 2007. január 1-jétől érvényes adótábla

	Munkaviszonyban lévő alkalmazottak száma (fő)*	
0 – 1 700 000 Ft	18 %	2 641 697
1 700 001 – 6 748 850 Ft	36 %	1 033 671
6 748 850 -	40 %	79 769

Forrás: <http://www.afeh.hu/adotablak>

*2006. szeptemberi adatok alapján. 2007. január 1-jétől érvényes a járulékfizetés felső határát meghaladó jövedelemre a magánszemélyek 4%-os különadója, így a legfelső kulcs 36 helyett 40%.

A munkavállalók kötelezően fizetnek egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot⁵: ezek mértékét mutatja a 4. táblázat. Egyes nem főállású (pl. nyugdíj vagy gyes melletti) munkaviszonyok esetén a járulékok egy részét nem kell megfizetni.

³ A *jogosultság szabályozása* határozza meg, hogy milyen ismérvek szerint kell megítélni az adott támogatást: pl. hogy az igénylő kimerítette a járadékot de nincs munkája, nem magasabb a jövedelme valamilyen határnál, kellő ideig fizette a társadalombiztosítási járulékot, stb.

⁴ Magyarországon a munkanélküli segélyezés jogosultsági szabályait az elmúlt évtizedben több lépésben szigorították, jelentős eredmények nélkül. Ez is arra utal, hogy ezek további szigorítása helyett az indokoltági szabályok átalakítási lehetőségeit érdemes vizsgálni.

⁵ Az egészségügy jelenlegi finanszírozási formájának helyességét a tanulmány nem vizsgálja. Szükségesnek tartjuk azonban megjegyezni, hogy járulékok helyett adó formájában is lehetőség lenne a fedezet megteremtésére. Ez tovább erősíthetné az elvonási rendszer progresszivitását.

5. táblázat A munkavállaló által fizetendő járulékok 2007. január 1-jétől

Nyugdíjjárulék*		Magánnyugdíj- pénztári tagdíj	Munkavállalói járulék	Egészségbiztosítási járulék	
Mpt. Tag	Nem mpt. tag			Természetbeni	Pénzbeli
0,5 %	8,5 %	8 %	1,5%	4 %	3 %

Forrás: http://www.afeh.hu/fizetendo_jar * De maximum 573 652Ft/év.

Az ellenőszönzési hatások vizsgálata

A nettó jövedelmet az adók és támogatások együtt alakítják, így a munkakínálati hatások vizsgálatában a kettőt együtt kell kezelni. Az adók hatása elméletben nem egyértelmű: a tényleges hatás felméréséhez egyéni adatokon végzett empirikus becslések szükségesek – ilyen becslések azonban magyar adatokon még nem készültek.

A más országokban készült empirikus vizsgálatok szerint a magas effektív adókulcsok a legtöbb jövedelemsávban csökkentik a munkakínálatot (ld. pl. Moffitt 2002). Így az adók, járulékok és transzferek együttes munkakínálati hatásának illusztrálására az effektív marginális adókulcsot (METR) használjuk, amely megmutatja, hogy a munkába állás vagy a munkaórák növelése esetén mekkora a jövedelemnövekményből elvesző hányad.

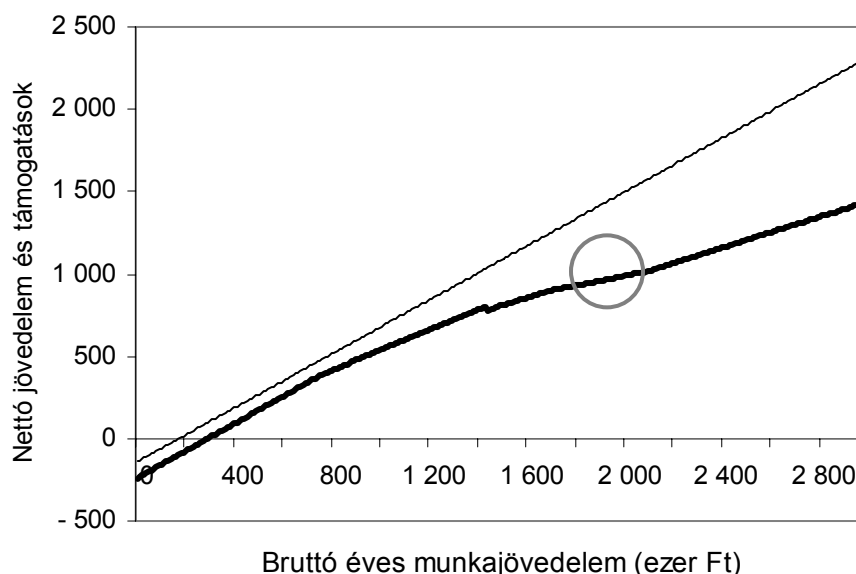
$$\text{METR} = 1 - (\text{nettó jövedelem változása})/(\text{bruttó jövedelem változása})$$

A támogatási rendszer és a munkát terhelő adók és járulékok összehangolatlansága olyan helyzeteket hozhat létre ahol az effektív marginális adókulcs megközelíti vagy meghaladja a 100 %-ot is. A magas effektív marginális adókulcs egyik következménye a szegénységi csapdahelyzet, amelyben valaki azért nem vállal (több) munkát, mert ez – egyes támogatásokra való jogosultságának megszűnéséből adódóan – a rendelkezésre álló jövedelmét csökkentené.

A 11. ábra egy adott háztartástípus első keresőjének abszolút értékben vett többletjövedelmét (GTW⁶) mutatja a bruttó bér függvényében, a jelenlegi magyar szabályozás esetén. Viszonyítási alapként berajzoltunk egy olyan egyenest, ami a jövedelemszinttől független, 18%-os állandó mértékű elvonást mutat. Vannak olyan szakaszok (például a bekarikázott rész), amikor a nettó jövedelem alig nő a bruttó bér növekedésével, sőt van, amikor a GTW visszaesik.

⁶ GTW = Gains to work. A munkával illetve a munka nélkül szerzett nettó jövedelem különbsége, azaz a munkavállalás "nyereségét" mutatja.

11. ábra Az inaktív háztárssal élő, munkanélküli segélyre és lakásfenntartási támogatásra jogosult, egy gyermeket nevelők GTW-je (ezer Ft)

Forrás: Saját számítás

Az alábbi METR-ábra (12. ábra) ugyanezen típusháztartás első keresőjének a marginális adókulcsát mutatja a bruttó jövedelem függvényében. Az effektív marginális adókulcs változását a támogatási rendszer (1-2.), illetve az adórendszer (3-8.) sajátosságai okozhatják. Két kiugróan magas érték⁷ látható: az egyik (1) amikor az egyén munkába áll és elveszíti a munkanélküli segélyt, a másik (2) 1.400.000Ft/év bruttó jövedelemnél, amikor a háztartás elveszíti a lakásfenntartási támogatásra való jogosultságot. Mindkét esetben a bruttó bér növekménye a rendelkezésre álló jövedelem csökkenését okozza.⁸

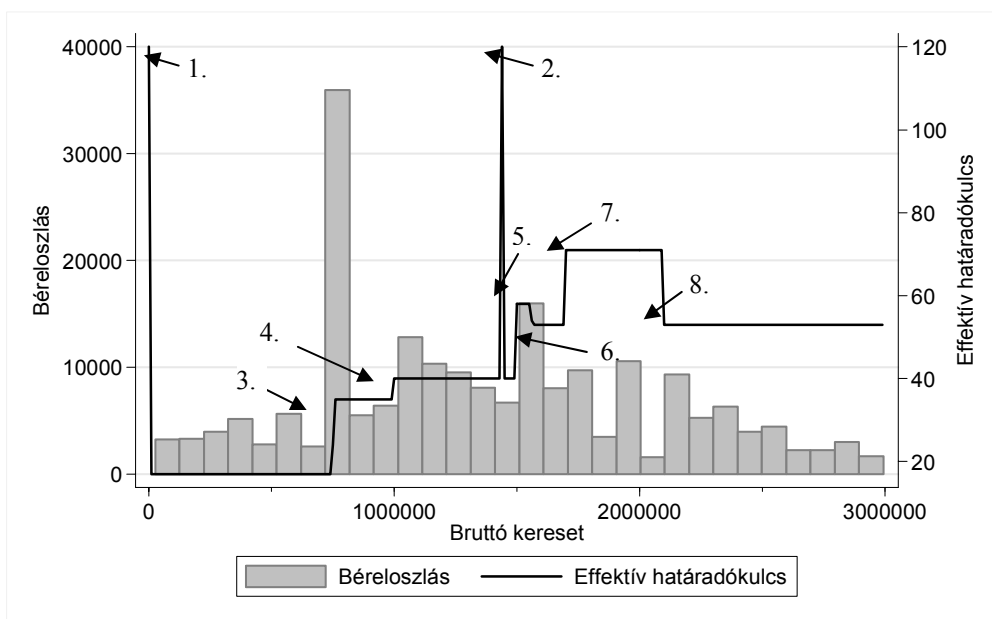
További magas effektív marginális adókulcsok a 760.000–2.100.000Ft/éves jövedelemtartományban:

- az adójóváírás fokozatos megszűnésének kezdete (5) és vége (8), ami az 1700e Ft/év fölötti jövedelemsávban teljes megszűnéséig az effektív marginális adókulcsot 71%-ra emeli.
- a kiegészítő adójóváírás fokozatos megszűnésének kezdete (4) és vége (6);
- az adójóváírás illetve kiegészítő adójóváírás maximális mértéke már nem fedezi a bruttó jövedelemre jutó adót, így az egyén elkezd jövedelemadót fizetni (3);
- az egyén éves bruttó jövedelme meghaladja az 1.700.000Ft-ot, így magasabb adósávba lép (7);

⁷ Ha a bruttó jövedelem növekedése a nettó jövedelem csökkenését okozza, akkor a modellünk a METR szintjét 120%-ban határozza meg. Erre az egyszerűsítésre az ábrázolhatóság és az átláthatóság miatt van szükség.

⁸ Vegyük figyelembe, hogy a mutatószám jellegéből fakadóan mindvégig tetszőlegesen kicsi bruttó jövedelemnövekményt vizsgálunk.

12. ábra az inaktív házasúval élő, munkanélküli segélyre és lakásfenntartási támogatásra jogosult, egy gyermeket nevelő egyén marginális adókulcs és béreloszlása

Forrás: Saját számítás Megjegyzés: A béreloszlás a bal skálán (fő), a határadókulcs a jobb skálán (%) mérve.

Az ábra azt is mutatja, hogy ebben a típusú háztartásban az első keresők többsége – megközelítőleg 36.000 fő – minimálbért keres, ezért az ő esetükben a (3)-as effektív marginális adókulcs növekedés, azaz az adójóváírások felső határa a legmeghatározóbb a munkakínálatuk befolyásolásában.

Az adók hatása a munkakínálatra: nemzetközi empirikus eredmények

A munkát terhelő adó munkakínálati hatásaira lehet következtetni a munkakínálat adófizetés utáni bérre való rugalmasságából. Hausman (1981) amerikai adatok alapján azt találta, hogy a jövedelemadó kulcsának csökkentése szignifikánsan növeli a munkakínálatot, és a munkakínálat bővülése nagyobb a magasabb jövedelműek körében. Más országok adatain (UK, Svédország) hasonló eredmények születtek, a módszertan robusztusságát vizsgálva azonban az irodalomban az lett a konszenzus, hogy az adórendszer nem gyakorol jelentős hatást az elsődleges keresők munkakínálatára.

A nem elsődleges keresőkre vonatkozóan szintén amerikai adatokon a munkakínálat nettó bérre való rugalmasságát robusztusan magasnak találta több tanulmány is. Eissa (1995) az 1986-os amerikai adóreform adókulcs-változását elemezve 0.8-as elaszticitást becsült a jövedelem-eloszlás felső 10%-ába tartozó nőknél. Ez a munkába állást és a munkaórák számát is érinti, nagyjából fele-fele arányban; de csak az előbbi tekinthető robusztusnak. Az USA családi adórendszere miatt ezek a hatások tehát a magas keresetű nőknél is jelentősek; Magyarországon inkább az alacsony jövedelmű munkavállalóknál várható nagyobb hatás (Scharle, 2005).

Hausman (1981) alapján progresszív adórendszereknél az adókulcs változása nem pusztán a nettó bért változtatja, hanem a nem munkából szerzett jövedelmet is – ennek felhasználásával készített becslést a munkakínálat rugalmasságára, amit a következő példa szemléltet. Az 1975-ös amerikai adórendszert lecserélve egy „egykulcsos adórendszerre” (ahol egyetlen adókulcs van és nincsenek sem adókedvezmények, sem adómentes jövedelmek), egy 14.6%-os adókulcs eredményezi ugyanazt az adóbevételt. Ez a teljes munkakínálatot 8.1%-kal emeli. Ha a jövedelmek 4000 dollárig adómentesek, a szükséges adókulcs már 20%-ra nő, ekkor 7.7% a munkakínálat bővülése (Benzúr 2007).

Megjegyzendő, hogy a METR vizsgálata jól mutatja az adórendszerben lévő ellenőztöngzőket és azok változását, de semmit nem árul el az intézkedések újraelosztási hatásairól. Ez a hatásvizsgálat például a TÁRSZIM mikroszimulációs modellel végezhető el.

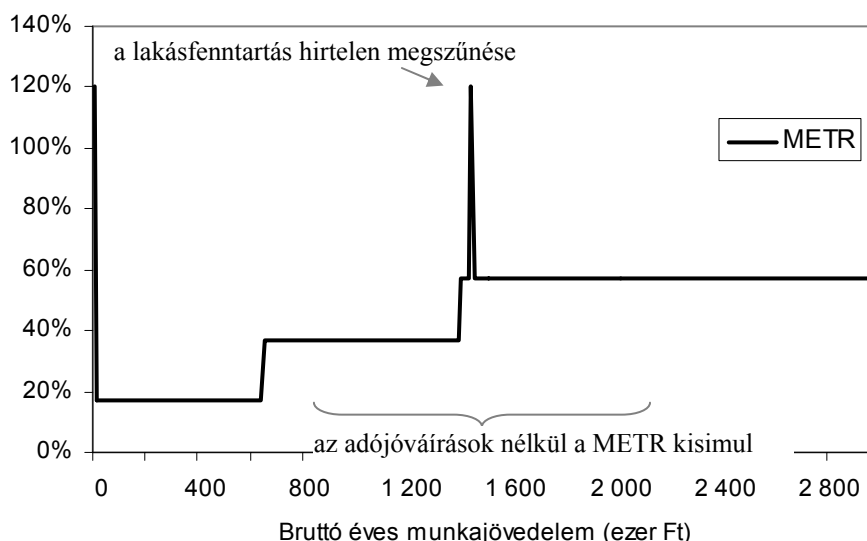
Egy lehetséges megoldás az ellenőztönzés csökkentésére

Az effektív marginális adókulcs, és ezáltal a munkakínálati ellenőztönzés csökkenthető, ha az adójóváírások helyett nulla kulcsos sáv bevezetésével tesszük az alacsony jövedelmeket adómentessé. Ez ez a változtatás önmagában növelné a költségvetés terheit,⁹ de például az adótábla 6. táblázatban szereplő módosításával elérhető, hogy fiskálisan semleges eredményt kapjunk.¹⁰

6. táblázat Egy lehetséges, fiskálisan semleges szja-tábla változat az adójóváírás kiváltására

0 – 650 000 Ft	0%
650 001 – 1 600 000 Ft	20%
1 600 001 – 6 748 850 Ft	40%
6 748 850 –	44%

13. ábra A vizsgált egyén marginális adókulcsa adójóváírás nélkül, az új adótábla bevezetése után

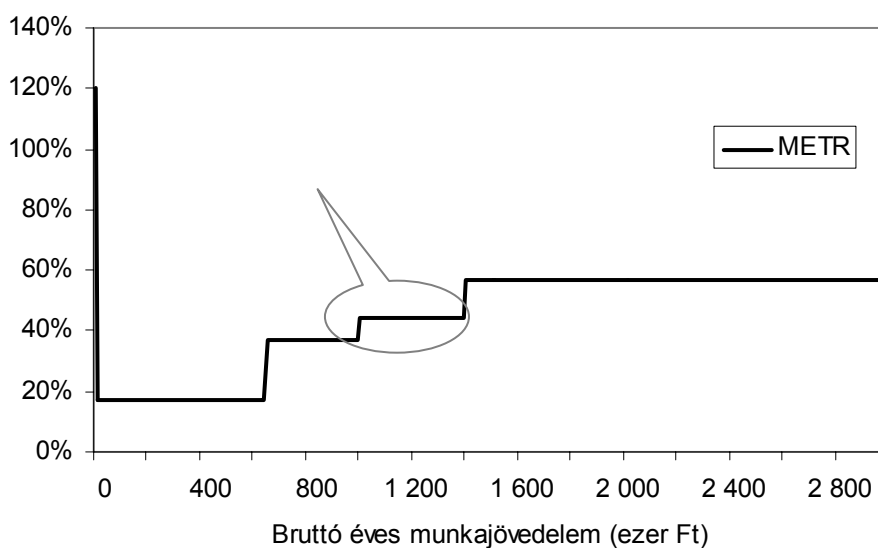
Forrás: Saját számítás

Az adójóváírások megszüntetése egy egyszerűbb és a magas értékektől majdnem teljesen mentes METR-grafikont eredményezne (13. ábra). A megmaradt kiugró értéket a lakásfenntartási támogatás megszűnése okozza: ez a juttatás lecsengetésével simítható. A következő ábra mutatja azt az esetet, amikor az új adótábla mellett a lakásfenntartási támogatás fokozatosan szűnik meg az 1.000.000–1.400.000Ft/éves jövedelemsávban.

⁹ Az adójóváírásra jogosultak köre szabályozott, míg az adómentes sáv mindenkire vonatkozik.

¹⁰ Meg kell jegyezni, hogy az adójóváírás valamivel progresszívabb rendszert eredményez (a visszavonás révén), mint az 6. táblázatban a nulla kulcs, de ez utóbbival elérhető az adórendszer nagy mértékű egyszerűsítése és növelhető az átláthatósága.

14. ábra A vizsgált egyén marginális adókulcsa adójóváírás nélkül, új adótáblával és lecsengő lakásfenntartási támogatással

Forrás: Saját számítás

2.2 Munkakereslet

Az adók munkaerőkeresletre vonatkozó elméleti hatásában nincs bizonytalanság: a kereslet a bérköltség negatív függvénye, ezért a béreket terhelő adók, és járulékok emelésével csökken. A munkáltató által fizetendő járulékok tehát közvetlenül hatnak a munkakeresletre.

7. táblázat A munkáltató által fizetendő járulékok, 2007

Társadalombiztosítási járulék		Munkaadói járulék	Szakképzési hozzájárulás	Tételes eho (hó/fő)
Nyugdíjbiztosítási járulék	Egészségbiztosítási járulék			
	Természetbeni	Pénzbeli		
21 %	5 %	3 %	3 %	1,5% 1950 Ft

Forrás: http://www.apoh.hu/fizetendo_jar

Megjegyzés: A foglalkoztató a külön jogszabályban meghatározott korekedvezményre jogosító munkakörben¹¹ foglalkoztatott után a társadalombiztosítási járulék alapjának alapulvételével - a társadalombiztosítási járulékon felül - 13% korekedvezmény-biztosítási járulékot fizet.

A munkakeresletet közvetetten az is befolyásolja, hogy mekkora adó- és járulékkerhet visel a munkavállaló, hiszen ez minél magasabb – ceteris paribus –, annál nagyobb a munkaadó bérköltsége.

Az adóék¹² mutatja a nettó bér és a teljes munkaerőköltség különbségét. Az OECD által készített statisztikákban ezt a különbséget viszonyítják a teljes munkaerőköltséghez. Mi is ezt az arányszámot használjuk a vizsgálatunk során:

$$\text{Adóék} = (\text{munkáltatói és munkavállalói járulék} + \text{SZJA}) / (\text{munkáltatói járulék} + \text{bruttó bér})$$

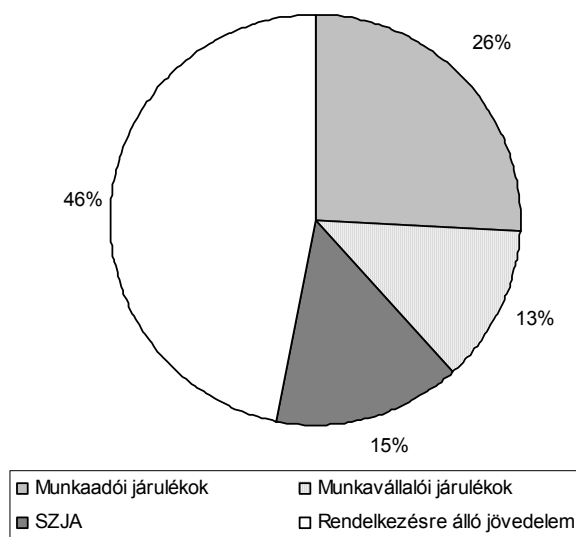
¹¹A korekedvezményre jogosító munkakörök jegyzékét az 1997. évi LXXXI. törvény 1. számú melléklete tartalmazza, amit a 327/2006. (XII. 23.) Korm. Rendelet 2007. január 1-vel hatályon kívül helyezett.

¹² Az adóék összetételét lásd a F9. -ben.

Ez az arányszám jól szemlélteti az adórendszer torzító hatását a munkakeresletre.

A 15. ábra kördiagramján a 2007-ben várható bruttó átlagkeresetet terhelő adók és járulékok aránya látható a teljes munkaerőköltség százalékában. Ebben a jövedelemsávban az adók eléri az 54%-ot. Az adók mértékének növekedése azért előnytelen változás, mert ez csökkenti a munkakeresletet és a Magyarországon előállított termékek versenyképességét a nemzetközi piacon.

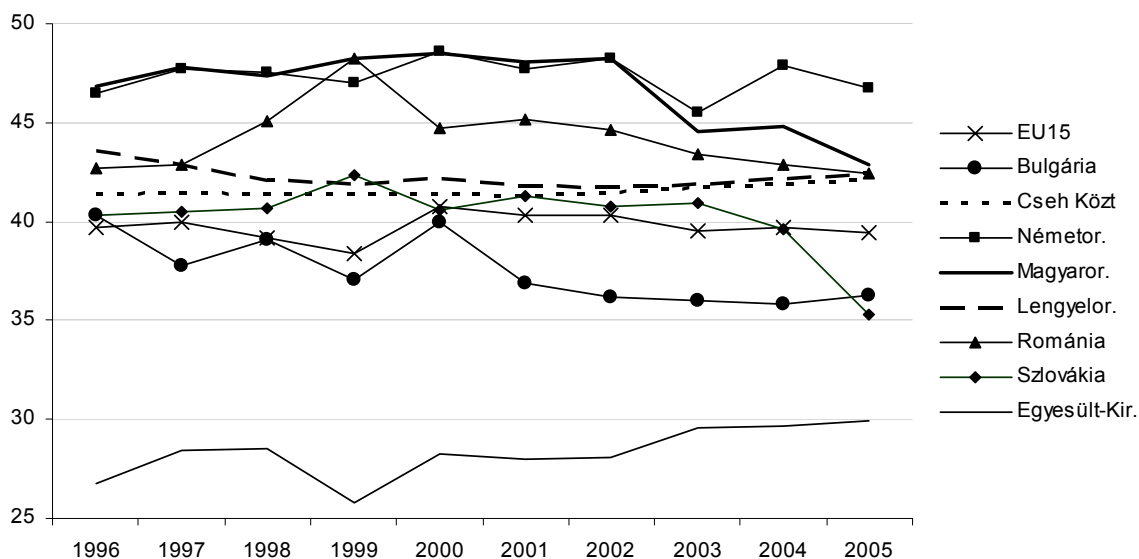
15. ábra Az adók összetétele Magyarországon, 2007

Megjegyzés: 2 000 e Ft/év bruttó munkajövedelem mellett

Nemzetközi összehasonlításban a magyarországi adók átlagos mértéke igen magas, 2005-ben 43% volt. A 16. ábra mutatja, hogy az EU15-ben 4, míg közvetlen szomszédunknál, Szlovákiában 8 százalékponttal alacsonyabb az adók. A régióban ugyanakkor nem tekinthető kiugróan magasnak a magyarországi 43%, ugyanis a 2002-től történő fokozatos csökkentése 2005-re Lengyelországgal és a Cseh Köztársasággal azonos szintet eredményezett Magyarországon.

16. ábra Az adóék változása 1996 és 2005 között

Forrás: EUROSTAT, 2006. decemberi letöltés

A munkaerő költsége a képzetlenek esetében korlátozza legjobban a keresletet, mivel itt kevésbé, vagy egyáltalán nem érvényesülnek a bérköltségen túli szempontok (pl. a munkaerő motiválása, a vállalat-specifikus tudás megőrzése, stb), és ezen a bérszinten érvényesül a minimálbér, mint alsó korlát is. Ezért a munkaerő iránti keresletet a bérköltségek szelektív, a képzetlen munkaerőt jobban érintő csökkentésével érdemes ösztönözni.

Arbitrázslehetőségek a különböző adószabályozás alá tartozó jövedelmek között

Az egyén attól függően, hogy jövedelmét milyen státuszban szerzi (alkalmazott, vállalkozó), más és más adó- és járulékszabályok vonatkoznak rá, illetve a munkáltatójára. Ennek megfelelően a munkáltató és a munkavállaló elméletileg kiválaszthatja a számára legmegfelelőbb státuszt, és így minimalizálhatja költségeit. A gyakorlat azt mutatja, hogy elsősorban a munkáltató az, aki meghatározza a neki optimális státuszt és ehhez alkalmazkodik a munkavállaló. Ebből kiindulva a munkakereslet oldaláról érdemes megvizsgálni a problémát. A 7. táblázat¹³ mutatja a különböző státuszokkal járó – EVA, EKHO, munkaviszony – munkaerőköltséget¹⁴ és nettó béreket három különböző jövedelemszinten¹⁵. A munkáltató számára legolcsóbb munkaerő minden jövedelemszinten az evá-s, öt követi ez ekho-s és végül a legdrágább alkalmazotti munkaviszonyt fenntartani. Ez azt mutatja, hogy az adórendszer „preferálja” a szerződéses tevékenységet a munkaviszonnyal szemben, ami ösztönzőleg hat a színlelt szerződések kialakulására.

¹³ Köszönet a táblázatért Zólyomi Péternek és a PM Nemzetközi adózási és összefoglaló osztályának.

¹⁴ Az SzJA-bevallások adatai alapján 2005-ben 3,6-3,7 millió fő volt a munkaviszonyból jövedelmet szerző magánszemélyek (alkalmazottak) száma; az APEH 2007. február 21-i tájékoztatása szerint az EVA alanyainak száma jelenleg (2007. február 19-én) 103.170 fő; az EKHO-t alkalmazók számáról jelenleg statisztika nem áll rendelkezésünkre, az APEH ilyen adatot majd 2007 őszén tud előállítani.

¹⁵ A vizsgált jövedelemszinteket ahhoz igazodva választottuk, hogy 2007-ben a munkaviszonyból származó becsült átlagos bruttó jövedelem megközelítőleg 2.000.000Ft/év.

8. táblázat Éves fizetendő közterhek és nettó jövedelem 2007-ben (forintban)

Tétel	Mérték	Összes éves jövedelem		
		2 000 000	4 000 000	10 000 000
EVA				
EVA	25%	500 000	1 000 000	2 500 000
Minimálbér utáni járulékok (29 + 15,5 + 4 + tételes eho)	48,5% + 1950 Ft/hó	404 610	404 610	404 610
Iparüzési adó (evaalap 50%-a után 2%)		20 000	40 000	100 000
Nettó jövedelem		1 075 390	2 555 390	6 995 390
Nettó jövedelem a bruttó bevétel százalékában		53,8%	63,9%	69,9%
Nettó jövedelem a kifizetői költség százalékában		64,52%	76,66%	83,94%
Egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás (EKHO)**				
Minimálbér	65 500	786 000	786 000	786 000
Minimálbérből levont közterhek		257 100	275 100	275 100
Nettó jövedelem a minimálbér után		528 900	510 900	510 900
Munkáltató által fizetendő közterhek a minimálbér után		286 710	286 710	286 710
Összes munkáltatói költség a minimálbér után		1 072 710	1 072 710	1 072 710
Ekhoalap		1 214 000	3 214 000	9 214 000
Összes munkáltatói költség az ekhós juttatás után		1 456 800	3 856 800	11 056 800
Nettó jövedelem az ekho-s juttatás után		1 031 900	2 731 900	7 831 900
Nettó jövedelem összesen		1 560 800	3 242 800	8 342 800
Nettó jövedelem a bruttó jövedelem százalékában		78%	81,1%	83,4%
Összes munkáltatói költség		2 529 510	4 929 510	12 129 510
Nettó jövedelem az összes munkáltatói költség százalékában		61,7%	65,8%	68,8%
Munkaviszony				
Magánszemélytől levont közterhek		736 000	1 814 000	4 847 698
Munkáltató által fizetendő közterhek		693 400	1 363 400	3 373 400
Nettó jövedelem összesen		1 264 000	2 186 000	5 152 302
Nettó jövedelem a bruttó jövedelem százalékában		63,20%	54,65%	51,52%
Összes munkáltatói költség		2 693 400	5 363 400	13 373 400
Nettó jövedelem az összes munkáltatói költség százalékában		46,9%	40,8%	38,5%

Megjegyzés: *A részletes táblázat és a feltételezések a Függelékben találhatóak (F15.) **Ekhóval teljesítheti a közterheket az a magánszemély, aki az adóévben olyan jövedelmet szerez, amely után a közteherviselési kötelezettségek teljesítése az általános szabályok szerint történik (azaz a személyi jövedelemadó és a tb-járulék megfizetésre kerül). Ha a magánszemély bevétele az adóévben a 25 millió forint bevételi határt már elérte, az ekho választására vonatkozó nyilatkozatot már nem tehet.

A béren kívüli juttatások jelentősége¹⁶

2007. január 1-jétől a 400.000 forintos adómentesen adható természetbeni juttatások keretösszegének átlépése esetén a munkáltatóknak 54 százalékos adóval kell számolniuk.

Az adómentes juttatások szabályozása közvetetten befolyásolja a munkakeresletet, hiszen hatással van a munkáltató bérköltségére. Nemzetközi empirikus tanulmányok (Long – Scott, 1982; Woodbury, 1983) megerősítik azt a sejthető pozitív kapcsolatot, hogy az emelkedő

¹⁶ A részletes törvényi szabályozást lásd F16.

adó- és járulékkerhek hatására növekszik a béren kívüli juttatások aránya a teljes munkáltatói kifizetésen belül. Ezek a vizsgálatok azt is mutatják, hogy az adókon kívül a nyugdíjkorhatár és a szakszervezetek ereje is erősen befolyásolja az adómentes juttatások arányát.

A béren kívüli juttatások szabályozása elméletileg eszköze lehet a munkakereslet bővítésének vagy szűkítésének, hiszen az igénybevételi határ megemelése vagy a jogosultsági kör kibővítése csökkenti a munkáltató bérköltségeit, és így növeli a munkakeresletet. Mivel azonban Horváth, Hudomiet és Kézdi (2006) eredményei azt mutatják, hogy a munkáltatók általában nem használják ki az összes jövedelemszinten az adómentesen adható juttatások teljes keretösszegét (a béren kívüli juttatások és az alapkereset együtt mozognak), ezért a béren kívüli juttatások szerepe a munkakereslet szabályozásában valószínűleg elhanyagolható.

2.3 Termelés és beruházás

A társasági és osztalék adó alapvetően a vállalat alapítási és a vállalatok beruházási döntéseit befolyásolják, valamint arbitrázslehetőségeket teremthetnek a különböző működési, illetve finanszírozási formák között (vagyis a realizált nyereség tekintetében kockázatmentes többlet elérését tehetik lehetővé). A vállalkozó tehát arról dönt, milyen mértékben valósítson meg az ország területén beruházást, figyelembe véve a későbbi nyereséget terhelő adó mértékét, valamint hogy a vállalkozást milyen szervezeti formák között működtesse, azt milyen (alapvetően belső vagy külső) forrásból finanszírozza és a nyereséget milyen formában vezesse ki a vállalatból annak érdekében, hogy adózás utáni eredményét maximalizálja¹⁷. Az adók torzítása abból adódik, hogy csökkentik a várható megtérülést, és ezért olyan beruházástól is eltérítik a vállalkozót, amit adók hiányában még érdemes lett volna megtennie.

Devereux-Sorensen (2006) alapján több közgazdasági érveléssel is indokolható a társasági adó kivetése:

- valamennyi, a vállalatok által termelt jövedelmet igen nehéz lenne egyéni szinten, tőkejövedelemként megadóztatni;
- ez a vállalatok által igénybe vett közjavak díjának tekinthető;
- hatékony társasági adórendszer mellett az állam anélkül tud jelentős jövedelemhez jutni, hogy az torzítaná a gazdaságot. A társasági adó torzító hatása mérsékelhető, ha szektoronként, szervezeti és finanszírozási formákként azonos az effektív adókulcs – azonban az adónak ekkor is lehet torzító hatása, mert például a befektetési vagy telephelyválasztási döntéseket befolyásolhatja.

2006-ban pénzforgalmi adatok alapján a társasági adóból származó költségvetési bevétel 469 Mrd Ft volt, ami a vállalati adóbefizetés (gazdálkodó szervezetek befizetései, áfa és tb járulékok nélkül) 47%-a, a központi költségvetés összes bevételeinek pedig 7,1%-a. A befizetendő társasági adó a pozitív adóalap 16%-a, amihez 2006. szeptembertől hozzáadódik a 4% mértékű különadó (vagy más néven szolidaritási adó)¹⁸. 2006. januárjától azonban 10%-os kulcs is létezik az adóalap 5 millió Ft-ot meg nem haladó részére, ezt azonban csak azon vállalat veheti igénybe, amely nem vesz igénybe adókedvezményt, valamint átlagosan dolgozónként legalább a

¹⁷ Mooij – Nicodème (2006) európai vállalatok mintája alapján azt találta, hogy a csökkenő társasági adókulcsok jelentős átcsoportosítást váltanak ki a személyi jövedelemadó alá eső jövedelmektől a társasági adó alá eső jövedelmek felé.

¹⁸ A különadó (2006. évi LIX. törvény) az államháztartás egyensúlyának javítása céljából került bevezetésre, az adóalap megállapítása a társasági adó alapjánál szigorúbb – például nincs lehetőség veszteségelhatárolásra, vagy különböző adókedvezmények igénybevételére.

minimálbér másfélszerese után fizet járulékokat. Ez az alsó kulcs tehát ösztönző szereppel bírhat az adóelkerülés ellen.

Néhány jellemző adat az APEH 2005. évre vonatkozó összesítéséből:

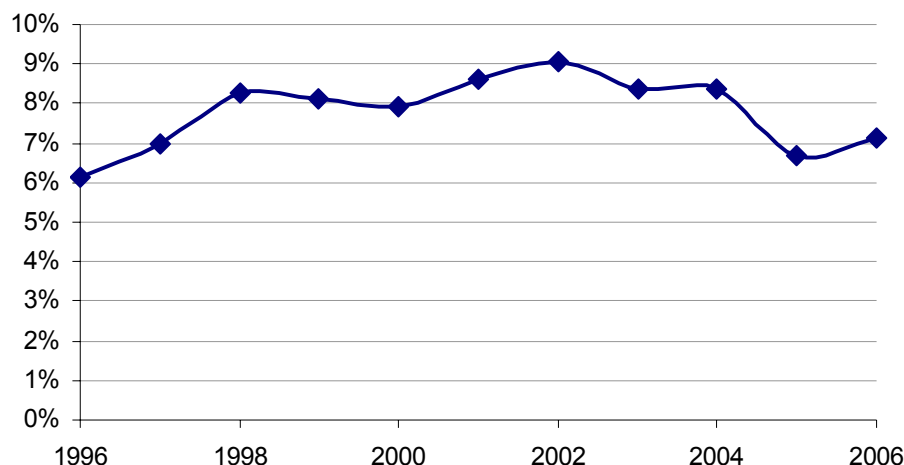
9. táblázat *Kettős könyvvitelt vezető vállalkozások, 2005*

Vállalkozások száma	315 154
Adózás előtti eredmény	3 240 Mrd Ft
Számított adó	473 Mrd Ft
Igénybevett adókedvezmények	120 Mrd Ft
Adófizetési kötelezettség	352 Mrd Ft

Forrás: APEH (2006c)

Alapvetően a jelentős mértékű adókedvezmények miatt az adófizetési kötelezettség aránya az adózás előtti eredményhez 10,9% (ez tekinthető a társasági adó implicit kulcsának).

17. ábra *Társasági adó/Központi költségvetés összes bevétele*

Forrás: PM

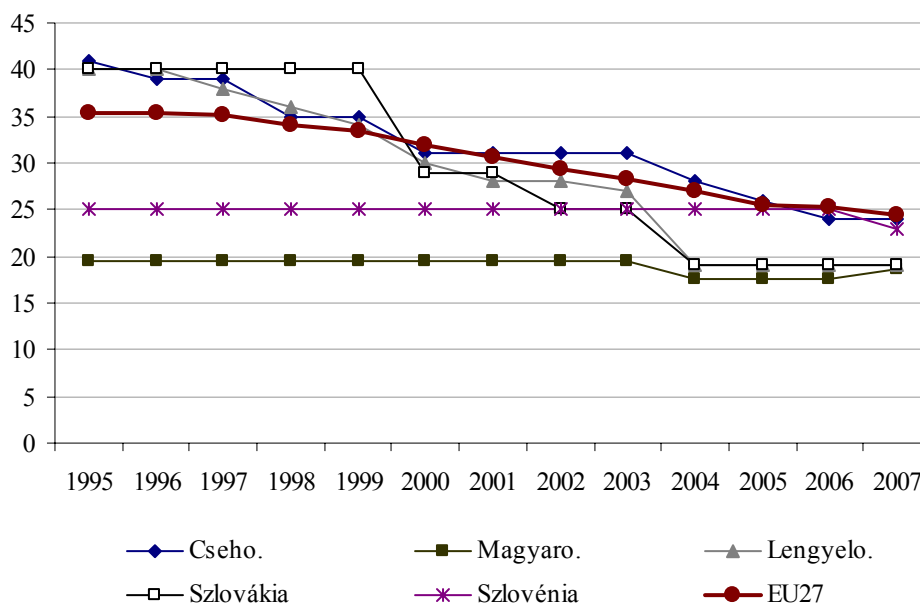
A társasági adóbevétel relatív súlya a központi költségvetési bevételekben 2002-ben volt a legmagasabb (9,08%).

A régiónkba tartozó országok társasági adókulcsát, valamint annak időbeli alakulását áttekintve megállapítható (18. ábra), hogy csökkenő trend érvényesül – ennek magyarázata egyrészt az adóverseny lehet¹⁹, aminek célja, hogy az adott országot vonzó beruházási környezetté tegye. Látható továbbá az is, hogy Magyarországon a társasági adóteher jellemzően alacsonyabb, mint a környező országokban (valamint az EU-27 átlagánál is alacsonyabb – lásd Függelék,

¹⁹ A fő kérdés az, hogy miként viszonyul az adó a kapott közszolgáltatások hasznához, így az adóverseny nem feltétlenül követeli meg a csökkenő kulcsokat (lásd Svédország és Finnország magas kulcsait).

F18. táblázata).

18. ábra Társasági nyereségadó kulcsa a régióban %

Forrás: European Commission (2007b)

Megjegyzés: Az ábrán a felső (normál) adókulcsok szerepelnek, valamint az átlagos helyi adók is figyelembe vannak véve.

Közgazdasági tartamát tekintve célszerűbb az implicit adókulcsokat összehasonlítani, ez azonban az adóalapról, vagyis az adózás előtti össznyereségről való pontos adatok hiányában nehezen kivitelezhető. Az Európai Bizottság készített egy összehasonlítást az implicit adókulcsokról, aminek alapján a 25 tagállamra vonatkozóan 1995-2003 között az implicit adókulcs viszonylag stabil, 20-25% közötti, 2003-ra pedig az új tagállamok implicit adókulcsa is ezzel közelítőleg megegyező volt²⁰.

A társasági adó alapja az adózás előtti eredmény, azonban a társasági adóról és osztalékadóról szóló törvény 35 jogcímet nevez meg, ami csökkenti az adózás előtti eredményt, 18 jogcím pedig növeli azt.

Az adózás előtti eredményt csökkentő tételek közül az alábbi tételeknek lehetnek ösztönzési hatásai – zárójelben azok összege szerepel²¹:

- Szakképző iskolai tanuló foglalkoztatása esetén havonta a minimálbér 20, illetve 12%-a – a szerződés jellegétől függően (2,4 Mrd Ft);
- Korábban munkanélküli személy után befizetett TB-járulék, legfeljebb 12 hónapon át (0,9 Mrd Ft);
- Legalább 50 százalékban megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatása esetén havonta a kifizetett munkabér, de legfeljebb az érvényes minimálbér, ha az adózó által foglalkoztatottak átlagos létszáma az adóévben nem haladja meg a 20 főt (0,6 Mrd Ft).

²⁰ European Commission: European Economy (2007), p.13. Az implicit kulcsot a társasági adóbevétel és az összesített bruttó működési eredmény hányadosaként számolták.

²¹ Forrás: APEH (2006c)

Ezek a kedvezmények világos ösztönzöt jelentenek a hátrányos helyzetű munkavállalók foglalkoztatására, tényleges foglalkoztatási hatásáról azonban nem ismerünk vizsgálati eredményeket. Az adózás előtti eredményt csökkentő tételek közül értékét tekintve egyebek mellett kiemelhető a korábbi évek elhatárolt vesztesége (1 437 Mrd Ft), a kutatás-fejlesztés költsége (120 Mrd Ft), továbbá a helyi iparüzési adó (108 Mrd Ft).

Speciális adózási szabályok vonatkoznak a közhasznú, illetve a kiemelkedően közhasznú szervezetekre – ezek elsősorban a civil szférát, és nem a vállalkozásokat érintő szabályok, azonban éppen ezek az adókedvezmények készítetnek visszaélésekre: a valójában vállalkozási tevékenységet végző szervezet közhasznú szervezetként működik, ezáltal megtakarítást ér el (azaz egy arbitrázslehetőséget használ ki). Az ún. kedvezményezett tevékenység keretében szerzett jövedelem után nem keletkezik adófizetési kötelezettség, mivel az nem minősül vállalkozási tevékenységnek. Ez az adómentes jövedelem közhasznú szervezet esetében az összes bevétel 10%-a, de legfeljebb 20 millió Ft lehet, kiemelkedően közhasznú szervezet esetében az összes bevétel 15%-a²².

További „kedvezményt” jelent, hogy az adózás előtti eredményt csökkenti a közhasznú szervezetként, kiemelkedően közhasznú szervezetként besorolt alapítvány, közalapítvány, társadalmi szervezet, köztisztület és felsőoktatási intézmény vállalkozási tevékenysége adózás előtti nyereségének 20%-a – ez 2005-ben 0,7 Mrd Ft-tal csökkentette az összesített adózás előtti eredményt.

Korlátozott adómentesség vonatkozik a közhasznú szervezetnek nem minősülő alapítványra, közalapítványra, társadalmi szervezetre, köztisztületre, lakásszövetkezetre (legfeljebb 10 millió Ft bevétel, illetve az összes bevétel 10%-áig), valamint a közhasznú társaságra és szociális szövetkezetre is (a kedvezményezett tevékenységből elért bevétel vonatkozásában).

A speciális adózási szabályok alá eső szervezetek létrehozása, tevékenysége, valamint a nyereség tulajdonosok részére való felosztásának lehetősége erősen korlátozott (1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről, illetve Ptk.) Ennek alapján ma már viszonylag szűk arra a lehetőség, hogy egy vállalkozás a szervezeti forma megválasztásával (pl. közhasznú társaságként) próbálja meg „indokolatlan” adóelőnyt szerezni, mindezek ellenére hasznos lenne egy olyan vizsgálat lefolytatása, ami rávilágítana az ilyen visszaélések súlyára.

A társasági adó implicit kulcsát befolyásolják az adókedvezmények is:

- 2011-ig beruházási adókedvezmény vehető igénybe a következő beruházások esetén: az elmaradott térségekben, a magas munkanélküliséggel rendelkező megyékben megvalósított, legalább 3 Mrd Ft értékű, termékellátást szolgáló beruházások után, illetőleg a legalább 10 Mrd Ft értékű, termékellátást szolgáló beruházások után.
- A kis- és középvállalatok a tárgyi eszköz beszerzéséhez felvett hitel kamata után 40%-os adókedvezményt kapnak.
- Fejlesztési program keretében megvalósított beruházások után adókedvezmény vehető igénybe (pl. alapkutatást vagy környezetvédelmet szolgáló beruházás).

2005-ben a vállalatok mindösszesen 120 Mrd Ft értékben vehettek igénybe adókedvezményt, amelyen belül a legfontosabb tételeket a 9. táblázat tartalmazza – ennek alapján az adókedvezmények meghatározó hányadát a nagyberuházások után vették igénybe a vállalatok. A beruházási adókedvezmények jelentősek a külföldi működőtőke (FDI) vonzása szempontjából, aminek indoka lehet alapvetően a munkahelyteremtés és a fellépő pozitív

²² Ez a mentesség az összesített számított adó alapját 0,36%-kal (0,65 Mrd Ft-tal) csökkentette.

externáliák.²³ Az ilyen jellegű fiskális diszkrimináció azonban a hazai vállalatok versenyképességét szükségszerűen rontja. Sass (2003) alapján a '90-es években nagy szerepe volt a nagyberuházások Magyarországon való megvalósításában a kormányzat által adott támogatásoknak, jelentőségük azért is erősödhetett, mert egyébként befektetési szempontból (infrastruktúra, intézmények) egyre hasonlóbbá váltak a régió országai.²⁴

10. táblázat Igénybe vett legjelentősebb adókedvezmények, 2005

Beruházás elmaradott térségben	12,8 Mrd Ft
Legalább 10 Mrd Ft értékű beruházás	99,0 Mrd Ft
KKV kamatkedvezménye	2,4 Mrd Ft
Fejlesztési adókedvezmény	3,4 Mrd Ft

Forrás: APEH (2006c)

A külföldi tulajdonú vállalatok átlagos társaságiadó befizetése nem tér el érdemben a hazai tulajdonú vállalatokétól, a tőkebeáramlást ösztönző mentességek és kedvezmények ellenére sem. Erre vonatkozó adatokat tartalmaz a 11. táblázat.

11. táblázat Társasági adófizetési kötelezettség tulajdonforma szerint, 2004

	Fizetendő adó	Átlagos adóterhelés (fizetendő adó/pozitív adóalap)
100% belföldi tulajdon	165,8 Mrd Ft	15,38 %
25-50% külföldi tulajdon	13 Mrd Ft	15,50 %
100% külföldi tulajdon	71,1 Mrd Ft	13,38%

Forrás: APEH (2006c)

A fizetendő társasági adó mértékét befolyásoló tényezőket mutatja a 12. táblázat:

12. táblázat Társasági adófizetési kötelezettség, 2005

	Megjegyzések	Érték
Adózás előtti eredmény		3 240 Mrd Ft
- Adózás előtti eredményt csökkentő tételek	Pl. elhatárolt veszteség	4 569 Mrd Ft
+ Adózás előtti eredményt növelő tételek	Pl. a vállalkozási tevékenységtől független, elszámolt költség	3 200 Mrd Ft
Számított adó alapja		1 836 Mrd Ft
+/- Adóalap-kedvezmények	Pl. közhasznú szervezet adóalapja	0,65 Mrd Ft
Számított adó		473 Mrd Ft
- Adókedvezmények	Pl. kis- és középvállalatok beruházási hitelei után adókedvezmény	120 Mrd Ft
Fizetendő adó		352 Mrd Ft

Forrás: APEH (2006c) alapján

²³ Áttekintést ad az FDI társasági adóra való érzékenységet vizsgáló nemzetközi empirikus eredményekről Mooij – Ederveen (2006). A medián eredmény alapján 1%-pontos társasági adókulcs csökkentésének hatása 2,9%-os FDI növekedés.

²⁴ A kedvezmények jelentőségére világít rá a “Lex Audiként” ismertté vált szabályozás, ami lehetővé tette, hogy a 4%-os különadó alapjából levonható legyen a K+F ráfordítások. Ennek a lehetőségnek hatására döntött úgy az Audi, hogy tovább folytatja magyarországi beruházási programját.

A társasági adózás torzítaná a befektetési döntéseket, amennyiben a külföldön szerzett jövedelem kettős adózás alá esne, azaz külföldön és Magyarországon is adózni kellene a nyereség után. Ezt a torzító hatást küszöböli ki a törvény azáltal, hogy biztosítja a kettős adózás elkerülését – vagyis nem érvényesül negatív diszkrimináció a külföldön szerzett (és ott adóköteles) jövedelemmel szemben.

A társasági adó tehát a munkát terhelő adók mellett egy olyan adótípus, ami egyértelműen hat a gazdasági szereplők magatartására, a versenyképesség szempontjából is jelentősége van az adókulcs mértékének. Ezen kívül fontos kérdés a társasági adó vizsgálatakor, hogy az adókedvezmények, illetve -mentességek mennyiben töltik be szándékolt funkciójukat.

Osztalékhoz kapcsolódó kérdések

A társasági adóról szóló törvény hatálya alá tartozó szervezetek mentesülnek az osztalékadó fizetési kötelezettsége alól – alapvetően a jövedelem kettős adóztatásának elkerülése miatt. A magánszemélyek osztalékból származó jövedelme azonban adóköteles, aminek mértéke 25, illetve 35%, a kifizetett osztaléknak a vállalatban való tulajdonrészhez való arányától függően²⁵, az EU bármely tőzsdéjére bevezetett részvény utáni osztalék adója csak 10%.

Az osztaléknak külön jövedelemként való kezelése, az EU tőzsdei papírok megkülönböztetése, valamint az osztalék adójának más tőkejövedelem-adóktól eltérő szintje közgazdaságilag megkérdőjelezhető. Az eltérő adókulcsok – a kamat és tőzsdei ügyletekből származó nyereség 20%-os adókulcsa, vagy a 25%-os árfolyamnyereség-adó – arbitrázslehetőséget teremthetnek, mivel például ellenőztönzést adnak a saját tőkéből való finanszírozással szemben a külső forrásból való finanszírozás javára (ilyen ösztönzést jelent, hogy társasági adó alapjának kiszámításakor a kifizetett kamatok csökkentik az adóalapot, míg az osztalékfizetés az adózott eredményből történik.)

Az osztalékadó tehát alapvetően két döntést befolyásolhat:²⁶

- Belső vagy külső forrásból való finanszírozás;
- Profit visszatartása (újrabefektetése) vagy osztalékként való kifizetése.

Jelentős problémát jelent az, hogy a vállalkozásból való jövedelem kivételének igazából nincsen járható útja. Egyfelől a magas SZJA kulcsok lezárják a bérként való kifizetés lehetőségét, másfelől pedig az osztalékadó magas kulcsa az osztalékként történő kifizetést is sok esetben szinte ellehetetleníti. Ennek következménye, hogy a házipénztárból való kivétel marad egyedüli alternatívának.

Iparüzési adó

Az iparüzési adó alanyai egyéni vállalkozók, társas vállalkozások, akik az önkormányzat területén székhellyel, vagy telephellyel rendelkeznek. Az adóalap a vállalkozás által elért ÁFA nélküli, nettó árbevétel, csökkentve az eladott áruk beszerzési értékével és a közvetített szolgáltatások értékével, valamint az anyagköltséggel. Mértékét az önkormányzat saját hatáskörben határozhatja meg, de legfeljebb az adóalap 2 %-a – a legtöbb önkormányzat a legmagasabb mértéket határozza meg, néhány viszont kedvezményt ad (pl.: Budaörs, Törökbalint). A magyar önkormányzatok finanszírozásában 40% körüli a központi támogatások aránya, és viszonylag mérsékelt a súlya az adóbevételeknek²⁷. 2006-ban helyi iparüzési adóbevétel 347 Mrd Ft volt, ami a konszolidált államháztartási bevételek 3,5%-át tette ki.

²⁵ Az SZJA törvény úgy rendelkezik, hogy ki kell számítani a saját tőkéből a magánszemélyre jutó résznek az értékét, és ennek 30%-át meghaladó osztalék után a 35%-os adókulcs érvényesül.

²⁶ Australian Government (2006) alapján

²⁷ A bevételek 14%-a saját adókból (pl. iparüzési adó, kommunális adó, idegenforgalmi adó) 16%-a az adóbevételek megosztásából (pl. személyi jövedelemadó, jármű-súlyadó) és 41%-a az ún. normatív, állami

Szemponatok az iparűzési adó hatékonyságának megítéléséhez

Nettó árbevétel alapú, ez tevékenység (ágazat) szerint diszkriminatív, mivel például jelentős eltérések lehetnek munkaigényességben (a munkaerőköltséget nem lehet az adóalapból levonni, ezért például hátrányos lehet a szolgáltató szektor vállalataira). Ez hatékonysági szempontból jelent problémát, azonban ilyen szempont felvethető lenne az ÁFA esetében is (az ÁFA pl. aszerint diszkriminatív, hogy mekkora a hozzáadott érték aránya az összbevételhez képest), továbbá a helyi iparűzési adó előnye, hogy nem ad lehetőséget az adóalapnak a munkaköltséggel való manipulálására. Ezek a hatékonysági szempontok megalapozott megítéléséhez vállalati adatokon alapuló empirikus elemzés lenne szükséges.

Nem az önkormányzati feladatokkal arányos a bevétel (például a vállalkozások számára kedvező elhelyezkedésű település jelentősebb adóbevételhez juthat). Ugyanakkor azonban éppen ösztönzőleg hathat az önkormányzatok számára, mivel a közszolgáltatások színvonalával arányos lehet a bevétel, vagyis az iparűzési adóból befolyó bevételek növelésének célja ösztönözheti az önkormányzatokat a hatékonyabb működésre. Az alapvetően politikai döntés, hogy ezen szempontoknak mekkora súlyt adunk az iparűzési adó megítélésében.

Adminisztrációhoz nincs mindenhol kapacitás, a bevallás drága.²⁸ Az adóadminisztrációval foglalkozó fejezetünkben is utalunk rá, hogy nem ismerünk adatokat a helyi önkormányzatok ilyen jellegű költségeiről, ennek hiánya jelentősen megnehezíti nem csak a helyi iparűzési adóhoz kapcsolódó problémák megítélését, hanem az adórendszer egészének adminisztrációs költségeinek elemzését is.

Az EU-konformitás bizonytalan, bár a probléma jelentőségét csökkentette, hogy 2006. októberében az Európai Közösségek Bírósága az olasz iparűzési adót (IRAP) az uniós joggal összeegyeztethetőnek ítélte meg, és a magyar helyi iparűzési adó nagymértékben hasonlít az IRAP jellegére. (További szempontokat lásd az F21. Függelékben.)

2.4 Fogyasztás és megtakarítás

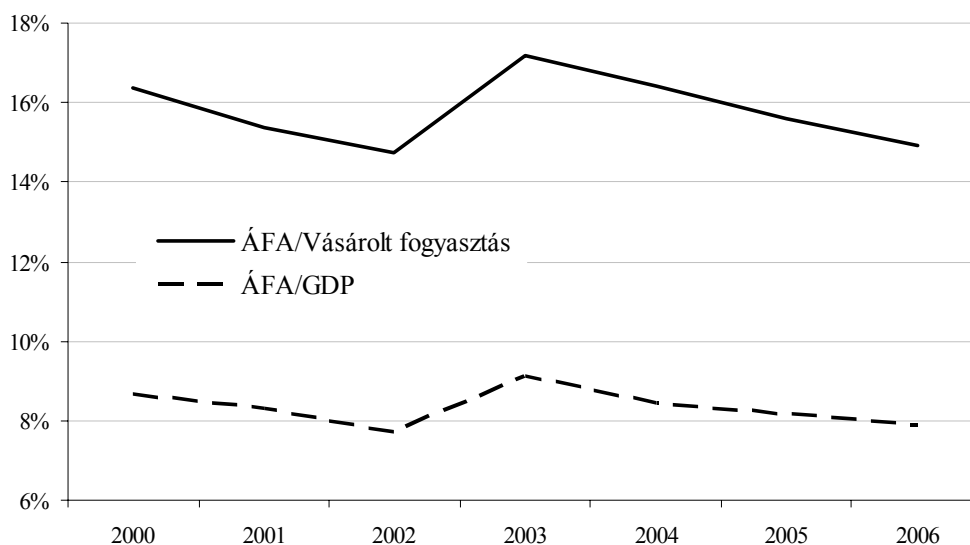
A háztartások fogyasztási döntéseit az indirekt adók, a megtakarítást ezen felül a kamatadó és a vagyoni adók is befolyásolják. Az indirekt adók közgazdasági jellemzője, hogy az adó alanya (vagyis az adó befizetője) és az adóteher viselője (akitől a forrás származik) nem azonos. Magyarországon alapvetően az ÁFA, a jövedéki és regisztrációs adók sorolhatók ebbe a kategóriába, valamint jellegéből adódóan az idegenforgalmi adó és az EVA egy része is ide tartozik.

A 2. fejezet európai összehasonlító adatai alapján láthattuk, hogy Magyarországon mind az adóbevételeken belüli hányadot tekintve, mind pedig a GDP-hez viszonyítva magas az indirekt adók aránya.

támogatásokból származik. A fennmaradó ún. egyéb bevételek súlya (pl. ingatlanok bérbeadása) az önkormányzatoknál 26%-os, a megyéknél pedig 23%. (Forrás: www.mfb.hu: Trendek az önkormányzati finanszírozásban)

²⁸ Ez különösen igaz a több telephelyen működő vállalatokra: bonyolult képlettel kell megosztaniuk az adóalapot a különböző települések közt, és évről évre követniük a különböző önkormányzatoknál bevezetett szabályváltozásokat. A bevallási nyomtatványok sem egységesek: formátumuk is tartalmuk is eltérhet településenként.

19. ábra ÁFA bevételek aránya 2000-2006

Forrás: PM

A 19. ábra mutatja, hogy 2003-tól kezdve az ÁFA aránya mind a vásárolt fogyasztás, mind a GDP arányában csökkent (részletes táblázatot lásd a Függelékben, F19.). Mivel a 2000-2006-os időszakban a vásárolt fogyasztás GDP-hez viszonyított aránya közel állandó – 53% körüli – volt, ezért nem ez okozta az ÁFA GDP-hez viszonyított arányának csökkenését. Az ÁFA/GDP visszaesése azzal magyarázható, hogy 2003-tól kezdve egységnyi fogyasztásra egyre kisebb ÁFA bevétel jutott.

Az egységnyi vásárolt fogyasztásra jutó ÁFA bevétel csökkenését a következő tényezők magyarázzák:

- 2003. január 1-jétől hatályba lépett az egyszerűsített vállalkozói adóról szóló 2002. évi XLIII. törvény. Az EVA-t választó adóalany a törvény szerinti bejelentés alapján úgy minősül, mintha általános forgalmi adó alanyisága a bejelentés napját tartalmazó adómegállapítási időszak utolsó napjával megszűnt volna.
- 2006. január 1-jétől az ÁFA-kulcs 25%-ról 20%-ra csökkent.

Az általános forgalmi adóról szóló törvény alapján 2006. szeptember 1-jétől egységes 20%-os adókulcs van érvényben (2006. január 1-jén a korábbi 25%-os ÁFA kulcs 20%-ra változott, míg 2006. szeptember 1-jén az addig 15%-os kulcs szintén 20%-os lett, ezáltal egykulcsossá vált az ÁFA rendszer). 19 árura vagy szolgáltatásra – gyógyszerek, orvosi eszközök, könyvek – 5%-os adókulcs vonatkozik, alapvetően igazságossági megfontolások alapján.

A kedvezményes ÁFA kulcs funkcióját tekintve az ártámogatással egyenértékű, viszont adminisztrációs költségei alacsonyabbak annál. Ez a szegényebb és gazdagabb háztartások számára összegében közelítőleg azonos támogatást jelent, mivel nem igazolható, hogy a szegényebbek többet fogyasztanak az 5%-os ÁFA kulcs alá tartozó árukból és szolgáltatásokból. (Benedek-Firle-Scharle (2006) a 2005-ben érvényes ÁFA kulcsok alapján megállapítják, hogy a kedvezményes ÁFA kulcs a szegényeket és gazdagabbakat hasonló mértékben terheli.)

Tárgyi mentesség alá alapvetően azon termékértékesítések és szolgáltatásnyújtások tartoznak, ahol a végső fogyasztó ingyen jut a szolgáltatáshoz (pl. közoktatás, szociális ellátás), vagy közösségi fogyasztásról van szó (pl. közigazgatás), vagy pedig az adóztatás magas adminisztratív költségekkel járna (pl. pénzügyi szolgáltatások).

A 13. Táblázat 2005. évi adatokat tartalmaz a kedvezményes és tárgyi adómentes értékesítések összegéről – ezek együtt az összes értékesítésnek közel 10%-át tették ki. (2005-ben 3 kulcsos volt az ÁFA, azonban az alsó kulcs alá a jelenlegivel azonos termékek köre tartozott.)

13. Táblázat Kedvezményes és ÁFA-mentes értékesítések, 2005

	Adó alapja, m Ft	
Tárgyi adómentes értékesítés	5 393	7,03%
5%-os kulcs alá tartozó értékesítés	1 660	2,17%
Összesen értékesítés	76 672	100,00%

Forrás: www.apfeh.hu, ÁFA: Igazgatósági adatok

Mikroszimulációs vizsgálatok alapján a 20. ábra mutatja, hogy az ÁFA regresszív adótípus, mivel a háztartásonkénti ÁFA befizetés/jövedelem arány jövedelem-decilisenként csökken (23% az alsó decilisére és 7% a felsőre) – annak ellenére, hogy a befizetett ÁFA nominális értéke magasabb a felsőbb jövedelemkategóriáinként. A regresszivitás oka, hogy a szegényebb háztartások jövedelmük nagyobb hányadát költik fogyasztásra, ezáltal jövedelemarányosan az ÁFA-befizetésük is magasabb. A 2004-ben érvényes ÁFA rendszerrel (15 és 25% kulcs) való összehasonlítás alapján pedig az látható, hogy a jelenlegi egykulcsos ÁFA méltányosabb abban a tekintetben, hogy az összes ÁFA befizetés értékéből nagyobb hányad jut a felsőbb jövedelmi decilisekre. (14. táblázat)

20. ábra ÁFA befizetés összege és jövedelemhez viszonyított aránya háztartási jövedelem decilisenként, 2007

Forrás: PM saját számítás

14. táblázat *ÁFA befizetés százalékos megoszlása az egyes jövedelmi decilisek között*

	2004	2007
alsó	8,3%	6,1%
2.	9,1%	7,2%
3.	9,2%	7,8%
4.	9,1%	7,2%
5.	9,1%	8,3%
6.	9,2%	9,8%
7.	10,3%	11,0%
8.	10,7%	12,7%
9.	12,1%	14,1%
felső	12,8%	15,8%

Benedek – Lelkes (2005) és saját számítások

Elsősorban az adminisztrációs költségek mérséklése céljából alanyi adómentességet kapnak azok a vállalatok, amelyeknél éves szinten a termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás ellenértéke nem haladja meg a 4 millió Ft-ot (családi gazdálkodók esetén ez a határ 6 millió Ft). Ez a mentesség a kisvállalatok támogatásaként is értelmezhető.

Az IMF 2003-2004-es adatok alapján készített nemzetközi összehasonlítást az ÁFA jövedelmezőségéről, amit az ÁFA bevételek fogyasztáshoz vagy GDP-hez viszonyított arányának (vagyis az implicit adókulcsnak) a standard (nem kedvezményes) ÁFA kulcshoz való viszonyításával számszerűsít. Ezen mutatószámok alapján Magyarországon az ÁFA jövedelmezősége az OECD-átlag alatt van, például a fogyasztási alapú mutatószám Magyarországra 0.46, míg az OECD átlagára 0.54 volt. (IMF (2006): 46. oldal) Az eltérés oka lehet az ÁFA visszaigénylések magas aránya vagy az alacsony adófizetési morál, de a kedvezményes adókulcs is lefelé tolja ezt a mutatószámot, ami egyúttal nehezíti is annak interpretálását és a nemzetközi összehasonlítás megalapozottságát.

Az ÁFA jövedelmezőségéről alkotott képet finomíthatja azonban, ha azt összehasonlítjuk például az SZJA jövedelmezőségével. Saját számítások alapján (PM adatok felhasználásával) 2006-ban az ÁFA bevétel/vásárolt fogyasztás hányados 0.14 volt, ami 72%-a a nem kedvezményes adókulcsnak. Az SZJA bevételek/bérek, keresetek hányados ugyanakkor 0.19 körüli volt, vagyis közelítőleg a 18%-os alsó SZJA kulccsal egyező mértékű, tehát az implicit/normál adókulcs mutatószám alapján az ÁFA jövedelmezősége magasabb.

Az optimális adózással foglalkozó irodalom az indirekt adókat a hatékony adók közé sorolja, mivel semleges az import és helyi termelés, illetve a munka-, tőke- és transzferjövedelmek között, tehát nem torzítja a befektetési és munkapiaci döntéseket. Adminisztrációs költségei mérsékeltnek tekinthetők abból a szempontból, hogy az adóhatóságnak csak viszonylag kis számú adózóval kell kapcsolatot tartania. Az adókulcsok esetleges változtatása pedig a fogyasztási szerkezetben akkor nem okoz torzítást, ha az egységes mértékű vagy pedig az alacsony árrugalmasságú termékeket érinti.

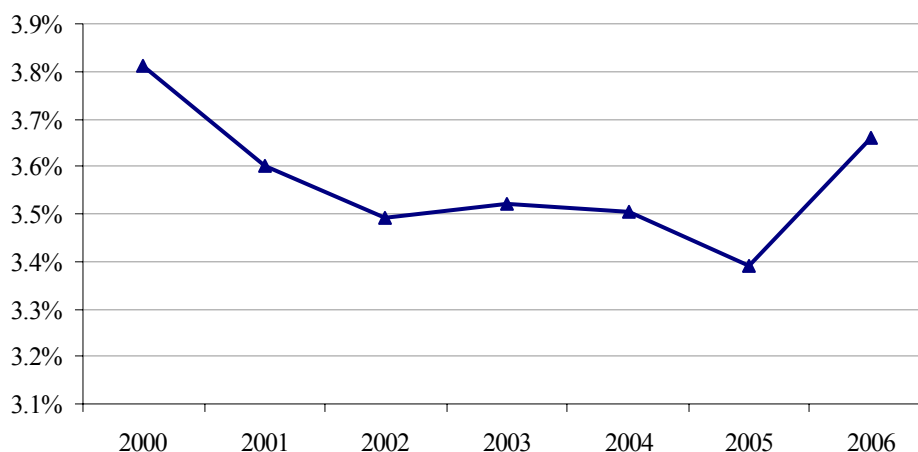
Az ÁFA kulcs változtatás költségvetési hatásainak vizsgálatokor egyrészt figyelembe kell venni, hogy az milyen mértékben jelenik meg a fogyasztói árakban – ez elsősorban attól függ, milyen erős a verseny az adott termék piacán, másrészt pedig az árváltozás fogyasztásra gyakorolt hatásai is befolyásoló tényezőt jelentenek. Általánosan elfogadott nézet, hogy a luxustermékeknek magasabb az árrugalmassága, mint az alapszükségleteket kielégítő termékeké. Nincs ismeretünk arról, hogy készült volna részletes vizsgálat magyarországi adatok alapján egyes termékcsoportok árrugalmasságáról – nemzetközi tapasztalatok alapján a legtöbb

fogyasztási cikk sajátár-rugalmassága²⁹ -0.5 és -1.5 közé becsülhető (például www.mackinac.org/1247), ennek alapján a -1-es árrugalmasság általában egy megfelelő „hüvelykujj-szabályként” alkalmazható. (Mikroszimuláción alapuló számításokat tartalmaz az Adóreform Bizottság 2005. évi tanulmánya az egykulcsos ÁFA bevezetésének becsült hatásairól.)

Hatékonysági szempontból indokolt lehet az egykulcsos ÁFA-rendszer – figyelembe véve az egyszerűbb adórendszerből fakadó előnyöket is –, méltányossági szempontból azonban ez nem tudja figyelembe venni, hogy az eltérő jövedelemmel rendelkező személyek fogyasztási kosarának szerkezete is eltérő, továbbá az alacsonyabb jövedelműeket jobban megterheli, mivel jövedelmük nagyobb hányadát költik fogyasztásra. Az újraelosztási hatások ebben az esetben is támogatásokkal kompenzálhatók.

Az indirekt adók kategóriájába az ÁFA bevételen kívül a regisztrációs és jövedéki adók is beletartoznak, amelyek funkciója egyrészt, hogy viszonylag stabil és jelentős bevételt jelentenek a költségvetés számára (2006-ban 850 Mrd Ft, GDP 3.66%-a – 21. ábra), továbbá méltányossági szempontból is indokolt lehet alkalmazásuk, hiszen például a regisztrációs adó elsősorban a magasabb jövedelműeket sújtja. Vitatható azonban, hogy az alkohol- és dohánytermékek után fizetendő jövedéki adó hozzájárul-e az adórendszer méltányosságához, illetve hogy befolyásolja-e a fogyasztási szokásokat: az alacsonyabb jövedelmű egyének fogyasztásának feltehetően nagyobb hányadát teszik ki a jövedéki adó alá eső termékek fogyasztása, továbbá a szakirodalomban általános megállapítás, hogy ezen termékek fogyasztásának árrugalmassága alacsony.³⁰ Indokolhatja azonban a jövedéki adók alkalmazását, hogy azzal negatív externális hatások korrigálhatók³¹ – azaz a negatív árrugalmasság alapján a fogyasztás a társadalmilag optimális szint felé közelíthető.

21. ábra Regisztrációs/fogyasztási és jövedéki adóbevételek GDP-hez viszonyított aránya

Forrás: PM

További vizsgálandó kérdések:

²⁹ Sajátár-rugalmasság: Az adott áru vagy szolgáltatás árának 1%-os növekedése esetén hány százalékkal változik annak fogyasztása.

³⁰ Jelenleg az ásványolaj, alkoholtermékek és dohánygyártmányok minősülnek jövedéki termékeknek.

³¹ Itt negatív externália alatt azt értjük, ha a fogyasztás csökkentőleg hat a társadalmi összjóltre – például környezetszennyezés vagy egészségkárosodás miatt, és ez piaci alapon nem jelenne meg az árban.

- Indokolt-e méltányossági szempontból, valamint az externáliák figyelembevételével az 5%-os ÁFA kulcs (pl. napilapra, könyvre)? A kedvezményezett termékek fogyasztása milyen mértékű pozitív externális hatással jár?
- A tárgyi mentesség alá eső termékek és szolgáltatások köre megfelelőnek tekinthető?
- Az alanyi mentesség határa megfelelő-e az adminisztratív költségek szempontjából?

Kamatadó

Magyarországon 2006. szeptemberétől terheli a magánszemélyek kamatjövedelmét kamatadó, valamint a tőzsdéi ügyletekből származó jövedelmét árfolyamnyereség-adó. Ezek mértéke egyaránt 20%, azaz csökkent az az egyes befektetési formák adóterhelése közti különbség. A kamatadó kiszámítása és befizetése a hitelintézet feladata, tehát az nem ró adminisztrációs többletköltséget a magánszemélyekre.³² A kamatadóval szemben alapvető ellenérv lehet, hogy a megtakarítások a személyi jövedelemadó hatálya eső jövedelemből származnak, ugyanakkor viszont a reálhozam (infláción felüli hozam) önálló jövedelemnek tekinthető, aminek megadóztatásakor nem merül fel a kettős adóztatás problémája.

A kamatadó befolyásolhatja a megtakarítási döntéseket, mivel csökkenti a megtakarítás után realizált hozamot. A megtakarítások visszaesése (az ún. helyettesítési hatás a fogyasztás növelésére ösztönöz) a hitelfelvétel költségeinek növekedéséhez vezethet, ami végső soron visszavetheti a beruházásokat. Az ún. jövedelmi hatás azonban a háztartások fogyasztásának csökkentésére ösztönözhet, mivel az adózás utáni hozamok csökkenése negatívan hat a jövőbeni kamatokból származó jövedelmekre.

Árvai – Menczel (2000) 1995-2000-es adatok alapján nem tudták kimutatni, hogy a reálkamatok változása Magyarországon szignifikáns hatást gyakorolna a háztartások megtakarítási döntéseire, és a nemzetközi irodalomban sincs egyértelmű konszenzus a megtakarítások kamatrugalmasságának irányát és mértékét tekintve. Ugyanakkor vizsgálataik alapján a relatív hozamkülönbségeknek van hatása a megtakarítások allokációjáról való döntésre.

Vagyonadó

A vagyonadók részletesebb elemzése nem tárgya tanulmányunknak, csak egy rövid összefoglalást adunk az alapjellemzőkről.

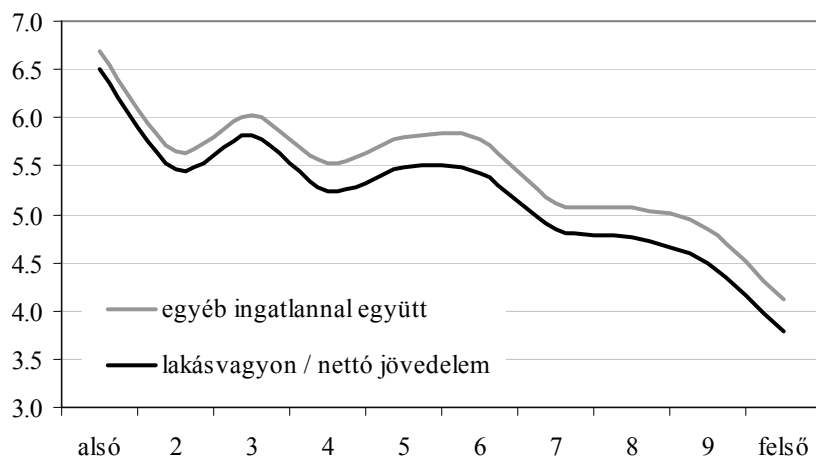
A vagyonadó kategóriájába az ingatlantulajdon, a nettó vagyon állománya után, és az ezek átruházása vagy öröklése után fizetendő adók tartoznak; ebben a fejezetben a magánszemélyeket terhelő vagyonadókkal foglalkozunk. Hatékonysági szempontból a vagyonadónál az adó mértékének megállapítása költséges lehet, méltányossági szempontból elsősorban akkor lehet indokolt a vagyonadó bevezetése vagy mértékének emelése, ha a jövedelemadók az adóelkerülés miatt nem tudják betölteni újraelosztási funkciójukat.

Az ingatlanadó bevezetése legkorábban Magyarországon 2009-ra várható, jelenleg a helyi önkormányzatok saját hatáskörükben vehetnek ki építményadót, telekadót (az építmény vagy telek alapterülete, illetve forgalmi értéke után), építmény utáni idegenforgalmi adót, valamint kommunális adót, ami adótárgyanként (építmény, telek) adott összegű adó. Az ingatlanadó alapvető előnye, hogy lehetővé teszi a feketén szerzett jövedelmek és reálhozamok megadóztatását (az ezen jövedelmekből vásárolt ingatlan adóztatásán keresztül). Magyarország esetében kérdéses azonban az újraelosztási hatása. Semjén (2006) véleménye szerint az ingatlanadó növelni tudja az adórendszer egészének progresszivitását, és így alkalmas lehetne egy esetleges egykulcsos szja kiegészítésére. Saját számításaink alapján (HKF adatokat felhasználva) azonban azt látjuk, hogy egy egykulcsos lakásadó bevezetése regresszív hatású

³² Az aktuális konvergencia program adatai szerint a tőkejövedelmek adójából származó bevétel a 2007-2010-ben a GDP 0,1%-ára várható.

lenne (18. ábra). Ennek magyarázata egyrészt, hogy az önkormányzati lakások privatizációja során az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők is kaptak jelentős vagyontátrszfert, továbbá a lakásárak felfutása és a kedvezményes hitellehetőségek megnyílása is eltérően érintette a különböző időpontban szerzett ingatlanal rendelkező egyéneket. A regresszivitás csökkenthető az egyéb (nem lakáscélú) ingatlanok megadóztatásával.

22. ábra A lakásvagyon megoszlása háztartási jövedelmi decilisek szerint, 2005

Forrás: PM számítás a 2005. évi KSH HKF alapján.

A vagyoadó bevételekre vonatkozó adatokat a 15. táblázat tartalmazza. 2005-ben összesen a vagyoni típusú adók és vagyonszerzési illetékek összege 124 Mrd Ft volt (amiből közelítőleg 50 Mrd Ft a gépjárműadóból befolyó bevétel) – ez a konszolidált államháztartási összbevételnek mintegy 1,3%-át tette ki.

15. táblázat Vagyoni típusú és vagyongyarapodási adók (m Ft), 2005

Vagyoni típusú adók (m Ft)	
Helyi adók	58 836
Építményadó	44 440
Telekadó	5 184
magánszemély kommunális adója	7 954
építmény utáni idegenforgalmi adó	1 257
Gépjárműadó	49 177
Vagyonszerzési illeték (m Ft)	15 610
öröklési	12 678
ajándékozási	2 932

Forrás: PM

2.5 Adóadminisztráció és adóelkerülés

Az adórendszerrel szemben támasztott hatékonysági elváráshoz kapcsolódik az a kérdés, hogy az adórendszer működtetése milyen költségeket terhel az adóhatóságra. Az adóhatóság kiadásait csökkentheti, ha az adórendszer viszonylag kevés típusú adót tartalmaz, ha viszonylag kis számú bevallást kell feldolgozni, illetve ha az ellenőrzési tevékenység költségei mérsékeltek. Kérdéses, hogy az adórendszerben lévő sok kedvezmény adminisztrációs szempontból hogyan

ítélhető meg – ezek ugyanis növelik az adóadminisztráció költségeit, azonban ha fontosnak ítélt célokat szolgálnak a kedvezmények, akkor a valódi kérdés az, hogy az adórendszerben vagy azon kívül egyszerűbb-e adminisztrációjukat megvalósítani.

Az adóadminisztrációval kapcsolatos hatékonysági vizsgálatok a rendelkezésünkre álló információk hiányossága miatt szükségszerűen csak felületes lehet. Egyrészt az APEH által kiadott információk is szűk körűek (adótítek miatt, valamint pl. az ellenőrzés módszerének nyilvánosságra hozatala ellehetetlenítené magát az ellenőrzést), másrészt pedig a Vám- és Pénzügyőrség, valamint az önkormányzatok adóadminisztrációs költségeiről sem rendelkezünk adatokkal.³³ (Vám és jövedéki adó ügyekben a VPOP jár el.)

Az APEH-kiadványok alapján 2005-ben az APEH 17 féle adónemből, valamint egyéb bevételekkel (bírságok, pótlékok, illetékek) együtt országosan mindösszesen 6 631.9 Mrd Ft értékben szedett be adót, a 16. táblázat tartalmazza a beszedett adók értékét. (Az egyéb bevételek feltehetően nem rónak jelentős addicionális adminisztratív terheket az adóhatóságra. A táblázat értelemszerűen nem tartalmazza pl. a VPOP hatáskörébe tartozó jövedéki adókat.)

16. táblázat APEH által kezelt adó- és adójellegű bevételek alakulása, 2005

	<i>Adó alapja</i>	<i>Bevétel (m Ft)</i>
TB járulék	Bruttó kereset	2 272 933
ÁFA	Vásárolt fogyasztás	1 785 316
SZJA	Bruttó kereset	1 437 773
Társasági adó	Adózás előtti eredmény	430 051
Munkaadói járulék	Bruttó kereset	172 605
EHO	(érték/fő meghatározott)	164 407
EVA	Bevétel	91 365
Játékadó	Nyereményalap	66 377
Munkavállalói járulék	Bruttó kereset	52 263
Hitelintézetek különadója	Kamatkülönbözet vagy adózás előtti eredmény	35 574
Szakképzési hozzájárulás	Bruttó bér	24 857
Innovációs járulék	Nettó árbevétel – anyagköltség – eladott áruk beszerzési értéke – közvetített szolgáltatások értéke	20 548
Környezetvédelmi termékdíj	Értékesített termék tömege vagy darabja	19 516
Bírság, önellenőrzési pótlék	-	15 735
Késedelmi pótlék	-	12 628
Rehabilitációs hozzájárulás	(érték/fő meghatározott)	11 404
Nemzeti kulturális járulék	Nemzeti kulturális járulékköteles termékek és szolgáltatások értékesítésének árbevétele	7 277
Vállalkozói járulék	Egészségbiztosítási járulék alapját képező jövedelem	6 524
Környezetterhelési díj	Kibocsátott környezetterhelő anyag mennyisége	3 154
Egyéb bevételek (benne: piacra jutási támogatás megtérülése)	-	1 586
Bevételek összesen		6 631 893

Forrás: APEH (2006a,b) alapján

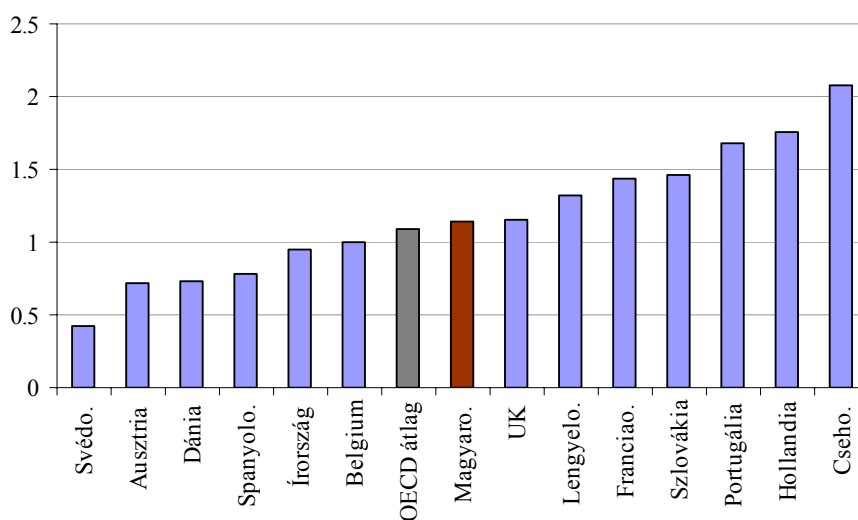
Az APEH 2005. évi kiadásainak értéke 68.2 Mrd Ft volt, ami 1.03%-a a beszedett bevételeinek (amennyiben a beruházási kiadásokat nem vesszük figyelembe, akkor ugyanez az

³³ Ebben a témakörben kiemelendő Semjén (2001) írása, aki APEH-kiadványok, valamint APEH-alkalmazottakkal, adótanácsadókkal és ÁSZ-munkatársakkal végzett interjúk alapján vont le következtetéseket az APEH működésének hatékonyságáról (pl. jogi ügyintézésről, ellenőrzési munkáról) 1991-1999-es évekre vonatkozóan.

arány 0.99%). 2005-ben az APEH átlagos dolgozói létszáma 11 605 fő volt, tehát átlagosan 870 állampolgárra jutott egy dolgozó³⁴.

Az IMF 2004-es adatok alapján állított össze egy nemzetközi összehasonlítást az adminisztrációs költségek/beszedett bevételek, valamint az állampolgárok/APEH dolgozói létszám arányokról. Ennek alapján a nyugat-európai országokhoz viszonyítva az adó-adminisztrációs költségek Magyarországon magasabbak az átlagosnál, azonban az OECD országok átlagában a közepesen költséges adórendszerek közé tartozik mindkét mutatószámot figyelembe véve. (23. ábra és 24. ábra – bővebben: Függelék, F20.) Az eredmények értelmezhetőségét korlátozza azonban, hogy az adatok Magyarország esetében sem tartalmazzák a VPOP-nál, valamint a helyi önkormányzatoknál felmerülő adminisztrációs költségeket – ennek figyelembevétele módosíthatja az országok helyezését a rangsorban.

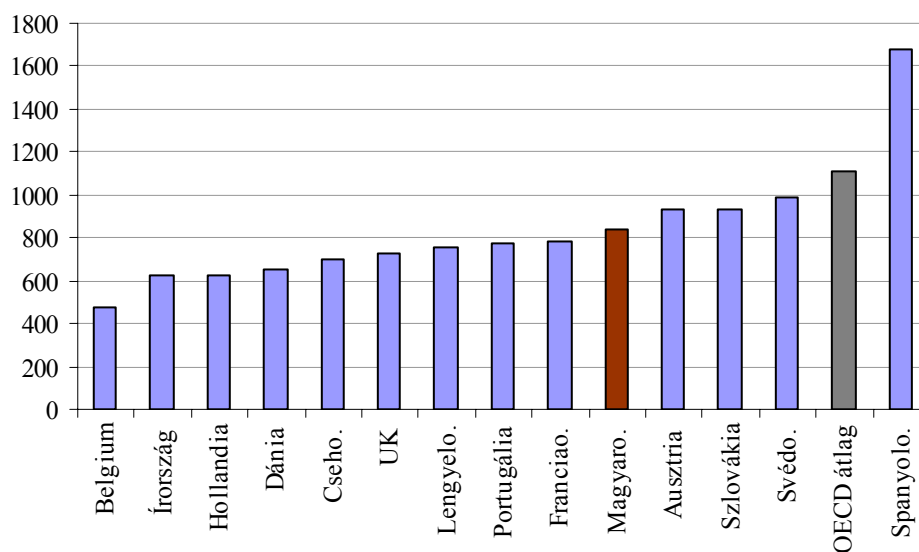
23. ábra Adóhatósági adminisztrációs költségek/nettó bevétel (2004) %

Forrás: IMF (2006)

³⁴ Mivel azonban az APEH alkalmazottai egyebek mellett társasági adó, ÁFA bevallásokkal is foglalkoznak, hasznos mutatószám lehet, hogy egy dolgozóra hány adóbevallás jut (2005-ben ez 650 darab volt).

24. ábra Lakosság/teljes munkaidős adóhatósági alkalmazottak (2004)

Forrás: IMF (2006)

Az ellenőrzési területen 2004-ről 2005-re növekedni látszik a hatékonyság abban az értelemben, hogy az elvégzett ellenőrzések száma 11.5%-kal csökkent, ugyanakkor a megállapított nettó adókülönbözlet mintegy 13.3%-kal emelkedett – ennek a változásnak egyik oka, hogy az utólagos ellenőrzések darabszámán belül növekedett a legnagyobb adóteljesítményű adózók ellenőrzésének aránya (1.6%-ról 3.5%-ra). Anekdotikus tapasztalatok vannak azonban arról, hogy az ellenőrzés hatékonyságában jelentős javítási lehetőségek vannak még – például az ellenőrzött vállalatok kiválasztása, az ellenőrök által az egyes vállalatoknál eltöltött idő megalapozottsága megkérdőjelezhető, valamint sok esetben hiányzik a motiváció a tényleges szabálytalanságok feltárására.

Bizonyos esetekben a teljes részletességű ellenőrzés szükségtelenné válhat, ezért László (2006) véleménye szerint³⁵ „ki kell alakítani olyan eljárásokat, amelyekkel rendszerszerű, a folyamatokra koncentráló, szűrőpróbaszerű ellenőrzésekkel kombinált rövid idő alatt felmérhető, hogy az adott céget érdemes-e hónapokig tovább ellenőrizni vagy tovább kell menni a nagyobb sikerrel kecsegtető adófizetőkhez” (László, 2006, kézirat). A nagyobb vállalatoknál az alkalmazott informatikai rendszerek jellemzően garantálják a jogszerű adóelszámolásokat, ezért indokolatlan lehet, hogy az APEH ellenőrzései során elsősorban a nagyobb vállalatokra koncentrál.³⁶ Ehelyett adókockázati alapon való kiválasztásra lenne szükség, ami ágazati és adatbázis-elemzések alapján lenne megvalósítható, továbbá elősegítené az ellenőrzés hatékonyságát, ha lehetőség lenne az informatikai rendszerek APEH általi auditálására. Egy ilyen „új szemléletű” ellenőrzési rendszer természetesen továbbképzési igényt, valamint a humán erőforrás átszervezését tenné szükségessé.

Az adóhatóság ellenőrzési tevékenysége akkor tud eredményes lenni, ha az adózók számára kellő ellenőztönzést teremt meg az adócsalással szemben. Leegyszerűsítve egy kockázatsemleges adófizetőnek az alábbi esetben nem áll érdekében az adócsalás:

$$\text{Fizetendő adó mértéke} < P(\text{lebukás}) * \text{Fizetendő adó és bírság lebukás esetén};$$

³⁵ KPMG-s tapasztalatok alapján.

³⁶ Az adózás rendjéről szóló törvény alapján az APEH köteles legalább 3 évente ellenőrizni a 3000 legnagyobb adóteljesítményű adózót – de azt az ellenőr döntheti el, melyik vállalatra mennyi időt szán.

ahol P(.) valószínűséget jelöl³⁷. Az adócsalással szemben ellenőztönzést tehát a magasabb bírság és/vagy a hatékonyabb ellenőrzés jelenthet.

Az APEH adminisztrációs költségeinek csökkentése érdekében az IMF (2006) tanulmányában az alábbi alapvető ajánlásokat teszi:

- A lehetséges mértékben csökkenteni kellene az APEH által ellátott, nem adóadminisztrációhoz kapcsolódó feladatok számát, valamint kiküszöbölni a kisebb adók beszedésének feladatát;
- Az APEH szervezetének reformjával további hatékonyságjavulást lehetne elérni – elsősorban bizonyos adminisztrációs feladatok centralizációja által;
- Szükséges lenne az APEH alkalmazottainak motiváltságát elősegítő humánpolitikai változtatások bevezetése – például a teljesítményértékelés ne kizárólag a beszedett adóbevételen alapuljon.

Az eddigiekben vizsgáltakon kívül az adóadminisztráció költségeihez az adózónál felmerülő költségek is hozzátartoznak, vagyis mindazon (pénzbeli és időbeli) költség, ami az adó megállapításához és befizetéséhez az adózót terheli. Az adminisztrációs költségek a vállalatok versenyképességét is befolyásolja, valamint azt is, hogy Magyarország mennyire vonzó célpont a külföldi befektetések számára. A költségek mérése meglehetősen nehéz, feltehető azonban, hogy az elmúlt években azt jelentősen csökkentette az APEH honlapjáról letölthető internetes program, valamint a bevallás elektronikusan való beadásának lehetősége is. (Az internetes bevallások jelentőségére utalnak a 17. táblázat adatai.) Az adózó adóadminisztrációs költségeit továbbá az is befolyásolja, hogy milyen gyakorisággal változnak az adószabályok, és mennyire nehéz követni ezeket a változtatásokat.

17. táblázat *Internetes bevallások száma és aránya 2005-2006*

	Internetes programmal elkészített, de papíron beadott bevallások aránya összes nyilvántartott bevallásokhoz	Elektronikusan beadott bevallások aránya összes nyilvántartott bevallásokhoz
2005	66.9%	4.5%
2006	51.9%	31.2%

Forrás: APEH (2007)

Az adórendszer bonyolult, a számos kivétel és kedvezmény egyfelől megnehezíti és költségessé teszi az ellenőrzést, másfelől könnyű profitszerzési lehetőséget teremt (adóelkerülés, adóminimalizálás). Ugyanakkor kérdéses, hogy az adókedvezmények által megvalósított „valódi” céloknak az adórendszeren kívüli megvalósítása mekkora adminisztrációs költségeket vonna maga után. A kedvezményekkel szűkített adóbázis miatt a magas kulcsok szükségszerűen kevés bevételt hoznak. A sokféle adónem és sokféle kedvezmény miatt nem lehet átlátni, hogy összességében mekkora az egyes egyének vagy vállalkozások hozzájárulása a közteherviseléshez. Ezen a helyzeten az adókedvezmények radikális szűkítésével, az adóigazgatás és –ellenőrzés hatékonyabb megszervezésével lehetne javítani.

Adóadminisztráció: az adónemek száma

Az adórendszer áttekintésében az eddigieken felül fontos kérdés, hogy az adóbevétel hányféle adónem között oszlik meg, mennyire jellemző a „kis adók” szerepe. Ez a kérdés elsősorban az adórendszerrel szemben támasztott hatékonysági elváráshoz kapcsolódik, mivel befolyásolja, hogy az adórendszer működtetése milyen adminisztratív költségeket terhel az

³⁷ A gyakorlatban azonban az adófizető kockázatkerülési magatartása, valamint társadalmi normák is befolyásolják az adócsalás mértékét.

adóhatóságra és az adóalanyokra. Az adóadminisztrációs költségeket ugyanis csökkentheti, ha az adórendszer viszonylag kevés típusú adót tartalmaz.

Jelen elemzésünkben azokat az adó és adójellegű bevételeket tekintjük kis adóknak, amelyekből befolyó bevételek (pénzforgalmi szemléletű adatok alapján) nem érik el a GDP 1%-át. Pénzügyminisztériumi adatok alapján 2006-ban 37 ilyen bevételi típus volt³⁸, ezek szerkezetében 2000-től tekintve az alábbi változások történtek³⁹: bevezetésre kerültek a különadók (társas vállalkozások, hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások, valamint magánszemélyek különadója – ez utóbbiból csak 2007-ben lesz költségvetési bevétel), megjelent a vállalkozói járulék, a luxusadó, az innovációs járulék, az EVA, az energiaadó, a környezetterhelési és talajterhelési díj, megszűnt viszont a külföldi gépjárművek adója és a turisztikai hozzájárulás. Mindezek alapján levonható a következtetés, hogy az elmúlt években nőtt a kis adók száma (2000-ben 29 volt), ami feltehetőleg növelte az adóadminisztrációs költségeket.

A kis adók (részletes táblázat az F24. Függelékben) közé sorolt adók és adójellegű bevételeknek a fele képez központi költségvetési bevételt, és szintén közel a felénél az APEH az eljáró adóhatóság. Az adórendszer egyszerűsítésének célja mindenképpen indokolttá teszi egyes kis adók megszüntetését (vagy összevonását), ennek azonban lehetnek újraelosztási hatásai, amennyiben a kis adók nem azonosan érintik az egyes adóalanyokat (pl. a szakképzési és rehabilitációs hozzájárulásnak eltér az adóalapja: az előbbinél a kifizetett bérköltség, az utóbbinál az átlagos statisztikai alkalmazotti létszám képezi az adó alapját). Ezenkívül azoknál az adóknál, amelyek fenntartása mellett nem találtunk közgazdasági érvet, feltüntettük, hogy milyen átcsoportosítási lehetőség lenne más adótípusokhoz. Az átcsoportosítás alatt azt értjük, hogy egyéb adóbevételek (elsősorban társasági adó, SZJA, ingatlanadó) olyan mértékben nőnek, mint amennyi a kieső bevétel a megszűnő kis adó miatt – a megszüntethetőnek ítélt kisadókból származó összbevétel GDP arányosan 2.3% körüli.

Adóadminisztráció: a fiskális decentralizáció mértéke

A fiskális decentralizáció melletti alapvető érv az lehet, hogy ilyen módon egyes közszolgáltatások hatékonyabban állíthatók elő (egyrészt mert verseny alakulhat ki a helyi önkormányzatok között, másrészt pedig mert jobban figyelembe vehetők a helyi lakosság preferenciái). Ezzel szemben azonban a fiskális decentralizáció csökkentheti a központi kormányzat stabilizációs lehetőségeit, mivel a centralizált kormányzat hatékonyabban tudja kezelni például az inflációs vagy ciklikus reálgazdasági sokkokat. A decentralizációnak a makrostabilitásra való veszélye azonban nem látszik nemzetközi összehasonlító adatokon. Ha figyelembe vesszük ugyanis a regionálisan aszimmetrikus sokkokat, az automatikus stabilizátorokat vagy a helyi önkormányzatok információs előnyét (pl. a helyi munkanélküliség kezelési lehetőségeit illetően), akkor a decentralizált kormányzat is alkalmas lehet a stabilizációs funkciók betöltésére. A fejlett országokra vonatkozó nemzetközi adatok alapján továbbá pozitív korreláció látható az egy főre jutó GDP és a helyi önkormányzatok kiadása között, nincs azonban konszenzus az irodalomban az e mögött álló ok-okozati összefüggésekről. (Ebel - Yilmaz, 2002)

Az OECD (2001) szerint Magyarországon a helyi önkormányzati rendszernek egy jelentős problémája, hogy sok kicsi önkormányzat van, amelyeknek feladatai aránytalanul nagyok a lehetőségeikhez képest – a helyi önkormányzatok jogai és feladatai azonosak, függetlenül a lakosok számától és a pénzügyi lehetőségektől. A széleskörű feladatok és nem

³⁸ Ebben a számban nincsenek figyelembe véve a munkavállalókat, munkáltatókat terhelő és vállalkozói járulékok feletti egyéb járulékok alá tartozó befizetések.

³⁹ Az egészségügyi hozzájárulás GDP-hez viszonyított aránya 2000-2002 között 1% felett volt, vagyis definíciónk szerint ezekben az években nem tartozott a kis adók közé.

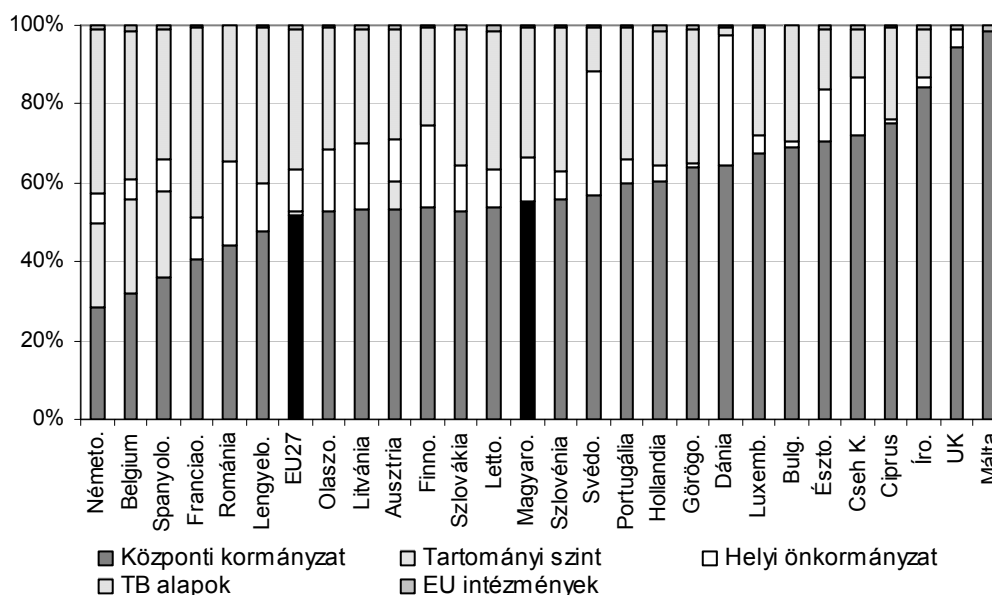
elégseges források egyidejűsége a közép- és kelet-európai országokra általában jellemző, aminek magyarázata a szocializmust jellemző centralizáltság, majd a rendszerváltást követően az erős decentralizációra való törekvés.

A Világbank ajánlásai szerint annak érdekében, hogy a fiskális decentralizáció hatékony és transzparens legyen amellett, hogy a nemzeti integritás és politikai stabilitás is fennmaradjon, a helyi bevételeknek a következő legfőbb követelményeket kellene teljesíteniük:

- A helyi adóbevételek adóalapja ne legyen könnyen mozgatható a területi egységek között;
- Az újraelosztást célzó adók központi szinten kerüljenek beszedésre;
- A helyi önkormányzatok által nyújtott szolgáltatásokat a lehető legnagyobb mértékben az azt igénybevevők finanszírozzanak díjak és adók által;
- Az olyan adók, amelyek adóalapja egyenlőtlenül oszlik meg az adott ország területén, szintén centralizáltak legyenek.

Az adóbevételek közigazgatási szint szerinti bontásának nemzetközi összehasonlítását nehezíti, hogy jó néhány tagállamban, amely föderális rendszerben működik, a központi kormányzat és a helyi önkormányzatok közé beékelődik a tartományi költségvetési szint. A pontosabb képhez látni kellene, hogy ez a szint inkább a központi kormányzat vagy a helyi önkormányzatok feladatait váltja ki. Az 25. ábra mutatja, hogy ha a tartományi szintet a központihoz hasonlónak tételezzük fel, akkor Magyarországon az összes adóbevételben belül 2%ponttal magasabb hányad jut a központi kormányzathoz, mint az EU27 átlagában. Azonban, mivel az Egyesült Királyság esetében nem áll rendelkezésre adat a TB alapok bevételeiről, azért az adatok irreálisan nagy központi költségvetési szerepet mutatnak, tehát feltételezhető, hogy a tényleges európai uniós átlag nagyobb mértékben tér el a magyarországi értéktől. Látható továbbá az ábrán, hogy a skandináv országokban jutnak a helyi önkormányzatok a legnagyobb relatív bevételhez (Svédországban az adóbevételek 32%-át, Finnországban 21%-át és Dániában 33%-át kapják).

25. ábra Adóbevételek kormányzati szint szerint, összes adóbevétel %-ában, 2005

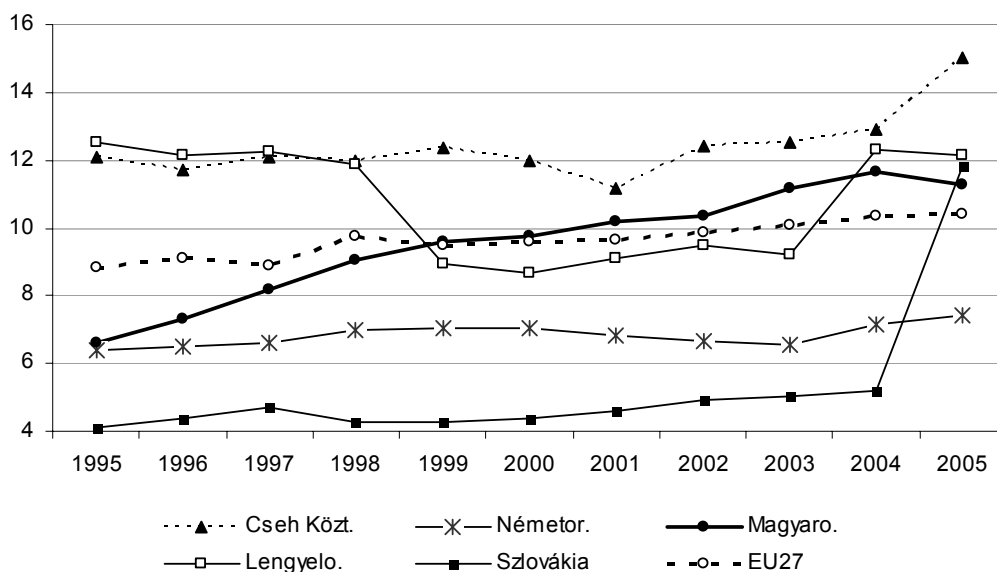

Forrás: European Commission (2007), (részletes táblázatért lásd a Függelékét, **Error! Reference source not found.**)

A 26. ábra alapján az EU27 átlagában enyhe, de egyértelmű növekedés figyelhető meg az összes adóbevételben belül a helyi önkormányzatoknak juttatott adóbevételekben. Magyarország esetében ez az arány közel van az uniós átlaghoz, és illeszkedik a növekvő trendbe. A környező

országok esetében viszonylag nagy szórás volt megfigyelhető a helyi önkormányzatoknak jutó adóbevételek arányában, de 2005-re az eltérések csökkentek.

26. ábra Helyi önkormányzatok bevételei az összes adóbevétel %-ában, nemzetközi összehasonlítás

Forrás: European Commission (2007), (részletes táblázatért lásd a Függelék)

A helyi önkormányzatok bevételeinek adatait az 1. táblázat foglalja össze. Az látható, hogy a bevételeknek mintegy 30%-a helyi és átengedett adókból folyik be, ahol az utóbbi bevételi csoportba az SZJA, a gépjárműadó, a luxusadó és a termőföld bérbeadásából származó adó tartozik. Ez az arány az elmúlt öt évben nem változott jelentősen, és a helyi adóbevételek aránya az önkormányzatok összbevételén belül közép- és kelet-európai összehasonlítás alapján viszonylag magas. (Hőgye, 2000). Az önkormányzatok többi bevételi forrása között jelentősek az állami támogatások (27%), az államháztartáson belüli átutalások (14%) és az intézményi működési bevételek (9%).

18. táblázat Helyi önkormányzatok és helyi kisebbségi önkormányzatok bevételei, Mrd Ft

	2002	2003	2004	2005	2006
Helyi adók	297	323	367	398	449
Átengedett adók	350	437	502	489	512
Bevételek összesen	2 316	2 599	2 761	3 010	3 245

Forrás: Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium

Az adóelkerülés mértéke és szerkezete Magyarországon

Az Eurostat számításai szerint 2000-ben Magyarországon a GDP 12 százalékára tehető a meg nem figyelt gazdasági tevékenységek mértéke, Lengyelországban és Szlovákiában egyaránt 15-15%, míg Csehországban mindössze 7 %. Az adóelkerülés nem csak a költségvetési bevételek kiesése miatt jelent problémát, hanem torzítja az adórendszer újraelosztási hatásait, mivel nem szándékolt újraelosztást eredményez az adót elkerülők és adót fizetők között, ezen felül például az adóelkerülést kihasználó vállalkozások pedig indokolatlan versenyelőnyhöz is juthatnak. Ugyanakkor ha az adórendszer bizonyos gazdasági tevékenységeket ellehetetlenít,

akkor a társadalmi jólét szempontjából előnyösebb az adóelkerülés (és tevékenység folytatása), mint a magas adóterhelés miatt a tevékenység tényleges abbahagyása.⁴⁰

Lackó (2000) és Semjén - Tóth (2004) szerint a rejtett gazdaság 1993-ban volt a legnagyobb (33%), azóta fokozatosan szűkül. 2006-ban a rejtett gazdaság nagyságát 17-18%-ra becsülték.

A rejtett gazdaság *nagyságát* vizsgáló elemzések a következő megállapításokat emelik ki:

1. A rejtett gazdaság nagyobb azokban az országokban, ahol magasabb az adóteher, gyengébb a törvényi biztonság, magasabb a korrupció, kisebb a magángazdaság aránya, magas a tartós munkanélküliek aránya.
2. A rejtett gazdaság súlyának csökkenését két tényező befolyásolja erősen: javuló hosszabb távú üzleti kilátások; integrálódás az európai gazdaságba.
3. Magyarországon 1996-2001 között a vállalatok átláthatóbbnak és kiszámíthatóbbnak érzékelték az adótörvényt, mint 1996 előtt.
4. Az adórendszer átláthatatlansága főleg a kisebb cégek adózási magatartását rontja.

A rejtett gazdaság *szerkezetével* kapcsolatban a következők emelhetők ki:

1. Magyarország relatív kisebb jövedelmű, mezőgazdasági jellegű térségeit tekintve minél „szegényebb” egy kistérség, annál nagyobb a rejtett gazdaság
2. A termelő ágazatokban a cégek 54%-a, míg a szolgáltató szférában a vállalatok 64%-a állította, hogy szűkebb gazdasági környezetében jelen van a rejtett gazdaság.
3. A rejtett gazdaság formái közül leggyakrabban a bejelentés nélküli foglalkoztatás (30%), a számlák nélküli szolgáltatás (20%) és a bérezéssel kapcsolatos visszaélések (17%) fordulnak elő.

Ezeken felül a bevételalapú adók (pl. EVA) is ösztönözhetik az adóelkerülést alapvetően az ÁFA befizetések tekintetében: a bevétel alapján adót fizető vállalatnak kisebb az érdekeltsége a számlakérésre, mint annak a vállalatnak, amely az adófizetésnél (ÁFA, nyereségadó) költségként figyelembe tudja venni a beszerzett áruk és szolgáltatások bruttó értékét.

Tóth (2006) felmérése szerint rejtett gazdaságot csökkenteni kívánó gazdaságpolitikai lépések között hatékonyság szempontjából elsősorban az ellenőrzések hatékonyságának növelését emelik ki, és csak ezután említik az adóráták csökkentését, az ellenőrzési valószínűségek növelését és a büntetések szigorítását. A vállalatok az adókulcsok csökkentését, az elfogulatlanabb ellenőrzést, és a járulékok, közterhek csökkentését látják a leghatékonyabb lépéseknek.

3. Új tendenciák: a zöld adók szerepének növeléséről

Ökológiai adóreform alatt olyan komplex gazdaságpolitikai csomagot értünk, amelyben a környezeti adók bevezetésével és emelésével párhuzamosan helyet kap az élők munkát terhelő adók – bevételsemleges módon történő – csökkentése, valamint a környezetileg káros tevékenységet kedvezményező támogatások és adókedvezmények megszüntetése. Az alábbiakban röviden összefoglaljuk egy ilyen adóreform mögött levő közgazdasági alapelveket, az ökoadó várható gazdasági - társadalmi hatásait és az európai tapasztalatokat, végül vázoljuk a magyarországi elmozdulási lehetőségeket néhány ökoadóztatási területen.

Közgazdasági racionalitás: a negatív külső gazdasági hatások csökkentése.

A környezetszennyező tevékenységeknek olyan közvetlen és közvetett társadalmi költségei vannak, amelyeket adóztatás hiányában nem a szennyező, hanem a társadalom fizet. Egy egyszerű példaként, a személygépkocsik kiterjedt városi használata egyrészt közvetlen

⁴⁰ Az adóelkerülés hatásainak ezen fő szempontjaira P. Kiss Gábor (MNB) hívta fel figyelmünket.

pénzügyi károkat okoz pl. az egészségügyi kiadások növekedésén (balesetek, ill. szennyezés okozta egészségkárosodás) és az infrastruktúra romlásán keresztül, másrészt vannak az autózáshoz kapcsolódó, pénzben csak közvetett módon kifejezhető költségek is, például a dugóban elvesztegetett idő „költsége”. Közgazdasági alapelv, hogy a költségeket az fizesse, akinek tevékenysége folytán ezek a költségek felmerülnek, és ez adja a racionalitását az ökoadóknak.

A külső gazdasági költségek nagyságát természetesen csak becsülni lehet. Erre vonatkozóan vannak nemzetközi becslések, és magyarországi zöldszervezetek is készítettek számításokat, amelyek ellenőrzése azonban időszerű lenne.

Várható hatások

Az ökológiai adóreform az adók bevételsemleges átcsoportosítását jelenti a munkaerőt terhelő elvonásoktól a környezetszennyező tevékenységeket terhelő elvonások felé. A várható hatásokat is egy ilyen scenárió esetén vizsgáljuk meg. (A hatások összefoglalásáról ld. Pataki és szerzőtársai (2003), ill. a benne található hivatkozásokat.)

1. **Környezetterhelés csökkenése.** Az adóztatott tevékenység visszafogása szükségképpen bekövetkezik, a környezet minősége ezáltal javul, a kérdés csak a javulás mértéke. Empirikus vizsgálatok azt mutatják, hogy a közlekedésben felhasznált üzemanyagok árrugalmassága aránylag alacsony: Goodwin és szerzőtársai (2003) ötven becslést szintetizáló tanulmánya például -0,25-re teszi a rövid távú, és -0,64-re a hosszú távú elaszticitást.⁴¹ (Ez azt jelenti, hogy 1%-os áremelkedés hatására 1-2 év távlatában legfeljebb 0,25%-kal, 5-10 év múlva azonban az innovációk miatt 0,64% körüli mértékben csökken az üzemanyagok felhasználása.) Kis árrugalmasságokat kapunk a háztartási energiafelhasználás vizsgálatokor is (Haas és Schipper, 1998), az üzleti célú energiafelhasználásban azonban – a technológiai lehetőségek miatt – ennél jóval nagyobb, hosszú távon akár 1 feletti árrugalmasságokat is megfigyeltek (Kiss, 2002b).
2. **Igazságosság elősegítése.** Igazságosságosi szempontból is fontos, hogy a környezetterhelők fizessék meg a környezetterhelés költségeit.
3. **Kettős osztalék.** Az ökoadók – ellentétben pl. a munkát terhelő adókkal – a kis számú nem torzító adó közé tartoznak, hiszen éppen egy piactorzítás következményeit ellensúlyozzák. Ezért pozitív hatással járhat, ha bevételsemleges módon az ökoadók bevezetésével vagy emelésével párhuzamosan csökkentik a torzító adókat. Például a jövedelemadó vagy a TB-járulék lehetővé vált csökkentésétől a foglalkoztatás emelkedése várható. Az ökoadók ilyenfajta, áttételes hasznát a szakirodalomban „második osztaléknak” szokták nevezni (az „első osztalék” a környezeti haszon), és a hatásokat nemzetgazdasági szinten elemző modellszimulációk többsége szerint tényleg létezik második osztalék – éppen a foglalkoztatás növekedésén keresztül (ld. Bosquet (2000), ugyanakkor megjegyzendő, hogy a vizsgált tanulmányok negyede nem mutatott ki ilyen pozitív hatást). A pozitív foglalkoztatási hatás nagysága függ a munkapiac rugalmasságától és attól, hogy mennyire torzítóak a meglévő adók.
4. **Versenyképességi és árhatások.** Az árak szükségképpen megemelkednek egy ökológiai adóreform nyomán, és a költségek emelkedése rövid távon versenyképességi hátrányt okozhat a hazai vállalatok számára. Azonban e hátrányok egy része a technológiai helyettesítés és innováció következtében idővel mérséklődik – az ökológiai adóreformnak éppen az ilyesfajta innováció kikényszerítése az egyik célja. Az energiaigényes iparágak veszítenek, a munkaigényes iparágak nyerne az adóreformon.

⁴¹ Egy másik becslés, EEA (2000, 45. old.) szerint a motorbenzin hosszú távú árrugalmassága -0,65 és -1 közötti, a dízelé (abszolút értékben) -0,65 alatti.

5. **Elosztási hatások.** A háztartási energiára kivetett adó degresszív, az üzemanyagadó inkább progresszív hatású, ezért az ökoadó összesített elosztási hatása függ az összetételüktől: a témát vizsgáló tanulmányok is vegyes eredményre jutnak (Bosquet, 2000). Az esetleges hátrányos elosztási hatásokat egyébként a támogatási rendszeren keresztül enyhíteni lehet, az ökoadó esetében az újraelosztási szempont csak másodlagos kell, hogy legyen.

Általános nemzetközi tapasztalatok

Magyarországon a környezetvédelmi adókból befolyó bevételek GDP-hez viszonyított aránya 2004-ben 2,6% volt, ezzel az OECD-tagországok között a középmezőnyben voltunk (pontosan 15 tagország ennél nagyobb, 14 pedig ennél kisebb GDP-arányos bevétellel rendelkezett). A legnagyobb adóztatók – GDP-hez viszonyítva – az OECD-ben Törökország és Dánia (mindekettlen 4,5% feletti értékkel), míg a legkisebb az Egyesült Államok (1% alatti aránnyal). A közhiedelemmel ellentétben a GDP-arányos érték tekintetében 2004-ben megelőztük Németországot (2,53%), és csak kissé maradtunk el Ausztriától (2,7%). Más persze a helyzet, ha az egy főre jutó ökoadó-bevételeket tekintjük, ekkor mindegyik régi EU-tagállam megelőzi Magyarországot. (Részletesebben ld. az 1. táblázatot a Mellékletben.)

Az Európai Unió a 2003/EC/96 direktívában szabályozta a legjelentősebb környezetvédelmi adók, az energiaadók minimális mértékét. Az ott meghatározott minimális kulcsok azonban – figyelembe véve a kiharcolt mentességeket is – a legtöbb adótétel és tagállam esetén nem jelentenek tényleges alsó korlátot, mert a kulcsok már most is nagyobbak azoknál. (Néhány példát ld. alább.) Az EU-szintű szabályozástól függetlenül azonban az elmúlt évtizedben több tagállam (például Dánia, Svédország, Hollandia, Nagy-Britannia, Finnország, Ausztria) is végrehajtott ökológiai célú adóreformot, amelynek keretében elsősorban az energiafelhasználás károsanyag-kibocsátásához és – az országok egy jelentős csoportjában – a hulladékgazdálkodáshoz kapcsolódó adókat növelték. Továbbra is igaz marad azonban, hogy a legjelentősebb, környezeti terheléshez kapcsolódó bevételt általában a közúti közlekedés adóztatása (üzemanyagok jövedéki adója, gépjárműadó) jelenti.

A legnagyobb publicitást talán a német adóreform kapta, amelynek keretében több lépcsőben (1998-2003 között) az ökoadókból (üzemanyagok, villamos energia, fűtőolaj adóztatásából) származó bevétel 55%-kal emelkedett (a GDP-arányos összeg is egynegyedével nőtt), és a befolyó többletbevételeket szinte teljes egészében a nyugdíj járulékok csökkentésére fordították. Az adóreform hatásait több modellel (az Osnabrücker Egyetem 58 szektoros gazdasági-környezeti modelljével, az Oldenburgi Egyetem 9-szektoros általános egyensúlyi modelljével és a Potsdami Egyetem háztartási mikroszimulációs modelljével) is vizsgálták, és a szén-dioxid kibocsátásának csökkenését, a GDP elhanyagolható változását, valamint a foglalkoztatás növekedését (2010-ig összességében 250 ezer németországi munkahely létesülését) prognosztizálták. (Ld. Kiss (2002a) tanulmányát, ill. Bach és szerzőtársai (2002) összefoglaló cikkét, ez utóbbiban részletes szektor-szintű hatásvizsgálat is található. A leginkább vesztes ágazat természetesen az energiaszektor, a leginkább nyertes pedig – modelltől függően – az építőipar vagy a szolgáltatási ágazat.)

Elmozdulási irányok az ökoadóztatás néhány lehetséges területén

Az alábbiakban az ökoadóztatás néhány területén részletesen is megvizsgáljuk az elmozdulási lehetőségeket.

Energiaadók és / vagy az energiafelhasználás CO₂- SO_x-, NO_x- stb. kibocsátása után fizetendő adó

A (fosszilis) energiahordozók felhasználása során keletkező és korrigálandó negatív külső gazdasági hatások az SO_x, NO_x- stb. kibocsátás egészségkárosító következményeinek társadalmi költségeiből, ill. a CO₂-kibocsátás globális felmelegedést elősegítő hatásának költségeiből származnak. E tényezők nagyon nehezen számszerűsíthetők, ráadásul a szén-

dioxid kibocsátás esetén a klímaváltozással való ok-okozati összefüggés is némiképp vitatott. Figyelembe kell továbbá venni, hogy – főleg a CO₂ esetén – a negatív hatások nem lokális, hanem globális szinten jelentkeznek, ezért egy ország egyoldalú adóemeléssel nem feltétlenül tudja a negatív externális hatást korrigálni, és a lokálisan bekövetkező szennyezés-visszafogás nem bizonyosan jár a negatív hatások csökkenésével.

Ebben a körben két típusú adó bevezetése lehetséges. Az egyik típusban közvetlenül a CO₂ (karbon-adó), SO_x és NO_x kibocsátása után kell adót fizetni (de csak pontszerű szennyezőknek – a közúti közlekedéshez kapcsolódó kibocsátást máshogyan kezelik), a másik típusban pedig az energiafelhasználás az adófizetés alapja. Elméleti környezetgazdaságtani szempontból az előbbi lenne kedvezőbb megoldás, hiszen az közvetlenül ösztönöz a kibocsátás visszafogására, az utóbbi esetében viszont külön mértékeket kell meghatározni pl. a megújuló forrásból, vízenergiából, atomenergiából származó villamos energiára. A már említett EU-direktíva (és az országszabályozások többsége) mégis a felhasználás adóztatásának logikáját követi, valószínűleg azért, mert így a felhasználás célja (pl. háztartási – üzleti – kommunális) szerint könnyebben lehet diszkriminálni.

Magyarországon jelenleg a földgázt (56 Ft/GJ = 0,22 EUR/GJ) és a villamos energiát (186 Ft/MWh = 0,75 EUR/MWh) érinti az energiaadó, de a háztartások mentesülnek ezalól. Ezek a ráták magasabbak, mint az EU-direktíva által az üzleti felhasználásra adott minimumok (0,15 EUR/GJ ill. 0,5 EUR/MWh), azonban jelentőségük a környezetvédelmi adókon belül még így is elenyésző, a GDP 0,05%-ának megfelelő bevétel folyik be belőlük éves szinten. Összehasonlításképpen: Németországban ill. Ausztriában a kulcsok ezen értékek többszöröse: a földgáz adójának normál kulcsa 1 ill. 1,9 EUR/GJ, a villamos energiáé 20,6 ill. 15 EUR/MWh, természetesen azonban jelentős kedvezmények vannak különböző felhasználási csoportok szerint.⁴² (A német környezeti adóreform többletbevételei elsősorban éppen az energiaadók bevezetéséből és emeléséből származtak.) Az energiaadók lassú emelése – alapos hatásvizsgálatok után – Magyarországon is megfontolandó lenne tehát, de ezt mindenképpen ellensúlyozni kellene a munkát terhelő adók és járulékok párhuzamos csökkentésével. Szektorális szintű kedvezőtlen hatások így is szükségképpen megjelennek a nagy energiaigényű ágazatokban.

Hazánkban – a német és osztrák szinthez képest nagyon alacsony energiaadó-kulcsok mellett – az energiatámogatások sem ösztönöznek takarékosagra. A háztartások nemhogy nem fizetnek energiaadót, de az átlagos földgáztámogatás a háztartási szektorban 500 Ft/GJ (2 EUR/GJ) körül van.⁴³ Ezen támogatások leépítése mindenképpen kedvező környezeti hatással is jár – bár mint láttuk, éppen a háztartási energiafelhasználás az egyik legkevésbé árrugalmas felhasználási módozat. (Haas és Schipper (1998) szerint még a hosszú távú elaszticitás is mérsékeltebb -0,3-nál.)

Közúti közlekedéshez kapcsolódó adók és díjak

Itt a korrigálandó negatív külső gazdasági hatások többek között a balesetek költségei, a zsúfoltságban elvesztegetett idő költsége és szennyezőanyag-kibocsátás által okozott egészségkárosodás költsége, amelyek egy része viszonylag jól számszerűsíthető. A régi EU-tagországokra elvégzett számítások azt mutatják, hogy a közúthoz kapcsolódó bevételek mindenhol a külső gazdasági költségek legfeljebb felét fedezik, és ezt a felső értéket is csak a legkörnyezettudatosabb északi államokban (Dánia, Svédország) érik el (Kiss, 2002b). Ez mindenesetre arra utal, hogy közgazdaságilag lenne értelme a kapcsolódó adók és díjak emelésének, amit azonban nem feltétlenül jövedékiadó-emeléssel, hanem más eszközökkel kell elérni.

⁴² Forrás: <http://www2.oecd.org/ecoinst/queries/index.htm>. ill. <http://www.foes.de/en/EncyclopediaETR.php>.

⁴³ Saját becslés, 75 milliárd Ft-os összes gázártámogatással és 4,5 Mrd m³ fogyasztással számolva.

A közúti közlekedést terhelő díjak három legfontosabb típusa:

- a. Üzemanyagok jövedéki adója. A 2003-as EU-direktíva ezekre is határozott meg minimális adómértékeket, azonban a magyar jövedéki adó (motorbenzin: 103,5 Ft/liter, gázolaj: 85 Ft/liter) még a 2010-re előírt minimális kulcsoknál is nagyobb, tehát közvetlen adóemelési kötelezettségünk nincs. (Környezetvédelmi adóbevételeink legnagyobb része, 2006-ban a GDP 1,9%-ának megfelelő bevétel az üzemanyagok jövedéki adójából folyt be.) Németországban ennél – 250 Ft/EUR árfolyamon számolva – kb. 30 Ft-tal nagyobb a gázolaj és 60 Ft-tal a benzin literenkénti adója, viszont a szomszédos EU-tagállamokban (Ausztriában és Szlovákiában) nagyságrendileg hasonlóak az adómértékek.⁴⁴ Magyaránú emelés – már csak a határmenti üzemanyag-kereskedelem miatt is – nem kivitelezhető. Megfontolandó lenne ugyanakkor a jövedéki adó valamilyen módon történő indexálásának bevezetése, ami automatikussá tenné az évenkénti kismértékű emeléseket, és így elkerülhetővé válna a néhány évenkénti nagymértékű emelés. (Az inflációs várakozások miatt az indexálással persze óvatosan kell bánni, de pl. évi 2%-os adóemelés is 10 milliárd körüli bevételnövekedést jelentene a költségvetésben.)
- b. Úthasználathoz kapcsolódó adók és díjak. A negatív külső gazdasági hatások korrekciójában ezek modernebb eszközt jelentenek a jövedéki adóknál, hiszen jobban célozzák a specifikus (pl. balesetből, zsúfoltságból adódó) externáliákat. (A csúcsidőben történő városi autózás 1 liter benzinre jutó externális hatása többszöröse az országúton történő, csúcsidőn kívüli közlekedésének, és ezeket az eltéréseket a jövedéki adó nem ragadja meg.) Ide tartoznak az autópálya-díjak és az egyéb (Magyarországon még csak néhány esetben alkalmazott) útdíjak, valamint a külföldi nagyvárosokban egyre népszerűbbé váló dugódíjak. Ezek bevezetésének, illetve kiterjesztésének közgazdasági alapja megvan, hiszen az autózás externális költségeit nem fedezik a bevételek, viszont a jövedéki adót jelentősen nem lehet tovább emelni. Mivel Magyarországon útdíjakból évente csupán a GDP 0,1%-ának megfelelő bevétel folyik be, mindenképpen szükséges – alapos hatásvizsgálatok után – ezek emelése. A közgazdasági alapelv itt is a használat arányos díjfizetés.
- c. A járművek tulajdonlásához kapcsolódó adók. Ide tartozik a gépjármű regisztrációs adó.

Egyéb specifikus adók, díjak és járulékok

Az adórendszer jelenlegi elemei közül ebbe a csoportba tartoznak a környezetvédelmi termékdíjak (GDP 0,09%-ának megfelelő bevétellel), a vízkészletjárulék és egyéb még kisebb tételek, pl. a környezetterhelési és a talajterhelési díj. Ezek általában a kiterjedt ökoadóztatással rendelkező országokban is csak aránylag kis bevételtermelő kapacitással bírnak, de hasznosak lehetnek egy-egy specifikus szennyezés visszaszorításában, megtervezésük ezért nagyrészt környezetvédelmi szakemberek feladata. A hazánkban még nem alkalmazott, de külföldön elterjedt eszközök közül kiemelendő a hulladéklerakási díj, aminek bevezetése – hatásvizsgálatok után – megfontolandó lenne legalább a lakossági szilárd hulladékok esetén.

⁴⁴ Az új EU-tagországok adómértékeiről ld. <http://www.foes.de/en/StudiesEUDatabase.html> weboldalt, míg a többi OECD-tagországgal kapcsolatban a <http://www2.oecd.org/ecoinst/queries/index.htm> weboldal lekérdezhető felülete ad tájékoztatást. Szlovákiában 2005-ben az ólmozatlan benzin adója 9%-kal alacsonyabb, a gázolajé 5%-kal magasabb volt, mint Magyarországon. Ausztriában a benzinadó lényegében megegyezett, a dízel üzemanyag adója pedig 14%-kal volt alacsonyabb, mint hazánkban. Természetesen ezek az adatok az árfolyam ingadozása miatt rövid távon is jelentősen változhatnak.

Hivatkozások

- A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény
- Adóreform Bizottság (2005), Az adóreform koncepciója és a rövid távon javasolt lépések
- Alm, James (1996), What is an „optimal tax system?”. *National Tax Journal*, Vol. 49 no. 1, 117-133,
- APEH (2006a), Az APEH világa 2005
- APEH (2006b), Tájékoztató Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal tevékenységéről
- APEH (2006c), Gyorsjelentés a társasági adóbevallásra kötelezett vállalkozások adataiból
- APEH (2007), Beszámoló az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal 2006. évi tevékenységéről
- Árvai Zs., Menczel P. (2000), A magyar háztartások megtakarításai 1995 és 2000 között, MNB füzetek 2000/8.
- Atkinson, A.B., Stiglitz, J.E., (1976), The design of tax structure: direct versus indirect taxation. *Journal of Public Economics* 6, 55– 75.
- Atkinson, Anthony B., and Stiglitz J. E. (1980), *Lectures on Public Economics*. New York: McGraw-Hill
- Australian Government (2006): *International Comparison of Australia's Taxes*
- Bach, S., Kohlhaas, M., Meyer, B., Praetorius, B., Welsch, H. (2002): The effects of environmental fiscal reform in Germany, a simulation study. *Energy Policy* 30, 803-811.
- Benczúr P. (2007), Az adókulcsok hatása a különböző gazdasági szereplők viselkedésére - irodalmi összefoglaló, *Közgazdasági Szemle*, 54:1, pp. 125-141
- Benedek D., Firlé R., Scharle Á. (2006), A jóléti újraelosztás mértéke és hatékonysága, *PM Kutatási füzetek* 17., 2006. július
- Benedek D., Lelkes O. (2005), A magyarországi jövedelem újraelosztás vizsgálata mikroszimulációs modellel, *PM Kutatási füzetek* 10., 2005. január
- Benedek D., Lelkes O., Scharle Á., Szabó M. (2006), A magyar államháztartási bevételek és kiadások szerkezete, 1991-2004, *Közgazdasági Szemle*, 2006. február. 119-143.old.
- Benedek D., Rigó M, Scharle Á. és Szabó P. (2006), Minimálbéremelések Magyarországon 2001-2006, *PM Kutatási füzetek* 16., 2006. január
- Bosquet, B. (2000): Environmental tax reform: does it work? A survey of the empirical evidence. *Ecological Economics* 34, 19-32.
- CEMI (2006), Makro egyensúly és gazdasági növekedés
- Conesa, Kitao, Krueger (2006): Taxing Capital? Not a bad idea after all – check details
- de Mooij, R. A., Ederveen, S. (2006), What a difference does it make? Understanding the empirical literature on taxation and international capital flows, *European Commission Economic Papers*
- de Mooij, R. A., Nicodème, G. (2007), Corporate tax policy, entrepreneurship and incorporation in the EU, *European Commission Economic Papers*
- Devereux M., Sorensen P. B. (2006), *The Corporate Income Tax: International Trends and Options for Fundamental Reforms*, European Commission
- EEA (2000): *Environmental taxes: recent developments in tools for integration*. European Environmental Agency, Copenhagen.
- Ebel, Yilmaz (2002): *Concept of Fiscal Decentralization and Worldwide Overview*, World Bank Institute
- Eissa, N. (1995): Taxation and labor supply of married women: the Tax Reform Act of 1986 as a natural experiment, *NBER Working Paper* 5023
- Eissa, N. és J. Liebman (1996) Labor supply response to the Earned Income Tax Credit, *Quarterly Journal of Economics*, 111, 605-637.
- European Commission (2006): *Structures of the Taxation Systems in the European Union: 1995-2004*
- European Commission (2007a): *European Economy*
- European Commission (2007b): *Taxation Trends in the European Union*
- Feldstein, M. (1995): The effects of marginal tax rates on taxable income: a panel study of the 1986 Tax Reform, *Journal of Political Economy* 103, 551-571.

- Firle, R, Szabó P.A.: A rendszeres szociális segély célzottsága és munkakínálati hatása, Közpénzügyi füzetek, 18.szám.
- Gál, R. I. (1996): A társadalombiztosítási programok ösztönző hatásai, Közgazdasági Szemle, 43. 2. szám, 128-140.
- Goodwin, P., Dargay, J., Hanley, M. (2003): Elasticities of road traffic and fuel consumption with respect to price and income: a review. ESRC Transport Studies Unit, University College London.
- Gruber, J. és E. Saez (2002): The elasticity of taxable income: evidence and implications, Journal of Public Economics 84, 1-32.
- Haas, R., Schipper, L. (1998): Residential energy demand and the role of irreversible efficiency improvements. Energy Economics 20, 421-442.
- Hall, Robert, and Alvin E. Rabushka (1995) The Flat Tax. Stanford: Hoover Institution Press
- Hartman, D. G. (1985): On the Optimal Taxation of Capital Income in the Open Economy, NBER WP. No. 1550
- Hausman, J. A. (1981): Labor supply, in.: H. Aaron és J. Pechman (szerk.), How Taxes Effect Economic Activity, Washington D.C.
- Hetényi I. (2007), Adópolitika 2007-2010 (kézirat)
- Horváth H., Hudomiet P., Kézdi G. (2006): Bérek és béren kívüli juttatások, Munkaerőpiaci Tükör 2006, pp. 36-47
- Hógye M. (ed., 2000): Local and Regional Tax Administration in Transition Countries, Local Government Public Service Reform Initiative, Open Society Institute, Bp
- IMF (2006), Overview of Tax Policy and Administration – Hungary
- Ivanova, Keen és Klemm (2005), The Russian Flat Tax Reform, IMF Working Paper, WP/05/16
- Kiss, G. P.(2005), How to measure tax burden in an internationally comparable way? Suggestion for a standardized effective tax rate paper presented in ADETEF, Paris, June 2005
- Kiss, K. (2002a): Környezetvédelmi adóreform Nyugat-Európában – és néhány hazai vonatkozás. BKÁE Környezettudományi Intézetének tanulmányai, 11. szám.
- Kiss, K. (2002b): Energiaadók az Európai Unióban (környezetgazdasági elemzés). BKÁE Környezettudományi Intézetének tanulmányai, 13. szám.
- Kopczuk W., J. Slemrod (2006), Putting firms into optimal tax theory, kézirat
- Köllő, J., Nacsá, B. (2006), Rugalmasság és biztonság a munkaerőpiacon: magyarországi tapasztalatok, International Labour Office
- Lackó Mária (2000), Egy rázószektor: a rejtett gazdaság és hatásai a poszt-szocialista országokban háztartási áramfelhasználásra épülő becslések alapján
- László Csaba (2006), Adórendszer gondjai (kézirat)
- Long J. E., Scott F. A. (1982), The Income Tax and Nonwage Compensation, The Review of Economics and Statistics, 64:2, pp. 211-219
- Mirrlees, J. A. (1971), An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation Review of Economic Studies 38, 175-208.
- Moffitt, R. A. (2002): Welfare programs and labor supply, NBER Working Papers No. 9168, <http://www.nber.org/papers/w9168>
- OECD (2001): Fiscal Design Across Levels of Government, Year 2000 Surveys – Country Report: Hungary
- OECD (2007), Going for Growth
- Pataki, Gy., Bela, Gy. És Kohleb, N. (2003): Versenyképesség és környezetvédelem. PM Kutatási füzetek 5. szám.
- PM Gazdaságpolitikai főosztály (2007): Nemzetközi adóreform tapasztalatok. Háttéranyag a Versenyképességi kerekasztal számára. Budapest, 2007. szeptember 5.
- Ramsey, F. (1927), „A Contribution to the Theory of Taxation”, Economic Journal, 47-61.
- Sandmo A. (1976), "Optimal Taxation: An Introduction to the Literature" JPubE, July
- Sass M. (2003), Versenyképesség és a közvetlen külföldi működőtőke-befektetésekkel kapcsolatos gazdaságpolitikák, PM Kutatási Füzetek 3. szám

- Scharle, Á. (2004), A nyugdíjrendszer ösztönzési hatásai a járulékfizetésre: empirikus eredmények magyar adatokon
- Scharle, Á. (2005), Az adó- és a jóléti rendszer hatása a munkakínálatra: amit az effektív marginális adókulcs mutat, in.: Hárs Á., Landau E. és Nagy K. (szerk.), Európai Foglalkoztatási Stratégia: Lehetőségek és korlátok az új tagállamok számára, KOPINT-DATORG, Budapest
- Semjén A., Tóth I. J. (2004), Rejtett gazdaság és adózási magatartás, 1996-2001, Közgazdasági Szemle, 2004. június (560-583. o.)
- Semjén, A. (1996), A pénzbeli jóléti támogatások ösztönzési hatásai, 43, 1996/10, 841-862.
- Semjén, A. (2001), Az adóadminisztráció eredményessége és a rejtett gazdaság, Közgazdasági Szemle, 2001. március (219-243. o.)
- Semjén, A. (2006), A mai magyar adórendszer. Jellegzetességek, problémák, kihívások. In: Előmunkálatok a társadalmi párbeszédhez, Bp., Gazdasági és Szociális Tanács, 215-230. o.
- Slemrod, Joel (1990): "Optimal Taxation and Optimal Tax Systems." *Journal of Economic Perspectives* 4, 157-78.
- Szalai Á. (2002), Fiskális föderalizmus – Áttekintés, Közgazdasági Szemle, 2002. május (424-440. o.)
- Tóth István János (2006), Kormányzati lépések hatása a rejtett gazdaságra, Világgazdaság, 2006. március 28.
- Valentinyi, Á. (2001), A tőkejövedelem optimális adóztatása, Közgazdasági Szemle, 2001. június (459–479. o.)
- Világbank (1991), Lessons of Tax reform, World Bank Policy Paper, September 1991
- Woodbury S. A. (1983), Substitution between Wage and Nonwage Benefits, *The American Economic Review*, 73:1, pp. 166-182

Függelék

F1. Az adóbevételek aránya és az összjövedelem, 2005

	GDP/fő (PPS)	Adóbevétel/GDP
Ausztria	28 700	42.0
Belgium	27 500	45.5
Bulg.	7 900	35.9
Ciprus	20 900	35.6
Cseh Közt.	17 200	36.3
Dánia	28 200	50.3
Egyesült Kir.	26 700	37.0
Észtor.	13 900	30.9
EU27	22 300	39.6
Finno.	25 600	43.9
Franciao.	25 500	44.0
Görögor.	19 400	34.4
Hollandia	29 300	38.2
Íror.	32 100	30.8
Lengyelo.	11 400	34.2
Lettor.	12 000	28.9
Litvánia	11 200	29.4
Luxemb.	58 500	38.2
Magyaror.	14 500	38.5
Málta	17 100	35.3
Németor.	25 600	38.8
Olaszor.	23 600	40.6
Portugália	16 900	35.3
Románia	7 700	28.0
Spanyolo.	22 800	35.6
Svédó.	26 600	51.3
Szlovákia	13 400	29.3
Szlovénia	18 900	40.5

Forrás: European Commission (2007b) és EUROSTAT

F2. Adóbevételek adótípusonként az összes adóbevétel százalékában, 2005

	Indirekt adók	Direkt adók	TB-járulékok
Belgium	30.5	39.0	30.5
Németo.	31.3	26.6	42.1
Finno.	32.1	40.7	27.2
Cseh K.	32.9	25.6	41.5
Svédó.	33.8	39.3	27.0
Hollandia	34.4	31.2	34.4
EU27	35.0	33.1	32.2
Ausztria	35.0	30.7	34.4
Spanyolo.	35.1	32.0	34.1
Dánia	35.6	62.5	2.2
Olaszo.	35.8	33.2	31.0
UK	35.8	45.4	18.8
Franciao.	36.0	27.1	37.2
Görögo.	37.4	27.5	35.1
Letto.	40.0	31.6	28.6
Szlovénia	40.5	23.0	36.6
Lengyelo.	40.6	20.5	40.0
Magyaró.	41.0	23.6	35.3
Portug.	43.3	24.6	32.1
Észtó.	43.7	22.8	33.5
Litvánia	43.9	27.2	28.9
Író.	44.2	40.3	15.4
Szlovákia	44.3	20.8	36.9
Málta	45.4	34.4	20.3
Románia	46.3	19.1	34.6
Ciprus	48.1	28.7	23.2
Bulgária	52.8	17.9	29.3

Forrás: European Commission (2007b)

F3. Indirekt adóbevételek a főbb adónemek szerint a GDP arányában, 2005

	AFA	Jövedéki és	Egyéb
Olaszo.	6.0	2.3	2.8
Németo.	6.2	2.9	0.9
Spanyolo.	6.3	2.4	2.7
UK	6.8	3.2	1.6
EU27	6.9	2.8	1.7
Belgium	7.2	2.4	2.4
Letto.	7.2	3.0	0.8
Cseh K.	7.2	3.7	0.5
Hollandia	7.3	2.5	2.2
Franciao.	7.4	2.4	1.8
Görögo.	7.4	2.8	2.3
Író.	7.7	3.2	2.1
Lengyelo.	7.7	4.2	0.3
Litvánia	7.9	3.7	0.5
Ausztria	7.9	2.8	1.1
Szlovákia	8.0	3.7	0.4
Románia	8.1	3.3	1.0
Málta	8.2	3.2	3.7
Magyaró.	8.4	3.2	3.6
Finno.	8.7	3.8	1.4
Észto.	8.8	3.8	0.4
Szlovénia	9.0	3.5	1.0
Svédó.	9.3	3.1	0.7
Ciprus	9.8	4.1	1.5
Dánia	10.0	3.5	2.6
Bulgária	12.4	5.0	1.0

Forrás: European Commission (2007b)

F4. Direkt adóbevételek a GDP %-ában

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cseh Közt.	9.6	8.4	8.9	8.3	8.5	8.3	8.8	9.1	9.6	9.8	9.3
Németor.	10.9	11.3	11.1	11.4	11.9	12.5	11.0	10.7	10.6	10.2	10.3
Magyaro.	8.9	9.4	9.2	9.1	9.6	9.6	10.1	10.1	9.5	9.1	9.1
Lengyelo.	11.7	11.3	11.1	10.9	7.7	7.2	6.7	6.9	6.6	6.4	7.0
Szlovákia	11.5	10.5	10.0	9.1	8.8	7.7	7.3	7.1	7.1	6.0	6.1
EU27	12.5	12.9	13.2	13.5	13.8	14.0	13.6	13.1	12.8	12.8	13.1

Forrás: European Commission (2007b)

F5. Munkabért, tőkét és fogyasztást terhelő adóbevételek az összes adóbevétel százalékában, 2005

	Munka	Fogyasztás	Tőke
Bulg.	33.0	51.3	15.8
Íror.	34.2	37.1	28.7
UK	39.0	30.9	30.1
Románia	39.1	44.3	16.5
Lengyelo.	40.7	35.8	24.6
Luxemb.	40.7	28.5	30.7
Görögo.	40.8	34.9	24.3
Szlovákia	43.0	42.7	16.2
Spanyolo.	45.1	27.5	28.6
Hollandia	46.5	31.8	21.7
Litvánia	48.3	42.0	9.6
Cseh K.	49.2	31.4	19.4
Dánia	49.3	31.9	19.0
EU27	49.8	28.1	22.3
Észto.	49.9	41.8	7.9
Olaszo.	50.3	24.8	24.9
Letto.	50.7	37.9	11.6
Magyaro.	50.8	37.8	11.6
Belgium	52.3	24.9	22.8
Franciao.	53.0	25.8	21.3
Finno.	53.1	31.2	15.7
Szlovénia	53.6	34.5	12.0
Ausztria	55.4	28.9	15.8
Németo.	57.4	26.1	16.5
Svédó.	60.8	25.5	13.7
Portugália	-	-	-

Forrás: European Commission (2007b)

F6. A munkajövedelmeket terhelő adóbevételek alakulása az összes adóbevétel százalékában

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cseh Közt.	48.2	49.9	50.6	51.4	49.6	50.5	50.1	51.1	50.7	49.1	49.2
Németor.	60.0	59.4	59.9	59.1	57.7	58.1	60.1	60.6	60.0	58.8	57.4
Magyaro.	49.9	50.4	52.3	51.1	49.4	49.6	51.3	52.0	50.8	49.7	50.8
Lengyelo.	45.9	46.1	46.4	47.6	45.7	46.0	47.0	43.5	43.0	41.6	40.7
Szlovákia				49.9	48.9	48.7	50.4	49.3	49.7	46.1	43.0
EU27	52.6	51.9	51.0	50.9	50.1	50.1	50.8	51.0	51.1	50.3	49.8

Forrás: European Commission (2007b)

F7. Fogyasztást terhelő implicit adókulcsok 2005-ben, %

Spanyolo.	16.3	Szlovákia	21.9
Letto.	16.5	Cseh K.	22.1
Olaszo.	16.9	Belgium	22.2
Görögo.	17.0	Észto.	23.8
Németo.	18.1	Luxemb.	24.3
Románia	18.5	Szlovénia	24.5
UK	18.7	Bulg.	24.6
Málta	19.2	Hollandia	25.4
Ciprus	19.3	Magyaro.	26.5
Lengyelo.	19.8	Íro.	27.2
EU27	19.8	Finno.	27.6
Franciao.	20.2	Svédó.	28.1
Litvánia	20.4	Dánia	33.7
Ausztria	21.3	Portugália	-

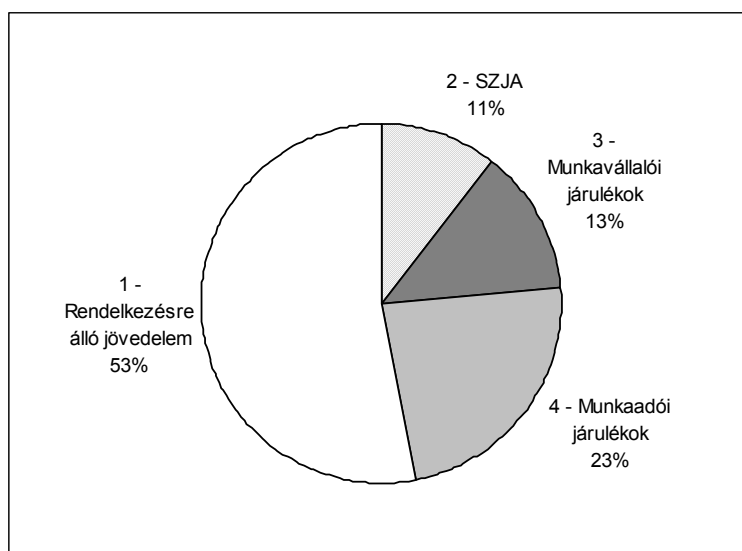
Forrás: European Commission (2007b)

F8. Implicit adókulcsok

Munkajövedelmet terhelő implicit adókulcsok											
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HU	42.6	43.0	43.7	42.8	42.7	42.0	42.3	42.1	40.6	39.9	40.5
EU27	37.0	37.4	37.5	37.5	37.3	37.1	36.8	36.6	36.7	36.3	36.5
Fogyasztást terhelő implicit adókulcsok											
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
HU	30.9	29.7	27.2	27.6	27.9	27.5	25.7	25.4	26.0	27.7	26.5
EU27	20.1	20.0	20.1	20.0	20.5	20.0	19.6	19.7	19.7	19.8	19.8

Forrás: European Commission (2007b)

F9. Az adóék összetétele

$$\begin{aligned}
 \text{bérköltség} &= 1 + 2 + 3 + 4 \\
 \text{adóék (tax wedge)} &= 2 + 3 + 4 \\
 \text{bruttó bér} &= 1 + 2 + 3 \\
 \text{nettó bér} &= 1 \\
 \text{payroll tax} &= 4
 \end{aligned}$$

F10. Az egyes jövedelemfajtákkal kapcsolatos kedvezményes elbánás mögött a következő indokok húzódnak meg:

- Számos ellátás alapja a korábban befizetett hozzájárulás, ezek a biztosítási alapú ellátások, például a nyugdíj, munkanélküli ellátások és a GYED. Az ezek alapjául szolgáló egyéni befizetések általában már adózott jövedelemből történtek. Ezek újbóli megadóztatása tehát dupla adóterhet jelenthet. Nem egyértelműek a magyar jogszabályok ebben a tekintetben, mivel a munkanélküli ellátások adómentesek, a nyugdíj 2007-től adóterhet nem viselő járandóság (2006-ban adómentes), míg a GYED, a táppénz és a terhességi gyermekágyi segély adókötelesek (ezeken semmilyen adókedvezmény nincs).
- A szociális juttatások adómentességét az adminisztratív terhek csökkentése indokolhatja, ugyanis felesleges adminisztratív költséget jelentene a költségvetésnek ezek kiutalása a jogosultaknak, majd a juttatás egy részének visszaszedése adó formájában. Itt is ellentmondásos a szabályozás, mert a GYES és a GYET szerepel az adóbevallásban adóterhet nem viselő járandóságként, de más, szociális juttatások nem.
- Az adókedvezmények vagy ösztönzési (pl. megtakarításra vagy munkavállalásra) vagy szociális célokat szolgálhatnak. Ezek hatékonyságáról még nem készült átfogó tanulmány Magyarországon.
- A kedvezmények egy része mögött nem szociálpolitikai vagy közgazdasági megfontolások, hanem inkább lobbierdekek vagy politikai célok húzódnak meg. Ilyennek tekinthető pl. az adójóváírás, amely az alkalmazottaknak kedvez, vagy a támogatott lakáshitel törlesztése utáni kedvezmény.

F11. Adókedvezmények

Az adókedvezmények ugyan nem jelentkeznek közvetlen kiadás formájában a költségvetés számára, de mivel a bevételek elmaradását jelentik, fontos tisztában lenni a nagyságrendjükkel. Az adókedvezmények teljes összege 2006-ban mintegy 340 Mrd Ft-ot tett ki, ami az összes államháztartási kiadás 2,8% és a GDP 1,4%-ának felel meg. Az adókedvezmények közel háromnegyedét az adójóváírás és kiegészítő adójóváírás teszi ki. Ez az adókedvezmény a bérjövdelemmel rendelkezők számára 750.000Ft-ig biztosítja az adómentességet, illetve az alsó adókulcs fokozatos érvényesülését. Az adójóváírás és kiegészítő adójóváírás teljes összege, ami a minimálbérrre eső adó, 1 millió Ft-os bérjövdelemig vehető teljes mértékben igénybe, e fölött, 2,1 millió Ft-os bérjövdelemig fokozatosan szűnik meg (lecseng). 2005-ben mintegy 2,8 millió adózó volt jogosult adójóváírásra, ami az adózók közel kétharmada, és fejenként átlagosan 87 ezer Ft adó megfizetése alól kaptak mentességet ilyen jogcímen.

A második legjelentősebb adókedvezmény 2005-ben a családi adókedvezmény volt, éves szinten közel 77 Mrd Ft összeggel, azonban ez a családtámogatási rendszer 2006-os átalakításával jelentősen, mintegy 13 Mrd Ft-ra csökken. A családi adókedvezményre 2006-tól csak a 3- és többgyerekes családok jogosultak, gyermekenként havi 4000 Ft értékben.

Az egy főre jutó összeg alapján azonban a legjelentősebb adókedvezmény a lakáshitel törlesztése utáni kedvezmény.

Adókedvezmények	2005			2004		
	millió Ft	fő	ezer Ft/fő	millió Ft	fő	ezer Ft/fő
Adójóváírás és kiegészítő adójóváírás	239 557	2 768 479	87	240 986	2 912 448	83
Családi adókedvezmény	77 405	924 263	84	81 562	978 559	83
Élet- és nyugdíjbiztosítás adókedvezménye	20 827	875 318	24	21 837	941 000	23
Lakáshitel törlesztése utáni adókedvezmény	24 503	274 773	89	21 908	251 662	87
Adóterhet nem viselő járandóságok adója	20 999	200 028	105	18 422	188 299	98
Felnőttképzési díj és számítástechnikai eszköz megszerzése utáni adókedvezmény*	10 915	n.m.	n.m.	16 747	410 118	41
ebből:						
-- felnőttképzés díj, illetve a halasztott kedv.	3 662	kb. 145 000	25	3 429	n.m.	n.m.
-- számítástechnikai eszközbeszerzés kedv.	9 030	kb. 210 000	43	13 486	n.m.	n.m.
Önkéntes kölcsönös pénztárakba befizetett összeg adókedvezménye*	12 563	n.m.	n.m.	10 237	619 501	17
ebből:						
-- önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárakba befizetett összeg adókedvezménye	9 348	547 458	17	8 213	551 809	15
-- önkéntes kölcsönös egészségpénztárakba befizetett összeg adókedvezménye	3 215	197 937	16	2 034	161 662	13
Önkéntes kölcsönös egészségpénztárban lekötött összeg adókedvezménye	15	1 328	11	14	899	15
Önkéntes kölcsönös egészségpénztár prevenciószolgáltatás adókedvezménye	13	2 311	6	14	1 577	9
Felsőoktatási tandíjként befizetett összeg 30%-a	3 355	85 833	39	3 384	88 159	38
Felsőoktatási tandíj halasztott adókedv.	99	2 692	37	86	2 445	35
Súlyos fogyatékoság miatti adókedvezmény	2 252	69 032	33	1 705	74 716	23
Szellemi tevékenység adókedvezménye	1 040	33 309	31	1 308	41 915	31
Közhasznú szervezet részére befizetett összeg adókedvezménye	926	78 159	12	912	78 316	12
Kiemelten közhasznú szervezet részére befizetett összeg adókedvezménye	384	37 000	10	330	29 602	11
Mezőgazdasági őstermelői adókedvezmény	378	7 107	53	445	8 471	53
Magánnyugdíj-pénztári tagdíjat kiegészítő befizetés 30%-a	341	27 464	12	329	29 183	11
Megállapodás alapján fizetett magánnyugdíj-pénztári tagdíj 25%-a	121	5 440	22	241	11 078	22
Megállapodás alapján fizetett nyugdíjjárulék 25%-a	132	5 651	23	209	11 438	18
Üzleti hitel megfizetett kamatának 25%-a	17	245	70	23	351	66
Termőföld vásárlás adókedvezménye	--	--	--	0	2	11
Külföldön megfizetett adó beszámítása	391	kb. 550	711	427	kb. 500	854
Magánnyugdíj-pénztár által kifizetett jövedelem adókedvezménye	139	2 617	53	62	1 592	39
Közteherjegy utáni adókedvezmény	12	410	28	--	--	--
Összesen	416 384	n.m.	n.m.	421 188	n.m.	n.m.

n.m. = nem meghatározható (az adóbevallás struktúrája miatt, az adózói csoportok között átfedés lehetséges).

* / Az itt szereplő adókedvezményekre közös korlátozás vonatkozik, így az egyes tételeknél megjelenő összegek összeadásából származó érték eltérhet az összesentől.

Forrás: APEH adatszolgáltatás.

F12. Adóterhet nem viselő járandóságok

Az adóterhet nem viselő járandóság az adóalapba beszámít ugyan, de a kiszámított adóból le kell vonni az ilyen járandóság adótábla szerint meghatározott adóját. Ha valaki csak ilyen jövedelemmel rendelkezik, annak nem kell adóbevallást benyújtania és adót fizetnie. Az adóterhet nem viselő járandóságok közül 2007-től a legjelentősebb a nyugdíj, ami 2006-ig adómentes jövedelem. Szintén jelentős ilyen típusú jövedelem a nem biztosítási alapú anyasági

támogatások (GYES és GYET), a nevelőszülői díj, az ápolási díj és a felsőoktatási intézmény hallgatójának ösztöndíja.

Az adóterhet nem viselő járandóságokra jutó adó és az igénybevevők száma

millió Ft	2006 (előrejelzés)	2005	2004	2003
Adóbevallásban szereplő adóterhet nem viselő járandóságok	b.n.k.	82 730	71 227	67 021
Adóterhet nem viselő járandóságok adótábla szerinti adója	19 273	20 999	18 422	18 942
Érintettek száma (fő)	b.n.k.	200 048	188 307	186 175

b.n.k. = becslés nem készült

Forrás: 2006: Jövedelemadók főosztálya számítás; 2002-2005: APEH adatszolgáltatás.

- Nyugdíj;
- GYES, GYET, Nevelőszülői díj, Ápolási díj;
- A szociális gondozói díj 2005-ben max. évi 48 ezer forint, 2006-ban max. évi 120 ezer forint erejéig;
- A szakképzéssel összefüggő juttatás egy része;
- Felsőoktatási intézmény nappali tagozatos hallgatóját megillető ösztöndíj, tankönyv- és jegyzettámogatás és lakhatási támogatás, illetőleg a gyakorlati képzés idejére részére kifizetett juttatás, díjazás egy része;
- A Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj, a Deák Ferenc Ösztöndíj, valamint a kormányrendeletével alapított felsőoktatási ösztöndíj;
- A nevelési-oktatási intézmény, a felsőoktatási intézmény, a helyi önkormányzat vagy az egyház által a tanuló, a hallgató részére adott, az előzőekben nem említett pénzbeli juttatások;
- Hallgatói munkadíj (pl. könyvtáros, laboráns, demonstrátor) max. a minimálbér összegéig;
- 2005-ben a szabadságvesztés-büntetése, az előzetes letartóztatás idején munkát végző személy ebből származó bevétele; 2006-ban ez a bevétel már nem adóterhet nem viselő járandóságként adózik;
- Az Európai Gazdasági Térség tagállamának joga alapján az előzőekben meghatározott bevételnek megfelelő jogcímen kifizetett bevétel;
- A Magyar Corvin-lánc kitüntetéssel járó támogatás;
- A törvénnyel vagy kormányrendelettel kihirdetett nemzetközi szerződés, vagy viszonyosság alapján az adó alól mentesített, de az adó kiszámításánál figyelembe vehető, nem külön adózó jövedelem;
- Az Európai Gazdasági Térség tagállamának joga alapján kifizetett olyan, az összevont adóalapba tartozó bevétel, amely a tagállam belső joga szerint akkor is mentes a jövedelemadó alól, ha azt az ott illetőséggel bíró magánszemély részére fizetik;
- A felsőoktatásról szóló törvény alapján adott arany, gyémánt, vas, illetve rubin díszoklevélhez kapcsolódó juttatás, max. a minimálbér havi összegének négyszereséig;
- Az ösztöndíjas foglalkoztatottnak az ösztöndíjas foglalkoztatási jogviszonyból származó ösztöndíja, max. a minimálbér összegéig;
- A mezőgazdasági termelő, annak segítő családtagja, alkalmazottja részére juttatott nyugdíj előtti támogatás egy hónapra eső összege, max. a havi minimálbér összegéig;

- A magánszemély által felszolgálati díj címen megszerzett bevétel, valamint a vendéglátó üzlet felszolgálójaként a fogyasztótól közvetlenül kapott borralaló;
- Az „Útravaló” Ösztöndíjprogram keretében adományozott tanulói és mentori ösztöndíj.

F13. Külön megítélés és adószabályok alá eső adóköteles jövedelmek

Számos jövedelemtípusra nem az összevont adóalapot terhelő adókulcsok, hanem külön adókulcsok vagy költség-elszámolási lehetőség vonatkozik. Ezek egy része kedvezményes adózási lehetőségnek tekinthető. A legjelentősebb ezek közül az egyéni vállalkozókra vonatkozó külön szabályozás, akik háromféle különböző adózási mód közül választhatnak.

1. Egyéni vállalkozók

a) Átalányadózás

Ezt akkor választhatja a vállalkozó, ha előző évi jövedelme nem haladta meg a 8m Ft-ot, és nem áll munkaviszonyban. A vállalkozás bevételéből meghatározott költséghányad vonható le, ez alapszabályként 40%, de egyes tevékenységekre ennél magasabb (80-93%). Az adó alapja az így kiszámított (bevétel-elismert költség), az adó mértéke pedig 2007-ben megegyezik az szja táblával, vagyis 1,7 m Ft-ig 18%, 1,7 m Ft fölötti részre pedig 36%.

b) Vállalkozói jövedelem szerinti adózás

Ez a legáltalánosabb vállalkozói adózási forma, itt az egyéni vállalkozó vállalkozói személyi jövedelemadót fizet (ez nagyjából a vállalatok társasági nyereségadójának felel meg), a vállalkozói kivét után rendes szja-t fizet (ez nagyjából a munkabér után fizetendő szja-nak felel meg azzal az eltéréssel, hogy a munkabér után érvényesíthető az adójóváírás, míg a vállalkozói kivét után nem), és a magának kifizetett osztalék után osztalékadót fizet (ez nagyjából a tulajdonosa által kapott osztalék utáni adónak feleltethető meg).

A vállalkozói személyi jövedelemadó alapja a vállalkozói jövedelem, ami a (bevétel-költség), költségnek minősül a vállalkozói kivét is. A vállalkozói személyi jövedelemadó mértéke a vállalkozói adóalap 16%-a, de 2006-tól bizonyos feltételek esetén az 5m Ft alatti adóalap után csak 10%-os adót kell fizetni. A vállalkozó, kivétet fizet saját magának, ami bekerül az SZJA összevont adóalapba, tehát ezután az SZJA-tábla szerint kell adót fizetni. Végül az adózás utáni vállalkozói jövedelem alapján osztalékadót kell fizetni, amelynek mértéke: a vállalkozói osztalékalap azon része után, amely nem haladja meg a vállalkozói kivét 30%-át, 25%, az osztalékalap fennmaradó része után pedig 35%.

c) EVA

Az egyszerűsített vállalkozói adót (eva) 2003. január 1-jével vezették be. Ennek lényege, hogy a vállalkozó az adóalap után csak evát fizet, és ezzel kiváltja mind az áfa-t, mind a vállalkozói tevékenység után fizetendő személyi jövedelemadót- és osztalékadót. Az eva alapja az áfával növelt bevétel, az adó mértéke pedig 2006. október 1-jétől 25%. Evát azok választhatnak, akik éves bruttó bevétele nem haladja meg a 25 millió Ft-ot.

Az egyes szabályok szerint adózók adóalapja, adója és száma, 2005-ben

	Összeg (millió Ft)	fő	Összeg/fő (ezer Ft)
Átalányadó alapja	7 841	28 247	278
Átalányadó	1 436	28 256	51
Vállalkozói kivét összege (az összevont adóalap része)	99 723	179 292	556
Vállalkozói jöv.adó és osztalékadó alapja	29 479	84 775	348
Vállalkozói jöv.adó és osztalékadó	16 285	90 957	179
EVA alapja	655 064		
EVA összege	98 262		

Megjegyzés: Az EVA az ÁFÁ-t is helyettesíti, tehát a másik 2 adózási móddal ellentétben ezek a vállalkozások a fenti összegben felül nem fizetnek ÁFÁ-t

Forrás: APEH adatszolgáltatás

2. Mezőgazdasági őstermelők

- Ha a mezőgazdasági kistermelő, mezőgazdasági őstermelő éves bevétele nem haladja meg a 600 ezer forintot, ez után a bevétele után nem fizet adót.
- Egyszerűsített bevallást tehet a kistermelő, ha jövedelme 600 000 és 4 millió forint közötti, ha bevételei 20%-a erejéig fel tud mutatni a tevékenységével összefüggő számlát (esetlegesen útnyilvántartással alátámasztott benzinszámlát). Ha közös igazolvány alapján folytatják az őstermelést, minden termelőt megillet ez a kedvezmény.
- Az őstermelő kétféle módszer közül választhat az összevonas alá eső jövedelme megállapításakor:
 - Ha tételes költségelszámolást alkalmaz, bevételei terhéig elszámolhatja a költségeit, ha több költsége van, azt a következő évi bevételei terhére vesztésként elhatárolhatja;
 - 10%-os költséghányad alkalmazása.
- A mezőgazdasági kistermelő költségelszámolás helyett átalányadózást is választhat, ekkor a kistermelésből származó bevétel 15 százaléka számít jövedelemnek, az élő állat és állati termékek értékesítése esetén a bevétel 6 százaléka a jövedelem.

Az átalányadó mértéke:

2007-ben a jövedelem teljes összegére:

0 – 1 700 000 Ft: 18 %,

1 700 001 – : 36 %

A jövedelem az összevont adóalap részét képezi. A nem átalányadózást választó mezőgazdasági őstermelőt adókedvezmény illeti meg, amely az őstermelői tevékenységből származó jövedelem utáni adó összege, de legfeljebb 100 ezer forint lehet. Ha az őstermelői tevékenységből származó jövedelme utáni adó összege nem éri el a 100 ezer forintot, és e jövedelme mellett más összevonas alá eső jövedelme is van, úgy a könyvelőnek szabályszerű bizonylattal kifizetett díj őstermelői jövedelemmel arányos részével az őstermelői adókedvezményt 100 ezer forintra kiegészítheti.

Mezőgazdasági őstermelésből származó jövedelem (bevétel-költség), 2005-ben

2005	Összeg (millió Ft)	fő	Összeg/fő (ezer Ft)
<i>Mezőgazdasági őstermelésből jöv.</i>	2 779	8 497	327

Forrás: APEH adatszolgáltatás

Az APEH 2005. évi adatszolgáltatása szerint - a 2005. évben az adóhatóság által nyilvántartott őstermelők száma közel 1,38 millió volt, amelyből körülbelül 1,24 millió gyakorolta a tevékenységét.

3. Szellemi tevékenység

Ide tartozik a munkaviszonyon és vállalkozáson kívül kapott, szerzői jogi védelem alá tartozó alkotásból, szabadalmi oltalommal rendelkező találmányból és a szerzői jogról szóló törvény által védelemben részesített tevékenységből származó jövedelem. Ilyen bevételnek kell tekinteni a saját szellemi termék (pl. szoftver) értékesítése vagy apportja esetén megszerzett vagyoni részesedést is.

A szellemi tevékenységből származó bevétel csökkenthető a hozzá kapcsolódó költségekkel vagy egy 10%-os általános költséghányaddal. Az így csökkentett jövedelem az összevont adóalapba kerül.

Szellemi tevékenység jövedelme, 2005-ben

	Összeg (millió Ft)	fő	Összeg/fő (ezer Ft)
<i>Szellemi tev. jövedelme (bevétel-költség)</i>	19 257	46 601	413

Forrás: APEH adatszolgáltatás

4. Fizetővendéglátás

A fizetővendéglátás tételes átalányadója szobánként évi 32 ezer forint.

Fizetővendéglátás tételes átalányadója, 2005-ben

	Összeg (millió Ft)	fő	Összeg/fő (ezer Ft)
<i>Fizetővendéglátás átalányadója</i>	111	1 734	64

Forrás: APEH adatszolgáltatás

5. Egyéb jövedelemkategóriák: osztalék, árfolyamnyereség, ingatlaneladás és -bérbeadás, ingóság értékesítése, stb.

Ezek a kategóriák tipikusan vagyonból származó nyereségre vonatkozó adó jellegűek

F14. Adóbevallásban nem szereplő jövedelmek: szociális célú juttatások és ellátások, 2003

TÁMOGATÁS	Összeg (Mrd Ft)	Igénybevevők száma	Adóköteles-e
Biztosítási alapú			
Nyugdíj	1 507,64	2 353 000	Nem
Munkanélküli ellátások	83,54*	114 000	Nem
GYED	45,56	75 000	Igen
Terhességi gyermekágyi segély	16,54*	25 000*	Igen
Átmeneti járadék	59,60	12 000	Nem
Rendszeres szociális járadék		215 000	Nem
Bányásznyugdíj	4,33		Nem
Mezőgazdasági járadék	6,33	?	Nem
Átmeneti segély	5,34*	666 000*	Nem
Táppénz	84,66*	122 000*	Igen
Nem biztosítási alapú			
Családi pótlék	175,00	2 100 000	Nem
GYES	46,60	170 000	Adóterhet nem viselő jár.
GYET	12,70	49 000	Adóterhet nem viselő jár.
Anyasági támogatás	4,70	?	Nem
Apa szabadság	0,83	?	Nem
Rendszeres gyermekvéd. támogatás	36,70	714 300	Nem
Rendkívüli gyermekvéd. támogatás	2,93*	316 000*	Nem
Fogyatékosági támogatás	16,48	85 000	Nem
Vakok személyi járadéka		12 000	Nem
Rokkantsági járadék	8,09	26 000	Nem
Egészségkárosodási járadék	2,49	3 000	Nem
Házastársi pótlék	5,49	16 000	Nem
Házastárs utáni jövedelempótlék		27 000	Nem
Politikai rehab. ellátások és más nyugdíjszerű ellátások és kieg.	19,12	211 000	Nem
Rendszeres szociális segély	21,50	144 000	Nem
Lakásfenntartási támogatás	3,98*	175 000*	Nem
Ápolási díj	6,70*	31 000*	Nem
Időskorúak járadéka	1,37	6 000	Nem
Temetési segély	1,10*	770 000*	Nem
Köztemetések	0,30*	5 900*	Nem
Szociális szolgáltatások	19,68*	?	Nem

* 2003-as érték helyett a 2002-es érték inflációval korrigált összege vagy a 2002-es igénybevevők száma szerepel

Forrás: APEH adatszolgáltatás

F15. Éves fizetendő közterhek és nettó jövedelem 2007-ben (forintban)

Tétel	Mérték	Összes éves jövedelem		
		2 000 000	4 000 000	10 000 000
Egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás				
Minimálbér	65 500	786 000	786 000	786 000
Minimálbérből levont közterhek		257 100	275 100	275 100
-- személyi jövedelemadó**		123 480	141 480	141 480
-- egyéni egészségbiztosítási járulék	7%	55 020	55 020	55 020
-- egyéni nyugdíjjárulék	8,5%	66 810	66 810	66 810
-- munkavállalói járulék	1,5%	11 790	11 790	11 790
Nettó jövedelem a minimálbér után		528 900	510 900	510 900
Munkáltató által fizetendő közterhek a minimálbér után		286 710	286 710	286 710
-- munkáltatói tb-járulék	29%	227 940	227 940	227 940
-- munkaadói járulék	3%	23 580	23 580	23 580
-- tételes eho	1950 Ft/hó	23 400	23 400	23 400
-- szakképzési hozzájárulás	1,5%	11 790	11 790	11 790
Összes munkáltatói költség a minimálbér után		1 072 710	1 072 710	1 072 710
Ekhoalap		1 214 000	3 214 000	9 214 000
-- munkáltató által fizetendő ekho	20%	242 800	642 800	1 842 800
-- egyén által fizetendő ekho	15%	182 100	482 100	1 382 100
Összes munkáltatói költség az ekhós juttatás után		1 456 800	3 856 800	11 056 800
Nettó jövedelem az ekho-s juttatás után		1 031 900	2 731 900	7 831 900
Nettó jövedelem összesen		1 560 800	3 242 800	8 342 800
100 Ft bruttó jövedelemre jutó nettó jövedelem		78,04	81,07	83,43
Összes munkáltatói költség		2 529 510	4 929 510	12 129 510
100 Ft munkáltatói költségre jutó nettó jövedelem		61,70	65,78	68,78
Munkaviszony				
Magánszemélytől levont közterhek		736 000	1 814 000	4 847 698
-- személyi jövedelemadó**		396 000	1 134 000	3 294 000
-- különadó (az egyéni "járulékplafon" feletti összevont adóalapra***)	4%	0	0	130 046
-- egyéni egészségbiztosítási járulék	7%	140 000	280 000	700 000
-- egyéni nyugdíjjárulék***	8,5%	170 000	340 000	573 652
-- munkavállalói járulék	1,5%	30 000	60 000	150 000
Munkáltató által fizetendő közterhek		693 400	1 363 400	3 373 400
-- munkáltatói tb-járulék	29%	580 000	1 160 000	2 900 000
-- munkaadói járulék	3%	60 000	120 000	300 000
-- tételes eho	1950 Ft/hó	23 400	23 400	23 400
-- szakképzési hozzájárulás	1,5%	30 000	60 000	150 000
Nettó jövedelem összesen		1 264 000	2 186 000	5 152 302
100 Ft bruttó jövedelemre jutó nettó jövedelem		63,20	54,65	51,52
Összes munkáltatói költség		2 693 400	5 363 400	13 373 400
100 Ft munkáltatói költségre jutó nettó jövedelem		46,93	40,76	38,53
Eva****				
EVA	25%	500 000	1 000 000	2 500 000
Minimálbér utáni járulék (29 + 15,5 + 4 ^o + tételes eho)	48,5% + 1950 Ft/hó	404 610	404 610	404 610
Iparüzési adó (evaalap 50%-a után 2%)		20 000	40 000	100 000
Nettó jövedelem		1 075 390	2 555 390	6 995 390
100 Ft bruttó bevételre jutó nettó jövedelem		53,77	63,88	69,95
100 Ft kifizetői költségre jutó nettó jövedelem ⁺		64,52	76,66	83,94

*Feltételezve, hogy a minimálbér 2007-ben 65 500 Ft, s hogy az adózó már 2006 decemberében is állásban volt, ezért munkáltatójának (vállalkozásának) 2007 januárjában is kellett tételes ehót fizetnie. **A 2 000 000 Ft-os összes jövedelemmel rendelkező magánszemély 18 000 Ft [(9 000 Ft/hó × 12 hó) - (2 000 000 Ft - 1 500 000 Ft) × 18%] adójóváírásra jogosult. ***Az egyéni nyugdíjjárulék alapjának felső határa 2007-ben 6 748 850 Ft. ****Evas adózó esetében mérlegelendő, hogy a szerződés a tevékenység tartalma alapján nem minősül-e színleltnek. ^o Munkáltatói tb-járulék + egyéni egészségbiztosítási és nyugdíjjárulék + vállalkozói járulék. ⁺ Ha a kifizető visszaigényel 20% áfát.

F16. A béren kívüli juttatások törvényi szabályozása

A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 71. §-a tételesen felsorolja a béren kívüli juttatások lehetséges körét:

1. az önkéntes kölcsönös egészségpénztárba és/vagy az önkéntes kölcsönös önszegélyező pénztárba fizetett munkáltatói hozzájárulásból az a rész, amelyet a jövedelem kiszámításánál nem kell figyelembe venni,
2. az iskolai rendszerű képzés címén átvállalt, viselt költségből az a rész, amelyet a jövedelem kiszámításánál nem kell figyelembe venni,
3. az adómentes üdülési csekk értéke vagy az adómentes üdülési szolgáltatás szokásos piaci értéke,
4. az adómentes iskolakezdési támogatás értéke,
5. a bírót, az igazságügyi alkalmazottat, valamint az ügyészségi alkalmazottat törvény előírása alapján megillető adómentes ruházati költségtérítés, továbbá a köztisztviselők jogállásáról szóló törvény alapján a magánszemélyt megillető adómentes ruházati költségtérítés,
6. az adómentes internethasználat munkáltató által viselt (átvállalt) díja, valamint az adómentes számítógép-juttatás szokásos piaci értéke,
7. a művelődési intézményi szolgáltatás szokásos piaci értéke,
8. az ingyenesen vagy kedvezményesen juttatott helyi utazási bérlet formájában kapott adómentes bevétel.

2007. január 1-jétől a 400.000 forintos adómentesen adható természetbeni juttatások keretösszegének átlépése esetén – amelybe a vállalkozás által adott ajándékok is beletartoznak – 54 százalékos adóval kell számolnia a munkáltatóknak. Az étkezési és ajándékutalványok köre azonban nem számítandó a 400.000 forintos keretbe.

F17. Társasági adó/Központi költségvetés összes bevétele

1996	6,11%
1997	6,98%
1998	8,28%
1999	8,12%
2000	7,94%
2001	8,64%
2002	9,08%
2003	8,37%
2004	8,38%
2005	6,66%
2006	7,15%

Forrás: PM

F18. Társasági nyereségadó kulcsa EU tagállamokban

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Difference 2007-1995
BE	40.2	40.2	40.2	40.2	40.2	40.2	40.2	40.2	34	34	34	34	34	-6.2
BG	40	40	40.2	37	34.3	32.5	28	23.5	23.5	20	15	15	10	-30
CZ	41	39	39	35	35	31	31	31	31	28	26	24	24	-17
DK	34	34	34	34	32	32	30	30	30	30	28	28	28	-6
DE	56.8	56.7	56.7	56	51.6	51.6	38.3	38.3	39.6	38.3	38.7	38.7	38.7	-18.1
EE	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	24	23	22	-4
IE	40	38	36	32	28	24	20	16	12.5	12.5	12.5	12.5	12.5	-27.5
EL	40	40	40	40	40	40	37.5	35	35	35	32	29	25	-15
ES	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	32.5	-2.5
FR	36.7	36.7	41.7	41.7	40	37.8	36.4	35.4	35.4	35.4	35	34.4	34.4	-2.2
IT	52.2	53.2	53.2	41.3	41.3	41.3	40.3	40.3	38.3	37.3	37.3	37.3	37.3	-15
CY	25	25	25	25	25	29	28	28	15	15	10	10	10	-15
LV	25	25	25	25	25	25	25	22	19	15	15	15	15	-10
LT	29	29	29	29	29	24	24	15	15	15	15	19	18	-11
LU	40.9	40.9	39.3	37.5	37.5	37.5	37.5	30.4	30.4	30.4	30.4	29.6	29.6	-11.3
HU	19.6	19.6	19.6	19.6	19.6	19.6	19.6	19.6	19.6	17.6	17.5	17.5	18.6	-1.1
MT	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	35	0
NL	35	35	35	35	35	35	35	34.5	34.5	34.5	31.5	29.6	25.5	-9.5
AT	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	25	25	25	-9
PL	40	40	38	36	34	30	28	28	27	19	19	19	19	-21
PT	39.6	39.6	39.6	37.4	37.4	35.2	35.2	33	33	27.5	27.5	27.5	26.5	-13.1
RO	38	38	38	38	38	25	25	25	25	25	16	16	16	-22
SI	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25	23	-2
SK	40	40	40	40	40	29	29	25	25	19	19	19	19	-21
FI	25	28	28	28	28	29	29	29	29	29	26	26	26	1
SE	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	0
UK	33	33	31	31	30	30	30	30	30	30	30	30	30	-3
EU-27	35.3	35.3	35.2	34.1	33.5	31.9	30.7	29.3	28.3	27.1	25.5	25.3	24.5	-10.8

Megj.: A táblázatban a felső (normál) adókulcsok szerepelnek, valamint az átlagos helyi adók is figyelembe vannak véve.

Forrás: European Commission (2007b)

F19. ÁFA bevételek aránya

	ÁFA/Vásárolt fogy.	ÁFA/GDP	Vásárolt fogy/GDP	ÁFA Mrd Ft	Vásárolt fogy. Mrd Ft	GDP Mrd Ft
2000	16,37%	8,69%	53,1%	1 154	7 047	13 272
2001	15,39%	8,30%	53,9%	1 244	8 082	14 990
2002	14,73%	7,71%	52,4%	1 305	8 859	16 915
2003	17,16%	9,11%	53,1%	1 700	9 904	18 651
2004	16,44%	8,46%	51,5%	1 728	10 514	20 430
2005	15,59%	8,19%	52,5%	1 785	11 451	21 798
2006	14,94%	7,89%	52,8%	1 832	12 266	23 215

Forrás: PM

F20. Adóadminisztrációs indikátorok néhány OECD országra (2004)

Ország	Adminisztrációs költségek/nettó bevétel (%)	Lakosság/teljes munkaidős adóhatósági alkalmazottak
Magyarország	1.14	837
Ausztrália	1.19	1,016
Ausztria	0.72	929
Belgium	1.00	476
Kanada	1.20	810
Csehország	2.08	700
Dánia	0.73	651
Finnország	0.67	820
Franciaország	1.44	788
Írország	0.95	625
Japán	1.62	2,260
Korea	0.85	2,804
Hollandia	1.76	629
Új-Zéland	1.17	852
Norvégia	0.59	716
Lengyelország	1.32	751
Portugália	1.68	778
Szlovákia	1.46	929
Spanyolország	0.78	1,680
Svédország	0.42	985
Törökország	0.86	1,797
Egyesült Királyság	1.15	730
USA (központi kormányzat)	0.52	2,261

Forrás: IMF (2006)

F21. Az iparüzési adó esetleges kiváltásánál mérlegelendő szempontok

1. Milyen mértékű önállóságot kapjanak a települési önkormányzatok?

A magyar rendszerben az önkormányzati bevételek a GDP 10%-át teszik ki: nemzetközi összehasonlításban ez a jóval decentralizáltabb svéd, és a szinte teljesen központosított brit modell között van, közepes mértékű önállóságot jelez.

A nagy önállóság akkor hatékony, ha az önkormányzatok képesek hatékonyan ellátni feladataikat: megvan a pénzügyi, szakpolitikai, és adminisztratív kapacitásuk. A magyar települési önkormányzatok többsége 1000 főnél kisebb településen működik, és nincs meg a szükséges szakmai kapacitása. A gazdálkodás önállóságának kérdése tehát nem választható el az önkormányzati rendszer kialakításától, a szerveződési szint (település, járás, megye) megválasztásától.

Ezzel összefüggésben dönteni kell arról is, hogy a saját bevételek kivetéséről mennyiben dönthet az önkormányzat – saját adópolitika, saját hatáskörbe tartozó helyi adók. Ezekről a kérdésekről részletesen ír Szalai (2002).

2. Milyen mértékű legyen a regionális szintű jövedelemújraelosztás?

A bevételek lehetnek saját bevételek, központi kormányzat által átengedett bevételek (pl. SZJA-befizetés alapján), illetve a központi kormányzat finanszírozhatja közvetlenül a központi költségvetésből. Az önkormányzatok által beszedett adók (bármilyen adótípust választunk) arányosak az adott településen (terület) megtermelt jövedelemmel. A szegényebb települések kevesebb adót tudnak beszedni, és így kevesebb szolgáltatást tudnak nyújtani: a helyi adó megnöveli a jövedelmek közti regionális különbségeket. Ha növeljük a helyi adók arányát, akkor a regionális egyenlőtlenségek is nőnek. Ezt ellensúlyozni lehet az önkormányzatok

központi forrásból származó bevételeinek átalakításával. Ha a központi források rendszere áttekinthető, akkor el lehet kerülni, hogy a szegényebb régiók hátránya növekedjen. Az áttekinthetőség növelhető, ha a támogatásokat a feladatok arányában, és egységes rendszerben kapják az önkormányzatok.

3. Hogyan lehet hatékonyan beszélni az új adót?

Bármely adónem beszédése akkor hatékony, ha rendelkezésre áll az adókötelezettség megállapításához és a befizetés ellenőrzéséhez szükséges adminisztratív kapacitás, ha az adó a lehető legkisebb mértékben torzítja a piaci szereplők döntéseit (beruházás, megtakarítás, munkavégzés), és ha az adót nem lehet könnyen elkerülni (pl. telephely áthelyezésével).

4. Milyen mértékben adózzon a fogyasztás, a munka- és a tőkejövedelmek, illetve a környezetet terhelő termelés (vagy fogyasztás)?

Az iparüzési adó kiváltását az adórendszer többi elemével összefüggésben kell átgondolni. A fogyasztás, illetve a jövedelmek adóztatása inkább hatékonysági kérdés, a többi inkább politikai értékválasztás kérdése.

Megoldási lehetőségek

Önállóság szempontjából a finanszírozás biztosítható:

- központi költségvetésből adott támogatás növelésével
- átengedett bevételek növelésével (SZJA vagy társasági nyereségadó meghatározott része)
- újhelyi adó bevezetésével (pl. ingatlan vagy nyereségadó)

Az adóalap megválasztása szempontjából:

- a munkát terhelő adók növelésével
- a nyereségadó növelésével
- a fogyasztást terhelő adók növelésével
- az ingatlanadó bevezetésével
- a környezetkárosító termelést vagy fogyasztást büntető adó bevezetésével.

F22. Adóbevételek kormányzati szint szerint, összes adóbevétel %-ában, 2005

	Központi	Tartományi	Helyi	TB alapok	EU
Németo.	28.5	21.2	7.4	42.1	0.8
Belgium	31.9	24.1	5.0	37.6	1.4
Spanyolo.	36.4	22.1	8.5	33.3	1.0
Franciao.	40.5	0.0	10.9	48.2	0.6
Románia	44.0	0.0	21.7	34.3	0.0
Lengyelo.	48.2	0.0	12.1	40.0	0.8
EU27 *	51.8	1.2	10.4	35.8	0.8
Olaszo.	52.6	0.0	15.8	31.0	0.7
Litvánia	53.1	0.0	16.9	28.9	1.0
Ausztria	53.3	7.1	10.9	28.1	0.8
Finno.	53.7	0.0	20.7	25.0	0.5
Szlovákia	53.7	0.0	11.8	35.5	0.9
Letto.	53.8	0.0	9.7	35.3	1.3
Magyaro.	55.4	0.0	11.3	32.6	0.8
Szlovénia	55.6	0.0	7.5	36.2	0.7
Svédó.	56.6	0.0	31.7	11.0	0.6
Portugália	59.7	0.0	6.2	33.5	0.7
Hollandia	60.2	0.0	4.1	34.4	1.3
Görögo.	63.9	0.0	0.8	34.4	0.9
Dánia	64.5	0.0	33.1	2.2	0.4
Luxemb.	67.6	0.0	4.5	27.4	0.5
Bulg.	69.0	0.0	1.7	29.3	0.0
Észto.	70.7	0.0	13.0	15.2	1.1
Cseh K.	72.0	0.0	15.0	12.0	1.0
Ciprus	74.9	0.0	1.2	23.2	0.6
Íro.	84.4	0.0	2.2	12.5	0.9
UK	94.4	0.0	4.7	n.a.	0.9
Málta	98.6	0.0	0.0	0.0	1.4

* A tartományi szintre vonatkozó átlag számításakor az European Commission (2007) táblázatában hiányzó adatokat 0-nak feltételeztük

Forrás: European Commission (2007)

F23. Helyi önkormányzatok bevételei az összes adóbevétel %-ában, nemzetközi összehasonlítás

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Cseh Közt.	12.1	11.7	12.1	12.0	12.4	12.0	11.2	12.4	12.5	12.9	15.0
Németor.	6.4	6.5	6.6	7.0	7.0	7.0	6.8	6.7	6.6	7.1	7.4
Magyaró.	6.6	7.3	8.2	9.0	9.6	9.8	10.2	10.4	11.2	11.7	11.3
Lengyelo.	12.5	12.1	12.2	11.9	8.9	8.7	9.1	9.5	9.2	12.3	12.1
Szlovákia	4.1	4.4	4.7	4.3	4.3	4.4	4.6	4.9	5.1	5.2	11.8
EU27	8.8	9.1	8.9	9.8	9.5	9.6	9.6	9.9	10.1	10.3	10.4

Forrás: European Commission (2007)

F24. Kis adók és adójellegű bevételek, 2006 (pénzforgalmi szemléletben)

	Bevétel, % GDP	Eljáró hatóság	Közgazdasági érv	Átcsoportosítási lehetőség (2008- as irányszám alapján)
Jövedelemadók				
termőföld bérbeadásából származó jövedelemadó (ö)	0.00	Önkormányzati adóhatóság	arbitrázsmentesség	-
társas vállalkozások különadója (k)	0.22	APEH	áht. egyensúlyának javítása	társasági adó: +30%
hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadója (k)	0.15	APEH	2007-től megszűnt	-
Társadalombiztosítási, munkaadói és munkavállalói járulékok				
munkavállalói (munkaerőpiaci) járulék (a)	0.27	APEH	Munkaerőpiaci Alap javára, adóalap kb. azonos munkaadói járulékéval	munkaadói járulék: +45%
munkaadói (munkaerőpiaci) járulék (a)	0.79	APEH	munkanélküliek ellátására	-
táppénz hozzájárulás (t)	0.10	APEH	foglalkoztató fizeti folyósított táppénz harmadát - arbitrázsmentesség	-
vállalkozói járulék (a)	0.05	APEH	vállalkozók munkanélküli ellátásának fedezete	-
Bérhez és foglalkoztatáshoz kapcsolódó adók				
szakképzési hozzájárulás (a)	0.13	APEH	hozzájárulás alternatív teljesítési lehetőségeivel visszaélés	SZJA: +1.8%
rehabilitációs foglalkoztatási hozzájárulás (a)	0.05	APEH	foglalkoztatás elősegítése, csak 20 fő feletti foglalkoztatottak fizetik - erre nincs kg-i érv	(biztosítással átalakítás)
kommunális adó foglalkoztatottak után (ö)	0.01	Önkormányzati adóhatóság	foglalkoztatottak létszáma alapján - önkormányzati feladatok finanszírozása	-
egészségügyi hozzájárulás (t)	0.46	APEH	-	munkáltatói TB járulék (így adóalany nem változik): +5.3%
Vagyonadók				
épitményadó (ö)	0.20	Önkormányzati adóhatóság	vagyon reálhozama és eltitkolt jövedelmek megadóztatása - ingatlanadó bevezetésével megszüntethetők	GDP 0.31%-a (ingatlanadó)
idegenforgalmi adó épület után (ö)	0.01	Önkormányzati adóhatóság		
telekadó (ö)	0.02	Önkormányzati adóhatóság		
luxusadó (ö)	0.00	Önkormányzati adóhatóság		
öröklési és ajándékozási illeték (k+ö)	0.07	APEH		
magánszemélyek kommunális adója (ö)	0.04	Önkormányzati adóhatóság	önkormányzati feladatok finanszírozása (tétéles adó)	-
Termékek és szolgáltatások adói				

visszterhes vagyonátruházási illeték (k)	0.51	APEH	ingatlanadó bevezetésével megszüntethetők	GDP 0.48%-a (ingatlanadó és belföldi gépjárművek adója)
innovációs járulék (a)	0.10	APEH	nem transzparens: K+F adómentes	társasági adó: +3.5%
egyszerűsített vállalkozói adó (k)	0.61	APEH	KKV adóadminisztrációs költségei csökkennek	-
energiadó (k)	0.05	VPOP	negatív externália	-
játékadó (k)	0.30	APEH	szerencsejáték-szolgáltatás nem ÁFA köteles (játékadó alapja: nyereséyalap)	-
belföldi gépjárművek adója (k+ö)	0.22	Önkormányzati adóhatóság	vagyon megadóztatása és negatív externália	-
gépjármű túlsúlydíj (k)	0.00	Önkormányzati adóhatóság	negatív externália	-
kulturális járulék (a)	0.03	APEH	megszüntethető (járulék alapja: árbevétel)	ÁFA: +0.4%
környezetterhelési díj (k)	0.02	APEH	negatív externália	-
környezetvédelmi termékdíjak (k)	0.09	APEH	negatív externália	-
bérfőzési szeszadó (k)	0.03	VPOP	jövedéki adó jellegű	-
idegenforgalmi adó tartózkodás után (ö)	0.02	Önkormányzati adóhatóság	önkormányzati feladatok finanszírozása	-
talajterhelési díj (ö)	0.00	Önkormányzati adóhatóság (és APEH)	negatív externália	-
tenyésztési hozzájárulás (k)	0.00	FVM	eltérő adóalanyok, kis költségvetési bevétel - de: negatív externália lehet, ezt viszont engedélyhez kötés korrigálja → megszüntethető	GDP 0.03%-a
vadvédelmi hozzájárulás (k)	0.00	FVM		
erdőfenntartási járulék (k)	0.02	FVM		
földvédelmi járulék (k)	0.02	FVM		
halászatfejlesztési hozzájárulás (k)	0.00	FVM		
Egyéb adók, adójellegű befizetések				
eljárási illeték (k+ö)	0.20			-
nukleáris hozzájárulás (a)	0.10	Központi Nukleáris Pénzügyi Alap	negatív externália (Központi Nukleáris Pénzügyi Alap bevételforrása)	-

2007-től bevételt jelentő további kisadók (várható)

magánszemélyek különadója (k)	0.07	APEH	áht. egyensúlyának javítása - felső SZJA kulcs +4%pont	SZJA: +1.3%
hitelintézeti járadék (k)	0.10	APEH	állami kamattámogatásból fakadó többletnyereség ellensúlyozása	(kamattámogatási rendszer átalakítása)
gyógyszergyártók befizetései (t)	0.14	APEH	forgalom utáni befizetés, TB támogatás 12%-a	-

(k): központi költségvetés, (t): társadalombiztosítási alapok, (a): elkülönített állami pénzalapok, (ö): helyi önkormányzatok

Forrás: PM